حیف باشد که عمر انسانی + چون بهائم بخواب و خور گذرد + آدمی میتواند از کوشش + از فرشته افضل

افضل الذکر لا اله الا الله محمد رسول الله

الحمد لله والمنة که درین زمان بفضل ایزد منان کتاب خجسته بیان مطلوب طالبان و سالکان مسمی به

هدایة العرفان

۱۳۵۹ھ

در بیان اذکار طریقه عالیه نقشبندیه

تصنیف لطیف قدوة السالکین زبدة العارفین مولانا و مخدومنا و هادینا

و مرشدنا عالی جناب حضرت میان محمد عمر جان صاحب قندهاری نور الله مضجعه

بسعی و اهتمام حاجی بهادر جان و زکریا جان

مالکان نعمانی کتبخانه

بازار کتابفروشی کابل

صفحه ۶۸ بحث ذکر قلبی - ۱۳۶ بیتو مراقبه

الحمد لله القادر القوى الذى نزل القرآن على عبده ليكون
للعالمين نذيرا ○ الملك الغنى الذى لم يتخذ ولدا ولم يكن له شريك
فى الملك وخلق كل شىء فقدره تقديرا ○ القاهر العلى الذى
جعل فى السماء بروجا وجعل فيها سراجا وقمرا منيرا ○ الرؤف
الرحيم الذى جعل الليل والنهار خلفة لمن اراد ان يذكر
او اراد شكورا ○ لا اله الا الله محمد رسول الله
الذى بشره بكريمة وما ارسلناك الا مبشرا و
نذيرا ○ صلى الله تعالى وسلم على عبده ورسوله
النبى الامى سيد البشر صلوة دائما جميلا
جزيلا كثيرا ○ وعلى آله واصحابه يزيدهم الله
فضلا عظيما وفيرا ○

بعد از حمد و صلوٰة نامحدود فقیر حقیر بندهٔ ضعیف درویش محمد عمر دلریش قندهاری اقامةً گیشانی نسباً حنفی مذهباً نقشبندی مجددی ثم بنوری مشرباً - از سر صدق و اخلاص به نیتِ خالص برای نفعِ اخوان المسلمین بتوفیق الله تعالے چند کلمات میگوید در حالیکه مقتدی باشد نه مبتدی تا کسے بر من عیب نیابد و نامِ آن تالیف هدایة العرفان نهاده ام متّعَ نا اللهُ تعالیٰ بهٖ وَ لِسَائِرِ الْمُسْلِمِیْنَ عَلَى اللهِ تَوَكَّلْتُ وَمِنْهُ الْاِسْتِعَانَةُ هُوَ حَسْبِیْ وَ نِعْمَ الْوَكِیْلُ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَ نِعْمَ النَّصِیْرُ

قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالٰى - قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللهَ فَاتَّبِعُوْنِیْ یُحْبِبْكُمُ اللهُ وَ یَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَ اللهُ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ○

سعادت در متابعت اوست صلے الله تعالے علیه وسلم - و شقاوت و استهلاک در مخالفت - تا حد الوسع همتِ خود را مصروف شریعت بیضے ضرورست - بعد از ایمان بالله تعالے و رسوله صلی الله علیه وسلم و بکل ما کان و یکون من عنده سبحانه و جل شانه اتباع سنت است لزوم طریقه ناجیه المبین بما انا علیه و اصحابه کمال ولایت است

جہاد اکبر کہ عبارت از جہاد با نفس خود ست باتیان امور المعروف واجتناب از نواھی وصول پذیرد فحسب مرضی الٰہی جلّ ذکرہٗ گاہ نامرضی نمیگردد و بالعکس وَاللّٰہُ یَعْلَمُ الْخَبِیْرُ وَاَعْلَمُ بِحَقِیْقَتِ الْحَالِ وَاِلَیْہِ الْمَرْجِعُ وَالْمَآبُ۔ وَعَلَیْہِ التُّکْلَانُ فِیْ کُلِّ حَالٍ فِی الْفِعْلِ وَالْمَقَالِ وَھُوَ بِالْاِجَابَتِ الْجَدِیْرُ الْکَبِیْرِ الْمُتَعَالِ اَمَّا بَعْدُ قَالَ اللّٰہُ تَعَالٰی۔ مَاجَعَلَ اللّٰہُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَیْنِ فِیْ جَوْفِہٖ۔ بدان اے نور چشم من کہ اللہ تعالےٰ جلّ جلالہٗ نعمت کلان در باطن تو جز یکدلی نہادہ ست لازم کہ در طلب و محبت او یکدل و از غیر او معرض و باو مقبل باشی۔ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ حَرَمُ اللّٰہِ مُحَرَّمٌ اَنْ یَّدْخُلَ غَیْرُہٗ فِیْہِ۔ **ابیات**

اے بر دل تو ہزار مشکل زہمہ	مشکل شود آسودہ ترا دل زہمہ
چون تفرقۂ دل ست حاصل زہمہ	دل را بہ یکے بگذار بگسل زہمہ

تفرقہ آنرا گویند کہ دل را بواسطہ امور متعدّدہ پراگندہ سازی و بما سوائے اللہ تعالےٰ مشغول شوی ؎

دل بدست آور کہ حجّ اکبر ست	از ہزاران کعبہ یکدل بہتر ست

ول نظرگاہِ جلیل اکبر است	کعبہ از بناء ابنِ آزر است

وجمعیت آن راگویند کہ بمشاہدہ واحد جل سلطانہٗ پروازی وقطع تعلّقات کنی ؎

علیم بکن کہ حاصلِ ہر دو جہان یکی ست	از بہرآن یکدل ودین دادہ ام بباد

کُلُّ شَیْءٍ مَا خَلَقَ اللّٰہُ بَاطِلٌ - ماسواء حق جل وعلےٰ شانہ درمعرضِ زوال ہست - لازم کہ از ہمہ فانی وبحق جل وعلےٰ باقی باشی دل از ہمہ برکن وبہ او جلّ شانہٗ بند - طالبِ مذکر باید کہ مرد باشی ودر یادِ او باجبر وبادرد باشی واز غیر او دل سرد باشی ودر سوز ومحبتِ او از بسیاری ذکر جگر پرخون ورنگ زرد باشی نباد اکہ ہمچو دونان در پس چرب وشیرین وسرخ وزرد باشی - اَلَا بِذِكْرِ اللّٰہِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْب بدان اے برادر کہ نزدِ این لاشئے کہ سالک ہمّت تمامی در ذکر معروف دارد لازم کہ بعد از ادائے فرائض وواجبات وسُننِ موکّدہ و زوائد پیوستہ بذکر اسم ذات مبارک کہ اللہ است ویا نفی واثبات کہ لا الہ الا اللہ ہست مشغول شو وشب وروز در فنائے ہستئ موہوم خویش کوشد تاجز بہ عنایتِ ازلی اورا از خود برباید وبسر حدِّ فناء الفنا

ومنه الے بقاء البقار ساند ذاتِ اونگر دو صفتِ صفت
اوبیند۔ واثر اثرِ او یابد ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَاءُ
بُرْمَن و توبفضلِ او کوشش لازم است وبس۔ اے برادر ذکر بر
چہار نوع است اوّل ذکرِ لسان است کہ لسان ذاکر و دل غافل باشد
در معدن المعدنے دوم زبان ذاکر است و دل با او یار است
امّا این قدر است کہ دل گاہ گاہ غافل مے شود بخلاف زبان سوم
موافقت دارد زبان با دل و دل با زبان لکن گاہ گاہ ہر دو غافل
میشوند۔ چہارم زبان غافل و عاطل باشد و دل ذاکر و
حاضر باشد و این انتہائے مقامات است تمام کارِ ضروری
حضور و آگاہی است و ابتداءِ طریقۂ عالیہ نقشبندیہ مبارکہ ہمین است
ازاین سبب شاہانِ این طریقہ مبارکہ رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہم گفتہ اند
کہ انا مندرج النہایۃ فی البدایۃ یعنی نہایتِ طریقۂ دیگران بدایتِ
طریقۂ ماست۔ ابیات

تو بیفگن دادرا آزاد کن		دم مزن پے ہا واوش یاد کن

قال اللہ تعالےٰ جل جلالہٗ۔ وَاذْكُرْ رَبَّكَ تَضَرُّعًا وَّخِيفَةً

دم مزن پے ہا و ھو لیتی یاد کن

وقال علیه الصلوة والسلام خَیْرُ الذِّکْرِ مَا یَخْفٰی وَخَیْرُ الرِّزْقِ مَا یَکْفِی

ذکر کن ذکر تا ترا جان است	پاکیٔ دل بذکر یزدان است

لازم که اسم مبارک اَللّٰه را بے حرکتِ زبان آہستہ آہستہ بر دلِ خود تصوّر کنند تا مقصود و اطمینان حاصل شود و زود حاصل میشود انشاء اللہ تعالےٰ اے برادر دلِ انسان در حقیقت آئینہٴ جمالِ اللہ است اما اغیارِ علایق و اُلفتِ ماسوٰے و خواب و خور و آن و این کدورتِ آئینہٴ دل گشتہ اند و صاحبدل از جہة این متکاثرات در پردهٴ دل مستور گشتہ و غیرش مشہود یعنی آن صاحبدل کشنیدی حقیقتِ دل است نورِ حقیقتِ دلْ ایمانِ مومن است و ایمانِ مومن وجود مقدس ہمین است پس ایمان مومن حقیقت نور ہمین است تا در مشکوة قبهٴ عرش الٰہ مشاہدہ نکند از حقیقتِ ایمان آگاہ نگردد۔ آگاہ نا بودن از نور ایمان عین بی ایمانی است و کسانیکہ بحقیقتِ نورِ ایمان رسیدہ اند از بسیاریٔ ذکر رسیدہ اند و ترکِ ہوا و ہوس کردہ اند فلہٰذا قال اللہ تعالیٰ۔ اَفَرَءَیْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰهُ۔ ع

بتخانهٔ وجود شکن و خلیل باش — تیغ خدا بحلق بزن اسمٰعیل باش

تفسیر لاشریک له خوان و خود دان — فارغ ز درس مدرسه قال و قیل باش

یکتای بیمثال تفکر بوصف حق — در سدرهٔ نزول بسر جبرئیل باش

موسیٰ مطمئنه الی ربک رود — فرعون امارہ یست بغرق چو نیل باش

جان در عناصر ست امانت رسان بدوست — در قبض روح خویش بخود عزرائیل باش

در جهان اگر لذت بود همین ست نه شنیده که جذبةٌ من جذبات الرحمن أفضلُ من عبادة الثقلین حلاوت در فضل باشد در غیر افضل و بنای این کار بر فنائے وجود خود ست مَن عرف لقائه بالفناء فقد عرف ربه بالبقاء - اللهم ارزقنا اللهم ارزقنا اللهم ارزقنا

مَا عِندَکُم یَنفَدُ وَمَا عِندَ اللهِ بَاقٍ - از معنی این آیت چنان باید دانست که اعمالِ صالحه و افعالِ حسنه که از اهل ایمان صادر میشود وقتی عند الله میگردد که در محلِ قبول حضرت جل ذکره افتد و علامتِ قبولِ عمل نفی شدن وجود بشریت ست در آن عمل و ظاهر شدن جذباتِ الٰهی است - بدانکه مقصود و مطلوب از همه عبادات ذکر الله تعالیٰ ست جل عز و جل قدره و بسعادتِ عظمی کسانی رسیده اند

که ازین عالم النس بریده اند و به محبت حق سبحانهٗ تعالیٰ پیوسته اند و بر دی غالب گشته و محبت او جز بدوام ذکر او جل جلالهٗ حاصل نمی شود و نیز بدانکه اَلذِّکْرُ اِرْتِفَاعُ الْغَفْلَةِ فَاِذَا ارْتَفَعَ الْغَفْلَةُ فَاَنْتَ ذَاکِرٌ - یعنی ذکر دور شدن غفلت است چون غفلت دور شد مرد ذاکر شد اگرچہ خاموش باشد بنابرایں رعایت وقوف قلبی ضروریست در ہمہ احوال در خوردن و خفتن و رفتن و فروختن و خریدن و طہارت کردن و نماز گذاردن و قرآن خواندن و کتابت کردن و در پیش وعظ گفتن باید یک چشم زدن غافل نباشد تا مقصود زود حاصل شود و کبرا گفتہ اند مَنْ غَمَّضَ عَیْنَہٗ مِنَ اللّٰہِ غَمْضَةً لَا یَصِلُ اِلَیْہِ طُوْلُ عُمْرِہٖ - یعنے ہر کہ یک چشم زدن از یاد اللہ غافل شود بآنچہ مقصود است نرسد بعمر دراز نگاہداشتن باطن کار مشکل است لکن بعنایات الٰہی و بہ تربیت خاصان او تعالیٰ زود میسر مے شود در ہمہ احوال ؎

بے عنایات حق خاصان حق	گر ملک باشد سیاہ ہستش ورق

و در صحبت دوستان اللہ تعالیٰ علی الخصوص کہ ہم سبق باشد و منکر یکدیگر نباشد و شرائط صحبت نگاہ دارد زود میسر مے شود بہ یک

نگاہ شیخ کامل و مکمل چنان تصفیہ باطن مرید صادق بیابد کہ بریاضات کثیرہ حاصل نمے شود چنانچہ عارف رومی قدس سرہ میگوید۔ بیت

آنکہ بہ تبریز دید یک نظر شمس الدین	طعنہ زند بر دہہ سخرہ کند بر چلہ

ونیز خواجہ ہا رحمۃ اللہ علیہم گفتہ اند۔ اَصْحِبُوا مَعَ اللہِ فَاِنْ لَّمْ تُطِیْقُوْا فَاَصْحِبُوْا مَعَ مَنْ یَّصْحَبُ مَعَ اللہِ۔ ولازم کہ ببیگانہ گان یعنی صحبت دنیا واہل دنیا چنان بگریزد کہ از شیر غرّان فصاعدًا واز صحبت بیگانہ گان دور باش بیگانہ گان آن را گویند کہ از مقارنت وی بدرون طالب فیض نرسد چنانچہ گفتہ اند۔ رباعی

باہر کہ نشستی ونشد جمع دلت	وز تو نرہند زحمت آب وگلت
زنہار ز صحبتش گریزان میباش	ورنہ نکند روح عزیزان بحلت

وصحابہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم گفتندے مر یکدیگر را۔ تَعَالَوْا نَجَالِسُ فَنُؤْمِنُ سَاعَۃً۔ مراد از ایمان ایمان حقیقی است کہ عبارت از نسیان ماسواء اللہ باشد وفوائد صحبت دوستان اللہ بسیار است ؎

ابر گریان باغ را خندان کند	صحبتِ مردانت از مردان کند

وچون بوقوف قلبی ملازمت نماید خلاصہ آنچہ در ذکر است بفضل

قادر بیچون حاصل شود و چشم بصیرت گشاده گردد۔

فصل در بیانِ توبہ

بدانکہ در ابتدائے سلوک اوّل مقام توبہ است لازم کہ از سر صدق و اخلاصِ دل توبہ بکشی و توبہ بر دو نوع است نوعِ اوّل توبۂ مبتدیان است کہ توبہ کشد از مخالفت شریعت و طریقت چون حرام و مکروہ و مالایعنی و اخلاق ذمیمہ۔ نوعِ دوم توبہ منتہیان ست کہ توبہ کشد از ماسوائے اللہ تعالیٰ و مقامِ این منتہیان تمکین ست مع اللہ تعالیٰ و آن وصول بہ مقصود است و درمیانِ این دو مقام مقامات چند دیگر آنکس میداند کہ در او جمعیت موجود باشد الحاصل توبہ باز گشتن است باللہ تعالیٰ ای نور چشمِ من پاک بودن از گناہ از اوّل آفرینش تا آخر کار ملائک است و پلید بودن از اوّل تا آخر کار مشرکان و شیطان است و گناہ کردن و توبہ کشیدن کارِ آدم و فرزندانِ اوست۔ بیت

ای مرد گنہگار درِ توبہ گشاد است		انواعِ نعم بہر تو آمادہ نہاد است

بندہ بمجرد گناہ چنان ماخوذ نمی شود کہ بہ ترک توبہ۔ الحدیث

اَلتَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ کَمَنْ لَّا ذَنْبَ لَہٗ۔ الحمد للہ تعالیٰ کہ درِ توبہ باز است۔ اَسْتَغْفِرُ اللّٰہَ رَبِّیْ مِنْ کُلِّ ذَنْبٍ اَذْنَبْتُہٗ عَمَدًا اَوْ خَطَاءً

وَجُعِلَت فِی الرُّوحِ طَرِیقُ الرَّاغِبِینَ العَارِفِینَ - ابیات

شریعت راہِ تن آید بطاعت	طریقت راہِ دل باشد بقناعت
حقیقت راہِ جان سرّ نہان است	درون جان بیرون دل وجان است

قَولُہٗ تَعَالیٰ وَنَهَى النَّفسَ عَنِ الهَوٰى فَاِنَّ الجَنَّةَ هِيَ المَاْوٰى - وَمَا تَوفِيقِي اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيهِ تَوَكَّلتُ وَاِلَيهِ اُنِيبُ - ۵

اگرچہ دولتِ وصلش بچون منی نرسد	درین امید بمیرم کہ خوش تمنائیست

طُوبٰى لِمَن تَرَكَ الدُّنيَا وَالعُقبٰى وَطَلَبَ المَولٰى جَلَّ جَلَالُهٗ - ۵

دست از طلب ندارم تا جانِ من بر آید	یا دل رسد بجانان یا جان ز تن بر آید

اَلدُّنيَا سَاعَةٌ لَيسَ فِيهَا رَاحَةٌ فَاجعَلهَا فِي طَاعَةٍ - بیت

از بہر آن یک دل و دین دادہ ام بہ باد	علیم مکن کہ حاصل ہر دو جہان یکی است

اَلمَرءُ مَعَ مَن يُّحِبُّهٗ - ابیات

ہر چہ جز ذکر خدائے احسن است	گر شکر خوردن بود جان کندن است
خاص ذکر دل کہ اعلیٰ مقصد است	موصلِ مقصود اہلِ مطلب است
کے بمیر د ہر کرا با اوست دل	دل بہ او دہ دوست دار دوست دل
دل چو با او در وصال آید ہمے	مردن او بس محال آید ہمے

مرگ با او کے شود در ابتلاء	گر بشوق او دلت شد مبتلاء

فصل در تنبیہ ابرار جائے کسب و کار بندہ دنیا است و سرمایہ عمر ارجمند ہر چند میبری ازین جاست راحت و محنت ازین جا میرسد جنت و دوزخ از اینجا مے رسد- ابیات

تا ابد راہ وصالت آن بود	ہر چہ در دنیا خیالت آن بود
خواب باکوران بمان بیدار باش	راہ دور است ای پسر ہوشیار باش
بار میکش خار مے خور گوش دار	راست میرو جہد مے کن ہوشدار

فصل در بیان احسان

اَحْسِنْ کَمَآ اَحْسَنَ اللّٰہُ اِلَیْکَ روایت میکنند کہ جبرائیل علیہ السلام از آنحضرت صلے اللہ علیہ و آلہ وصحبہ وسلم بپرسیدند کہ مَا الْاِحْسَانُ یَارَسُوْلَ اللّٰہِ فرمود اَلْاِحْسَانُ اَنْ تَعْبُدَ اللّٰہَ کَاَنَّکَ تَرَاہُ وَاِنْ لَّمْ تَکُنْ تَرَاہُ فَاِنَّہٗ یَرَاکَ- اما صوفیہ میگویند احسان آن است کہ چنانچہ اللہ تعالیٰ خود را پنہان کردہ و ترا ظاہر و آشکار ساختہ است تو نیز خود را معدوم و پنہان گردان و فانی فی اللہ شو و او تعالیٰ را ظاہر کن و باقی باللہ شو- قَالَ اللّٰہُ تَعَالیٰ- فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓی اَنْ یَّکُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِیْنَ ٥

کار نیکو کن اگر مزد نیکو خواهی طالبی	که جزا هر چه نیکوتر به نیکوتر دهند
کار اگر نیست ترا در طمع اجر مباش	مزدِ مزدور باندازه کردار بود

قولهٗ تعالیٰ وَالَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا لَنُکَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَیِّاٰتِهِمۡ وَلَنَجۡزِیَنَّهُمۡ اَحۡسَنَ الَّذِیۡ کَانُوۡا یَعۡمَلُوۡنَ ط بیت

تو تخمی بیفشان که چون بدر روی	بمقصود زمحصول خود شاد و خرم شوی

قولهٗ تعالیٰ - وَمَنۡ جَاهَدَ فَاِنَّمَا یُجَاهِدُ لِنَفۡسِهٖ ط

فصل در بیان فوائد صبر

بدان ای برادر اوصلک اللّٰه تعالیٰ اِلیٰ دَرَجَاتِ العَارِفِیۡنَ باید و شاید که بر آفات و اضرار دنیا و مخلوق اللّٰه تعالیٰ صابر باشی و الا انه قال - لم یصدق فی الدعوٰہ من لا یشکر علی ضرب مولاہٗ - و لازم که شب و روز در استقامت شریعت بیقینی و ذکر اللّٰه تعالیٰ ساعی باشی و بمثل مریدان این زمانه نباشی که دائم الوقت در پئ چون و چرا و دعوه هائے بلافائده میگر دد و در اصل مقصود مثل آنکس ناقابل مے باشد که پیش استاد مصوّر رفت که بر بازوی من صورت شیر تصویر کن اُستاد سوزن بر داشت و آغاز تصویر کردم رد چون از سوزنش و زخم و الم بدن بیتاب شد از اُستاد پرسید که این کدام جائی شیر است استاد گفت گردن مرد

گفت گردن نباشد چہ میشود بے گردن بساز۔ استاد باز آغاز کرد و مرد ناقابل باز ناآرام شد پرسید کہ این کدام جای شیر است استاد گفت دست و پائی شیر است گفت بے دست و پائے بساز ہکذا۔ استاد در قہر شد و سوزن را انداخت و گفت عجائب ہیچ کس شیر بے سر و بے گردن و بے دست و پا ندیدہ است مریدان این زمانہ دعوا دارند کہ ما طرز و طریقہ نفس خود گذاشتہ ایم و اختیار ما اختیار مرشد میباشد وقتی کہ مرشد امر شرعی یا ریاضات طریقت فرماید ایشان جواب میگویند قربانت شوم اگر این نباشد چہ میشود ہر کس مثل تو کے شدہ مے تواند ما طاقت این نداریم تصویر شیر میخواہیم و سوزن را قبول نمیکنیم نعوذ باللہ من مظنۃ فاسدہم تارک جماعت و مانع زکوٰۃ و غیبت گو و حسد و بغض و ریا و غفلت و مخالفت شریعت را از استقامت و ذکر اختیار کردہ اند و خود را مرید و مسلمان نام نہادند عجب است بلکہ عجب العجائب است۔ بیت

رمز گفتم اگر بود خردت	فہم باقی این سخن بودت

اَلْمُرِیْدُ الَّذِیْ مَاتَ قَلْبُہٗ مِنْ کُلِّ شَیْءٍ دُوْنَ اللّٰہِ فَیُرِیْدُ اللّٰہَ وَعْدَہٗ وَیَشْتَاقُ اِلَیْہِ حَتّٰی یَذْھَبُ شَھْوَۃَ الدُّنْیَا مِنْ قَلْبِہٖ

بِشِدَّةِ شَوقِهٖ اِلیٰ رَبِّهٖ جَلَّ جَلَالُہٗ - ابیات

گر عشق نبودی و غم عشق نبودے	چندین سخن نغز کہ گفتی کہ شنیدی
گر باد نبودی کہ سر زلف ربودے	رخسارۂ معشوق بعاشق کہ نمودی

اَللّٰھُمَّ ارْزُقْنَا حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُّحِبُّكَ اِنَّا كُنَّا رَاغِبِيْنَ ای جان من دنیا عالم فانی است دار بقا نیست وبیاد اللہ تعالیٰ مشغول بودن سعادت ہر دو جہانی است بیت

گدائی و یاد اللہ و ذکر اللہ	بہتر از ہزار پادشاہی ست

طالب مولا جل و علا از ہمہ اولیٰ ست ذکر اللہ الرحمٰن تربیت و قوتِ جان ست بیت

چو خواہی کہ فردا شوی رستگار	مزن دم بجز یادِ پروردگار

الغرض عبدالوہاب مے باید شد عبادت بے غرض و بے عوض میباید کرد عبادت را رہا مکن ولیکن گران بہانہ مکن -

فصل در بیان متابعت شریعت

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ - امر واجب الامتثال است ہر جمال و کمال کہ یافتہ مے شود موقوف است بمتابعت سیدنا و مولانا و شفیعنا افضل الاولین و الآخرین مُحَمَّدِ الْاَمِيْنِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى

گرفتاری و بیماری ز ہر چیز ما سوی اللہ بود بہتر ز گرد اللہ

اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ اَللّٰهُمَّ لَا تَكِلْنَا اِلٰى اَنْفُسِنَا طَرْفَةَ الْعَيْنِ وَلَآ اَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ وَكُنْ لَنَا وَلِيًّا وَّحَافِظًا وَّنَاصِرًا وَّعَوْنًا وَّمُعِيْنًا وَّعَلٰى كُلِّ خَيْرٍ وَّنِيَّةٍ دَلِيْلًا وَّمُلَقِّنًا مُؤَيِّدًا ۔ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۔ ابیات

ما در دو جہان غیر خدا یار نداریم	جز یاد الٰہی بکسے کار نداریم
مسکین و فقیریم درین گوشہ تنہا	با نیک و بد خلق جہان کار نداریم

یادِ دنیا

اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ ۔ حُبُّ الدُّنْيَا رَاْسُ الْخَطَايَا وَتَرْكُ الدُّنْيَا رَاْسُ الْعِبَادَاتِ ۔ كُنْ فِي الدُّنْيَا وَلَا تَكُنْ فِيْ حُبِّهٖ ۔ كُنْ فِي الدُّنْيَا غَرِيْبًا اَوْ كَاَنَّكَ عَابِرِيْ سَبِيْلٍ ۔ وَعُدَّ نَفْسَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُوْرِ ۔ بیت

اگر بوی ز حق خواہی کہ یابے	ز ہستی پا بروں نہ در خرابی

کنسج العنکبوت

لَيْسَ لِلدُّنْيَا بَقَاءٌ ۔ اِنَّمَا الدُّنْيَا فَنَاءٌ ۔ اِنَّمَا الدُّنْيَا وَمَا فِيْهَا كَنَسْجِ الْعَنْكَبُوْتِ لَيْسَ فِيْهَا عِيْشَةٌ وَالْعَيْشُ عَيْشُ الْاٰخِرَةِ كُلُّ اَهْلِ الْعَيْشِ مَيِّتٌ كُلُّ مَيِّتٍ فِي التَّابُوْتِ ۔ بیت

قلم اندر بصورت خویش بر زن	حصار نفس را از بیخ بر کن

بطروی

اُقْتُلُوْا اَنْفُسَكُمْ بِسُيُوْفِ الْمُجَاهَدَاتِ ؕ ای عزیز بحقیقت پادشاہی
این درویشان مرد شدگان بسیوف مجاہدہ نہ در دنیا گنجد و نہ در آخرت
بلکہ در صحرائے کہ آن را فضاء ربوبیت گویند ہر گاہ کہ پادشاہی ایشان
این چنین بود فلہذا خود را بنام درویشی و مسکینی پوشیدند تا کسے
را بر آن ملک و بادشاہی ایشان اطلاع و نظر نیفتد از جملہ نام ہائے
عالم این نام را اختیار کردند کہ تا از آفات و مہمات جہان بسلامت
مانند بلکہ رئیس الفقراء خواجہ دین و دنیا صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَعَلٰی
اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ وَسَلَّمَ۔ این مرتبہ را بعجز و زاری از حضرت ذوالجلال
والاکرام سوال کردہ وَقَالَ اَللّٰھُمَّ اَحْیِنِیْ مِسْکِیْنًا وَّ اَمِتْنِیْ مِسْکِیْنًا
وَّاحْشُرْنِیْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ فِیْ زُمْرَةِ الْمَسَاکِیْنِ ؕ و ہیچ چیز از مراتب
عالیہ فخر نباید کرد زیرا کہ نزد درویشان مباہات بہمہ چیز ہا حرام است
اِلَّا بِفَقْرٍ۔ قَالَ عَلَیْہِ السَّلَامُ اَلْفَقْرُ فَخْرِیْ۔ ہر مرتبہ عالی تر و ہر درجہ بلند
تر کہ داشت بآن فخر نکردہ و چون بفقر رسید فخر و مباہات کرد من و تو
چیستیم کہ در پس کم و کیف میکردم لازم است کہ بہ بلاہا صابر و بر نعمتہا
شاکر و بر قضا برضا مصر باشی زیرا کہ در اول سطر لوح محفوظ نوشتہ است

مَنْ لَمْ یَرْضَی بِقَضَائِی وَلَمْ یَصْبِرْ عَلٰی بَلَائِی وَلَمْ یَشْکُرْ عَلٰی نَعْمَائِی فَالْیَطْلُبْ عَلٰی رَبًّا سِوَائِی جگرہائے مردان از ہیبت وسیاست این کلام خراب میگردد و دلہا کباب مے شود نہ در روز کسے را قرار است ونہ در شب خواب ۔ **بیت**

دلہا ہمہ مجروح جگرہا ہمہ پرخون	تا حکم الٰہی در حق ماچہ نویسد

زن فرزند ومال وملک وخوردن وپوشیدن کہ را یاداست مرگ از ہمہ پیش است غرض اینکہ جز ازگردن نہادن برتقدیر تدبیر نیست تا مگر ایمان بسلامت ازین دار فنا بریم ۔ **ابیات**

سرزیہر رضای حق چہ خوش باشد

گریک نظری یارا الطاف شود مارا	از سوئی تو دلدارا احسان چہ خوش باشد
دیوانہ وہشیارم از غیر تو بیزارم	ہر لحظہ برین کارم ایقان چہ خوش باشد
در آخرت واولیٰ مقصود توئی مولیٰ	بر حُبّ تو یا اللہ ایمان چہ خوش باشد
درویش فقیر ہستم از تحفہ تہی دستم	از نفس مریض ہستم درمان چہ خوش باشد
افتادہ ومسکینم دلدادہ دیرینم	گر فضل عطا بینم ہر آن چہ خوش باشد
درماندہ ومحتاجم از ہجر تو درداجم	چون دربئی معراجم گریان چہ خوش باشد

اے صاحب موے لایم بر حسن تو شیدا ایم	اندر طلب و ائم نالان چه خوش باشد
انا اسم تو یا هادی ره راست اگر دادی	هم در سینه ام بهادی قرآن چه خوش باشد
یا راحم و ستارم امید کرم دارم	یا والی و غفارم غفران چه خوش باشد
هر دم به هوائی تو مشتاق لقائے تو	دل گشته فدائے تو سوزان چه خوش باشد
گر از رخ یس وحم نظر کردے	بر بندهٔ مسکین و نادان چه خوش باشد
در باغ تو چون بلبل شیدا شد بر هر گل	محمد عمر بیدل و بجان چه خوش باشد

فصل ذکر را چهار چیز می باید تا معتبر بود

قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فَاذْكُرُوْنِیْٓ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِیْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ ؕ

چون دانستی که حل همه امور بذکر الهی جل و علا شانه میشود پس بدانکه ذکر را چهار چیز مے باید تا معتبر بود. اوّل اخلاص. دوم تعظیم. سوم حلاوت. چهارم حرمت. زیرا که ذکر بے اخلاص ذکر منافقان ست. ذکر بے تعظیم ذکر مبتدعان است. و ذکر بے حلاوت ذکر فاسقان ست. و ذکر بے حرمت ذکر زندیقان است و ذکر با اخلاص و با تعظیم و حلاوت و حرمت ذکر محبان است

بر بسم الله الله الله الله	بحمد الله الله الله الله
نے دائم نے جویم نے گویم	بجز الله الله الله الله

به هر جانب که روئے من بگردد	فثمّ الله الله الله الله
ہمے گوید ہمہ ذرات عالم	هُوَ الله الله الله الله
زبان من به تصدیقم برابر	بقول الله الله الله الله
بلطف الله امید من که گردم	شَیْئًا لله الله الله الله
هو الله قبل کل بعد کل	ہمہ الله الله الله الله
بیرون آوردم از دنیا و عقبے	ثناء الله الله الله الله
سواء الله موصوف عدم شد	بقاء الله الله الله الله
اگرچه پُر گناہم لیک خواہم	عطاء الله الله الله الله
سر و کار محمد عمر زارے	فداء الله الله الله الله

قَوْلُهٗ تَعَالیٰ جَلَّ جَلَالُهٗ۔ یَوْمَ لَا یَنْفَعُ مَالٌ وَّلَا بَنُوْنَ اِلَّا مَنْ اَتَی اللهَ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ ؕ وصفت دلِ سالم این است۔ بیت

زغیرت خانۂ دل را ز غیرت کرده ام خالی
که غیرت را نمے شاید درین خلوت سرا رفتن

و کُبرا گفته اند که مقصود از ہمه عبادت ها ذکر و فکر است۔ فکر چون جان است باقی عبادات چون قالب اگر بنده در عبادات از حضور او تعالےٰ

غافل باشد آن عبادت فائده ندہد اصلاً پس لازم کہ در سلامتی قلب کہ
کہ بنا بر تزکیۂ نفس است بسیار بسیار بسیار کوشم تا از عبادات الٰہیہ باطلہ
کہ ناشی است از وجود ہوای نفسانی نجاتے میسّر شود بحقیقت و جز
یک معبود برحق تبارک وتعالیٰ قبلہ توجہ نماند و ہیچ مقصودے بروے جلّ
جلالہٗ نگزینیم چہ مقاصد دینی وچہ مطالب دُنیوی وجز یکے را مقصود نشماریم
این دولتِ عظمیٰ وابستہ بحصُول فناء است وبہ تحقّق محبّت ذاتی کہ دران
محل انعام وایلام تساوی نسبت است از تعذیب آن چنان لذّت
یافتہ مے شود کہ از تنعم فصاعداً وہرچہ از محبوب حقیقی جل جلالہٗ باشد
مرغوب ومحبوب گردد حقیقتِ اخلاص اینجا معلوم مے شود وتزکیہ نفس
از بسیاری ملاحظہ لفظ مبارک اللہ کہ اسم ذات است وتعقّل لَآ اِلٰہَ
اِلَّا اللّٰہُ کہ نفی واثبات است حاصل مے شود بشرطیکہ بروقف لطائف
باشد۔

فصل در بیان لطائف لطیفۂ اوّل

بیان لطائف بطرزیکہ شاہان طریقۂ عالیہ مجددیہ ثم بنوریہ رحمۃ اللہ تعالے
علیہم اجمعین کردہ اند باین طور اند بسم اللہ الرحمٰن الرحیم فصل در

اسم ذات لطیفۂ اوّل قلبی قلب است کہ محل آن بقدر دو انگشت زیر پستان چپ است باید کہ اسم ذات شریف یعنی لفظ مبارک اللّٰہ بلا واسطہ حروف تا بحدّے تصوّر و لحاظ کند کہ اثر او ظاہر شود و علامۃ اثر او سہ چیز است سوزش و حرکت و گرفتن شاہ اولیا شاہ نقشبند صاحب قدس اللہ سرہٗ الاقدس سالک را تا وقت ظہور این اثر بر دل دیگر سبق ندادند ازین سبب کہ مدار ہمہ لطائف قلب است چون در اینجا کسب پختہ مے شود باقی ہمہ بسہولت پختہ مے شود مدار کار بر قلب است۔ مصرعہ

قدم بیرون منہ از دل کہ مدعا اینجاست

اگر دل بغیر او سبحانہٗ گرفتار است خراب است و ابتر است از مجرد اعمال صوری و عبادت رسمی کارے نمی گشاید سلامتی قلب از التفات بہ ماسوائے او تعالیٰ اعمال صالحہ بہ بدن تعلق ندارند و شریعت بایتان آن امر فرمودہ ہر دو در کار است دعوائے سلامتی قلب بے ایتان اعمال صالحہ بدنیہ باطل و نا منظور است چنانچہ درین عالم روح بے بدن غیر متصوّر است احوال قلبی بے اعمال صالحہ محال است ؎

محال است سعدی کہ راہ صفا		توان رفت جز بر پئے مصطفٰے

توان یافت

در ذکر او مدام مدام کوش		دل بذکر اللہ آرام کوش

الولایت خادم شریعت این کار دولت است اکنون تا کہ را رسد
واگر تعقل معنی اسم ذات بلا توسط حروف بکند آن را مراقبہ مے خوانند
بسیار گفتن لازم نیست باید کہ با تامل بر مورد بجمعہ رابطہ مرشد باشد
اگرچہ یکبار باشد از بسیار گفتن اولی است ونیز کم خوردن وکم گفتن و
کم آشامیدن وکم خفتن در جمعیت دخل تمام دارد وہرچہ کہ خوردنی
باشد باید کہ از وجہ حلال باشد زیرا کہ غذا بہ مشابہ تخم است ہرچہ کارند
ہمان بدروند اگر طیب طیب وخبث خبث۔ اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ
مِنْكَ بِمَحْضِ عِنَایَتِكَ وَکَرَمِ بِلَا نِھَایَتِكَ ۔ بیت

گر دشان ہم چہ گُردان باش		اے برادر غلام مردان باش

وقال اللہ تعالیٰ کُلُوْا مِمَّا فِی الْاَرْضِ حَلَالًا طَیِّبًا ؕ وآنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند کہ عبادت دہ جزو است نُہ جزِ اُوے
روزی حلال کردن است باقی ہمہ عبادات یک جزو است وچون
حلال پاک باید در خوردن اسراف نکند۔ بیت

در پئے آن گفت وَلَا تُسْرِفُوْا		گرچہ خدا گفت کُلُوْا واشْرَبُوْا

وچون میخورد باید کہ بذکر بود اگر بغفلت بخورد ہچنان بود کہ ذبیحہ
بے بِسْمِ اللہ مے خورد وَلَا تَاْکُلُوْا مِمَّا لَمْ یُذْکَرِ اسْمُ اللّٰہِ
عَلَیْہِ۔ وچون خورد با غافلان ہم کاسہ نشود۔ ابیات

منشین با بدان کہ صحبت بد — گرچہ پاکی ترا پلید کند
آفتابے بدین بزرگے را — ذرۂ اَبْر ناپدید کند
گوہر از ناقصان رہ مطلب — زانکہ این مایہ کاملے دارد

اے برادر ارجمند اگرچہ من ہیچ بلکہ ہیچ نمیدانم باید کہ تو برخوردار و کامل شوی

دادیم ترا ز گنج مقصود نشان — گر ما نرسیدیم تو شاید کہ رسی

فَھِمَ مَنْ فَھِمَ۔

فصل دوئم لطیفہ رُوح

دوم لطیفہ رُوح است کہ محل آن بقدر دو انگشت بالائے پستان راست
است باید کہ لفظ مبارک اللہ را بر آنجا چنان تصور کند گویا کہ از آنجا
زبان مے دارد و مے گوید اللہ اللہ جَلَّ جَلَالُہٗ۔ اَللّٰہُ وَلِیُّ الَّذِیْنَ
اٰمَنُوْا یُخْرِجُھُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ ط وَالَّذِیْنَ کَفَرُوْا
اَوْلِیٰٓئُھُمُ الطَّاغُوْتُ یُخْرِجُوْنَھُمْ مِّنَ النُّوْرِ اِلَی الظُّلُمٰتِ

اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ؕ وبدانکہ رُوح مرتبہ الیست کہ
فوق قلب وتحت سِرّ است بنابر وضع مراتب وفی الحقیقت دل عین
رُوح و رُوح عین سِرّ مے باشد در نہایت مقام ہریک چون در مقام
و مرتبہ خود متحد گردد بوصف عزیت متصف شود ؎

کہ رستم را کشد ہم رخش رستم۔

لَا يَحْمِلُ عَطَايَا الْمَلِكِ اِلَّا مَطَايَاهُ ؕ وَاللّٰهُ الْمُوَفِّقُ ؕ کمال درجات
و مراتب ذکر آنست کہ مذکور بدل مستولی شود مذکور ماند وبس ہمگی دل
رُوح و رُوح دوست گردد و فرق است درمیان آنکہ ہمگی رُوح ذکر
ذکر دوست گردد و آنکہ ہمگی رُوح دوست گردد نتیجہ فرطِ محبت است چون
چنین مستغرق شود کہ وجود خود و ہرچہ ہست جز اللہ تعالیٰ فراموش کند بحقیقت
این معنی رسد کہ۔ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيْتَ غَيْرَهٗ وَ نَسِيْتَ نَفْسَكَ
لِاَنَّ تَحْقِيْقَ الْمَذْكُوْرِ وَشُهُوْدَهٗ يُوْجِبُ نَفْيَ الْغَيْرِ
وَاِثْبَاتُهٗ يُثْبِتُ الْغَيْرِيَّةَ این حالت را فنا و نیستی مے گویند و سیر الی اللہ نام
دارند۔ اَللّٰهُمَّ اَوْصِلْنَا اِلٰى هٰذَا الْمَقَامِ ؕ

مناجات

خداوندا تو میدانی کہ احوالم چہ سان باشد	نہ این باشد نہ آن باشد بری از این و آن باشد

از این سودائے در رفتن ندارم طاقتِ گفتن — همین بهتر به نزد من که این مخزن نهان باشد

ندارم طاقتِ یک ساعتی در فرقتِ جانان — قلندر آرزو دارد که فانی از جهان باشد

درین اوصاف ظلمانی و این اوضاع جسمانی — نباشد جز پشیمانی که یارم لامکان باشد

ز بحرِ لطف قهر آمیز تو یک جرعه گر نوشم — یقین این عجز و نقصانم کمال کاملان باشد

ز والله یحبّ المحسنین امید این دارم — که این پُر معصیت در پردهٔ عصمت نهان باشد

مرادِ من رضاءِ تو رضایم بر قضای تو — بر عاشق لقای تو حیات جاودان باشد

ز هجرانت ستم بر من الم اندر الم بر من — تعالی الله کرم بر من وصالت فرحِ جان باشد

بدین احوال خوش حالم کز او نالم بدو نالم — بحمد الله که او عالم برین چون اینچنان باشد

سوای حُبِّ سبحانی ندارم مقصدِ جانی — له المنة درین قضیّه زبان همراه جان باشد

اگرچه پُر ز عصیانم ز سر تا پای نسیانم — ولے فضلت همیدانم که بحرِ بیکران باشد

مگر از بحرِ عمیمِ تو واز فضلِ عظیمِ تو — شفا یابد سقیمِ تو عجائب وقت آن باشد

گهی در حرق چون شمعم گهی در فرق از جسمم — تو دانا هستی از طمعم که امید چسان باشد

بدر بارِ تو یا ربّی ندارم غیر یا ربّی — فیا ربّی و یا ربّی برم دار الامان باشد

بعجز بندگی درماندگی از حد فزون دارم — مگر امید از رحمت که بر سر سایه بان باشد

ز روی مصطفٰے خیر الوریٰ الطاف بر ما کن — خداوندا قبولم کن اگر کارم زیان باشد

جمال از والضحیٰ دارد جمال از ماقلیٰ دارد	ز لولاک لما خلقت عالی بر جهان باشد
غلام صدق صدیقؓ و عدل التهامی فاروقؓ	ز حلم و شجع عثمانؓ و علیؓ یم راق جان باشد
اگر از نوع انسانی بدست آورد مسلمانی	محمد عمر را دانی پشیمانی امان باشد

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَہٗ لَاشَرِیْکَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ یُحْیِیْ وَیُمِیْتُ وَهُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْئٍ قَدِیْرٌ توفیق از جلّ و علیٰ شانہ میخواہم وبس ٭

فصل سوم لطیفہ سرّی

سوم لطیفہ سرّی است اَلْاِنْسَانُ سِرِّیْ وَاَنَا سِرُّہٗ ۔ کہ محل آن وسط سینہ مے باشد و مرتبہ او فوق قلب و روح مے باشد و این مرتبہ از پر کردن باطن است تا ہرگز خاطر ہنگامی بدرون راہ نیا بد ازین معلوم می شود کہ ذکر سرّ مفاد ذکر قلب و روح است زیرا کہ دوام حضور از مقتضیات اوست و درین حالت نباشد مراد را حضوری غیر از حضور حضرت حق جلّ و علیٰ شانہ ۔ آیت اَیْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ این جاست ۔ ابیات

ای ساقی جام کرم دہ جرعہ دیوانہ را	آزاد گردان از ستم این بندہ مستانہ را
داغ فراقت بر جگر دارد ہمین آشفتہ سر	یکدم چراغ شعلہ گر بنما ہی این پروانہ را
ای چارہ ساز عاجزان وی غم خور بیچارگان	وی واقف سرّ نہان جاذب کن اینخانہ را

رنجور بیرون و درون رخ زرد و دل پُر زخم خون	در فکر وحدت سرنگون گہ یابم این دُردانه را
ای طالب الله چرا انگذاشتی چون و چرا	تو بہ بکش از ماجرا پندی کن این افسانه را
مرغ دل من صید تو افتاده ام در قید تو	دارم لبی امید تو بگرفته ام آستانه را
از قلب و روح خود سفر خواہد بدار الفرح	روی سیاه محمد عمر چون کرده پیمانه را

اُدْعُوْنِیْ اَسْتَجِبْ لَکُمْ - ای برادر ارجمند اگر وقتی حاجت خود را از الله تعالیٰ جل جلاله میخواہی علو ہمت خواه اِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ عَوَالِیَ الْھِمَمْ

الٰہی آنچہ از تو من گدا مے خواہم	فزون زہزار پادشاہی مے خواہم
ہر کس ز در تو حاجتے مے طلبد	من آمده ام از تو ترا مے خواہم

بدان که توجه و یگانه گردانیدن دل است یعنی تخلص و تجرید دل از تعلق بما سوای الله ہم از روئے طلب و ارادت د ہم از جہت علم و معروف یعنی طلب و ارادت او از ہمه مطلوبات و مرادات منقطع گردد و ہمه معلومات و معقولات از نظر او مرتفع گردد و روئے تو از ہمه بگردد و بغیر حق سبحانه و تعالیٰ شعوری و آگاہی نماند کُلُّ شَیْءٍ ھَالِکٌ اِلَّا وَجْھَهٗ - لحاظ باید کرد *

فصل در لطیفه چہارم

چہارم لطیفه نفسی است - قال الله تبارک و تعالیٰ - یَاَیَّتُھَا النَّفْسُ

الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِيْ اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ط فَادْخُلِيْ فِيْ

عِبَادِيْ وَادْخُلِيْ جَنَّتِيْ ط وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِيْ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ

بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ ط

که تحت ناف داده میشود و مرتبهٔ او فوق قلب و رُوح و سراست زیرا که
مقصود از اعمال شریعت و احوال طریقت تزکیه نفس است تا نفس مزکّی
نشود ایمان حقیقی که نجات وابسته بآن است میسر نمی شود و تزکیه عبارت از
این است که غیر او تعالی اصلاً بر دل خطور نه کند اگر هزار سال گذارد و غیر را
در دل عبور نباشد و این حالت را فنا و قدم اول درین راه میگویند۔ کُلُّ
مَنْ اَلْهَاكَ عَنْ مَوْلَاكَ فَهُوَ هَوَاكَ ط تعلق حجابست و بے حاصل
چو پیوندها بگسلی واصلی۔ ما دامیکه آدمی بدام هوا و هوس گرفتار است
حصول این نسبت عالی در حق وے دشوار است اما چون آثار جذبات
الٰهی جل و علی شانه در وی ظهور کند شعله محسوسات از باطن او دور افگند و
التذاذ جان بر لذات جسمانی غلبه کند و کلفت مجاهده از میان برخیزد بلکه لذت
مجاهده در درون فرحت افزاید و از مزاحمت اغیار مامون گردد۔ وَفِيْٓ

اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ط بیت

ہمچو نابینا مبر ہر سوئے دست	با تو در زیر گلیم است ہر چہ ہست

در خانہ اگر کس است یک حرف بس است۔ **ابیات**

اللہ لامکان را من خوب میشناسم	معبود انس و جان را من خوب مے شناسم
ہم حاضر است اللہ ہم ناظر است اللہ	آن شاہ راز دان را من خوب مے شناسم
در ہر زمان و ہر جا اللہ است اللہ	بے نام بے نشان را من خوب مے شناسم
از شر نفس شیطان خواہم نجات ہر آن	آفات دشمنان را من خوب مے شناسم
آوردہ یا الٰہی محمد عمر پناہی	ماوائے بیکسان را من خوب مے شناسم

از ہمہ نیستی مطلوب است لَآ اِلٰہَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَکَ اِنِّیْ کُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِیْنَ ؁

فصل لطیفہ پنجم

پنجم لطیفہ خفی است یَعْلَمُ الْجَھْرَ وَمَا یَخْفٰی کہ محل آن بر پیشانی فوق حاجبین مے باشد استعمال اسم ذات مبارک درینجا لطافت لایعد ولایحصی فائدہ میکند تو غل باید نمود یا خفی اللطف اَدْرِکْنَا بِلُطْفِ الْخَفِیِّ الْحَاصِلِ۔ عارف مفرد را از انچہ دران است تنزہ و انقطاع شرط است اکنون آمدم بہ طریق تحصیل سعادت عظمیٰ اقرب طرق عجز و نیاز و دوام ملازمت و رعایت ادب باقصی الغایت نسبت بکسے است کہ باطن او توجہ درست بجناب

قدس حق سبحانہٗ وتعالیٰ پیدا کردہ باشد و وجود خود را دران توجہ بر باد دادہ باشد
بلکہ از توجہ نیز مفلس گشتہ۔ اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّیَّاتِ وَاِنَّمَا لِکُلِّ امْرِءٍ
مَا نَوٰی فَمَنْ کَانَ ہِجْرَتُہٗ اِلَی اللّٰہِ وَرَسُوْلِہٖ فَہِجْرَتُہٗ اِلَی اللّٰہِ وَ
رَسُوْلِہٖ۔ اَلْحَدِیْث۔ مبارک باشد ہر کہ تہی کیسہ تر آسودہ تر باشد خصوصاً
درین زمانہ کہ دنیا طلبی وعزت جوئی عین بے دینی مے باشد وچشم از آخرت
بلکہ از طلب مولیٰ ومحبت اللہ تعالیٰ پوشیدہ تر وحال آنکہ اَلدُّنْیَا وَ
الْاٰخِرَۃُ ضَرَّتَانِ مَتٰی رَضِیْتَ اِحْدٰھُمَا سَخِطَتِ الْاُخْرٰی۔ آخرت
خوار است واگر دنیا خوار است آخرت عزیز است جمع این دو امر از
قبیلہ اجتماع الضدین است۔ مَا اَحْسَنَ الدِّیْنُ وَالدُّنْیَا لَوِ اجْتَمَعَا
نِعَمْ۔ بعضے از مشایخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم کہ از خود وارادۂ خود بر آمدہ
اند بواسطۂ نیات حقانیہ اختیار صورت اہل دنیا نمودہ اند وبظاہر راغب
مے نمایند فی الحقیقت ہیچ تعلق ندارند از ہمہ فارغ وآزاد اند۔
رِجَالٌ لَّا تُلْھِیْھِمْ تِجَارَۃٌ وَّلَا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ اللّٰہِ ط تجارت وبیع
ایشان مانع ذکر اللہ تعالیٰ نیست در عین تعلق بہ این امور بے تعلق اند
حضرت شاہ ماشاہ نقشبند رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فرمودہ اند کہ در بازار مینائی

شریف تاجرے را دیدم کہ پنجاہ ہزار دینار کم وبیش را خرید و فروخت میکرد ویک لحظہ دل او از یاد اللہ تعالیٰ غافل نگشت۔ **ابیات**

کار پاکان را قیاس از خود مگیر	یک نماید در نوشتن شیر و شیر
در نیابد حال پختہ ہیچ خام	پس سخن کوتاہ باید والسلام
ہر گدائے مرد میدان کے شود	پشۂ آخر سلیمانی کے شود

قلم این جا رسید سر بشکست۔ **ابیات**

جز رضای پاک اللہ نیستم دیگر مراد	کاش بر این شوق یا اللہ خیزم در تناد
لاو بال از تعلقات این و آن ملک مال	فانی اندر حب معبود جہان رب العباد
آرزو دارد نظر محمد عمر از رحمتش !	غیر از فضل ربی بر خود ندارد اعتماد

مَنْ قَرَعَ بَابَ الْكَرِيمِ وَلَجَ لَجَ - امید گاہ وپناہ عاجزان است ؞

فصل لطیفہ ششم

ششم لطیفہ اخفی وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهٗ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى - محل او فوق سِر است باید کہ اسم شریف اَللّٰهُ درانجا لحاظ کند و علامہ اجرائے این لطیفہ مبارکہ این است کہ در سرِ ذاکر خروش و آوازہا بایک آواز باریک یا مثلے کہ آسیا مے گردد یا چہ قدر آواز اَشَدّ از ین پیدا شود بدانکہ این

لطیفہ مخصوصہ بہ حضرت سید المرسلین است صلے اللہ علیہ وسلم کہ ہمہ انبیاء
و اولیاء علی حسب مراتب ہم خوشہ چینان خرمن سعادت او اند و استکمال
استعداد از باطن مقدس او مے کنند۔ الحمد للہ رب العالمین کہ
حقیقت از آفتاب روشن تر است و جمال وحدت از مرتبہ کثرت بہمہ
حال در نظر است ای جان من این ہمہ اشغال اذکار و مراقبات و
توجہات و طریق سلوک کہ مشایخ رحمۃ اللہ تعالیٰ فرمودہ اند پس بدانکہ
فاصل در میان وحدت کہ حق است جل و علی شانہٗ و کثرت کہ خلق است
جز وہم و خیال نیست و بحقیقت وحدت است کہ بصورت کثرت
می نماید و یکے است کہ بسیار در نظر مے نماید یعنی ہر چہ بینی بدانکہ مظہر
اوست تا از مجاز بحقیقت برسی اَلْمَجَازُ قَنْطَرَۃُ الْحَقِیْقَۃِ باید کہ آدم از
قنطرہ زود بگذرد و در پس مطلب خود رود۔ **بیت**

ہر کسے را این تمنا کے رسد	موسے باید کہ اژدرہا شد

اَللّٰہُ یَجْتَبِیْٓ اِلَیْہِ مَنْ یَّشَآءُ وَیَہْدِیْٓ اِلَیْہِ مَنْ یُّنِیْبُ۔ جذبہ مطلق
باو جل و علا شانہ تعلق دارد از و میخواہم باو میخواہم سَنُقْرِئُکَ فَلَا
تَنْسٰٓی اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰہُ اِنَّہٗ یَعْلَمُ الْجَہْرَ وَمَا یَخْفٰی۔ چون او جل و علے

فَعَّالٌ لِّمَا یَشَآءُ وَمَا یُرِیْدُ۔ و عالم سرّ والاخفیٰ است مایان راچہ غم است
ہر چہ مے خواہم ازو مے خواہم سبحان اللہ عجب مہربان است اگر در شب
بخسپم پاسبانی مے کند و اگر یک وقتے بگریم مہربانی میکند و اگر گرسنہ شوم
مہمانی میکند حَسْبُنَا اللّٰہُ نِعْمَ الْوَکِیْلُ نِعْمَ الْمَوْلٰی وَنِعْمَ النَّصِیْرُ ؎

تو مگو مارا بدان شاہ بار نیست	با کریمان کار ہا دشوار نیست

کلمات محبت اگر بسیار بگویم کم است انشاء اللہ تعالیٰ مے گویم تا
مرادم است۔ **ابیات**

نام او را بگور خواہم برد	زانکہ او یار مہربان من است
دل من لفظ و یاد او معنی است	معنی از لفظ کے جدا باشد

درجات این گنجینہ اگر بے شمار است بکمال آن متحقق شدن بس
دشوار است لیکن بقدر وسع دست برداشتن خسارت است ظاہر
وَمِنَ اللّٰہِ التَّوفِیق ای برادر عزیز عبادت با معرفت است و بدون
معرفت عبادت شقاوت است و این در ظاہر مشہور است کہ اول
ہدف را ببین بعد ازان تیر بروے انداز چون درین طریقہ عالیہ داخل
شدی باید از عوام کالانعام بل ہم اضل ممتاز شوی ہمگی و تمامی سعی و

ہمت دران مے باید کرد کہ از مجموع مقاصد و مرادت ظاہری بر طرف
و گوشہ شوی و خود را فدائے این طریقہ عالیہ گردانی و زبان حال علی الدوام
مے زنم بذکر و فکر اسم ذات مبارک کہ اللہ است و نفی و اثبات شریف
کہ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللہُ است میزنم گردانی و شب و روز در ذکر اللہ تعالیٰ
جل و علا شانہٗ و در موافقت شریعت ساعی باشی کہ مقصود زود حاصل
شود منقول است کہ شیخ شبلی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بر دزدے گذشت کہ
حاکم آن نواحی بر او حکم دار کردہ بود اورا بدار کردہ بودند حضرت شیخ
صاحب روئے خود بر کف پائے آن دزد مالید و گفت ہزار آفرین بر تو باد
در کارے کہ بودی جان عزیز در سر انجام آن فدا کردی آہ برما کہ دعویٰ
مے کنیم و صدق نداریم باید و شاید کہ مایان جان خود را علی الضرور فدائے
محبت اللہ تعالیٰ و در دوستی سید الکونین محمد مصطفےٰ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم
و در موافقت طریقہ خود سازیم فقط۔ **ابیات**

ای دل بوالہوس بر سر کاری نرسی	تا غم نخوری بغم گسارے نرسی
تا ہیچو حنا ریزہ نگردی تہ سنگ	ہرگز بکف پائے نگاری نرسی
تا خاک ترا کوزہ نسازند کلالان	ہرگز بہ لب لعل نگاری نرسی

يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُوْنَ۔ باید کہ بیدار شب و روز در کار باشی روزہا در ریاضت و شبہا در استغفار باشی و در طلب سعادت ابدی با خبر و ہشیار باشی۔ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِيْنُ۔ بیت

بدر دیقین پردہ ہائے خیال + نماند سرا پردہ اِلّا جلال

فصل ہفتم ذکر سلطان

ہفتم ذکر سلطان الاذکار است۔ اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ الآیۃ کہ بر تمام وجود سالک دادہ میشود و از زمین و برکت او تمام وجود پر نور میشود بدین طریق کہ اسم ذات شریف یا لفظ ھُوْ یا لفظ مبارک اَللّٰهُ یا لفظ مبارک اللّٰهُ لا سواء از ام دماغ بحبس دم شروع کند۔ تا قدمین باز از انجا بگرداند تا فرق سر واز آنجا تا حد وسع پے برد بعد ازان دم را خلاص کند تا تاثیر تمام وار دائی برادرار جمند چون نور ذکر روی بہ انتشار آرد در اندک فرصت جمیع اقطار بدن را احاطہ کند واز سر تا ناخن پا بذکر یا فکر معمور گردد احوالہائی مختلف روی نماید گاہ شادان و خندان و گاہ افسردہ و حیران وگاہ گریان و بریان امّا بہ ہیچ ملتفت نباشد اشتغال بذکر اہم

مہمات دینی و دنیوی داند و بتائید الٰہی جل و علا شانہٗ چنان شود کہ بیک مرتبہ
از تمام وجود ذکر اللہ شنود و ہمہ اعضا با دل موافقت نماید بہ یک صورت و
یک حال درین گاہ غلبہ ذکر در بعضی اعضا تساوی باشد اما عند التساوی لذت
بیشتر یا بد این حالت را سلطان الاذکار گویند نیز بدان ای جان من کہ ہفت
چیزہا برائی طالب اللہ تعالیٰ سالکان راہ طریقت و وصول حق ضرور است حدیث
قدسی برین ہفت وارد شدہ جَعَلْنَا فَرْضًا عَلٰی طَالِبِ الْمُحَبَّۃِ اَنْ یَّتَّخِذَ سَبْعَ
خِصَالٍ - اَلْاَوَّلُ التَّقْوٰی عَنْ جَمِیْعِ الْحَرَامِ - وَالثَّانِیْ - اَنْ یَّاْکُلَ مِنَ
الْحَلَالِ قَلِیْلُ الطَّعَامِ - وَالثَّالِثُ اَنْ یَّقُوْلَ مِنَ الصِّدْقِ قَلِیْلُ الْکَلَامِ
وَالرَّابِعُ - اَنْ یَّنَامَ قَلِیْلُ الْمَنَامِ - وَالْخَامِسُ اَنْ یَّعْزُلَ عَنِ الْغَافِلِ الْاِنْسَانِ -
وَالسَّادِسُ - اَنْ یَّذْکُرَ بِذِکْرِ الدَّوَامِ - وَالسَّابِعُ - لَا یَسْکُنُ الطَّالِبُ عَنِ
الطَّلَبِ حَتّٰی یُعَرِّفُنِیْ بِالْوَحْدَانِیَّتِ وَحَتّٰی وَجَدَ جَمِیْعَ الْمَقَامِ وَ
یَتَّخِذَ صِفَتِیْ بَعْدَ ذٰلِکَ عَنْ صِفَۃِ الْاِنْسَانِ وَلٰکِنْ یَّعْمَلُ عَمَلًا
مَعَ اَهْلِ الْاِنْسَانِ کَالْاِنْسَانِ وَمَعَ اَهْلِ الرَّحْمٰنِ کَالرَّحْمٰنِ
ظاہر با خلق باطن با حق جل شانہٗ و دست بکار دل بہ یار باید شد - بدان
ای عزیز کہ برائی سالکان اہم مہمات این است کہ حق سبحانہٗ تعالیٰ

بوحدانیت شناسد ومنظور ومقبول او از همه عبادت وطاعات
جناب حضرت سلطان حقیقی جل جلاله باشد آلهی مباد آن حالے که
نباشد چنانچه نباشد ونباشد. قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ
وَسَلَّمَ لَا یَقْبَلُ اللّٰہُ تَعَالٰی عِبَادَتَ الْعَبْدِ کُلَّھَا بِغَیْرِ مَعْرِفَۃِ اللّٰہِ
تَعَالٰی وَاِنْ کَانَ فِی الْعِبَادَاتِ اَلْفَ سَنَۃٍ وَاِنْ لَمْ یَکُنْ لِلْعَبْدِ فِی
الْعِبَادَتِ مَعْرِفَتُ الْحَقِّ فَھِیَ اِلَی الْعُقُوْبَۃِ۔ درجات عبادت
باطن یعنی تفکر بسیار است چنانچه جناب حضرت رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم فرموده اند. اَلتَّفَکُّرُ سَاعَۃً خَیْرٌ مِّنْ عِبَادَۃِ سَبْعِیْنَ سَنَۃً۔
ونیز فرموده فِکْرُ سَاعَۃٍ اَفْضَلُ مِنْ عِبَادَتِ الثَّقَلَیْنِ۔ اما در شرع
شریف عبادت باطن وبیان این فکر بغیر از تلقین مرشد متشرع
صورت نه بندد یعنی متابعت غیر از رائے خود شروط اولی است
فایده ذکر با فکر در انجا وانگاه حاصل می شود که از شیخ کامل یعنی متشرع
تلقین وتصرف گرفته باشد تا ازان تخم حقیقی که در طالب مستعد تلقین
وتصرف صاحب ولایت افتاده باشد ثمرهٔ ولایت بکمال حاصل آید
نورانیت ذکر بقدر نورانیت دل است ونورانیت دل بقدر زوال

هوا است و شیخ کامل منبع هوا نه بود و دل او را نور ایمان تمام بود و اوّل
راه آن است که صفات مذمومه را از باطن خویش بقدر وسع دفع کند تا
چون زمین اوّل از خار و خاشاک طبیعت خالی گردد بعد ازان لایق
آن گردد که تخم ذکر دران پاشیدن گردد۔ ابیات۔

نیست ممکن در رهِ عشق اے پسر | راه بردن بے دلیلِ راهبر
رو بجو بارے خدائے را تو زود | چون چنین کردی خدایارِ تو بود
گر ز تنهائی تو نومیدی شوی | زیر ظلّ یار خورشیدی شوی
وانکه در خلوت نظر بر دوخت است | آخر آن راهم زیار آموخت است
خلوت از اغیار باشد نے زیار | پوستین بهر دیٔ آمد نے بهار
یار آینه است جان را دم مزن | در رخ اینه ای جان دم مزن
تا نپوشد روئے خود را از دمت | دم فرو[1] خوردن باید هر دمت

اِتَّقُوا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ ۔ اَللّٰهُمَّ اَوْصِلْنَا اِلٰى مَقَاصِدِنَا يَا اَرْحَمَ
الرَّحِمِيْنَ ۔ از هرچه میرود سخن دوست بهتر است۔ هرچند هرچه گفته
میشود از دوست سخن اوست لیکن چون این سخن را نحوی[2] از مناسبت
حق سبحانهٗ تعالیٰ و تقدس ثابت است آن معنی مناسب را مغتنم شمرده

۱- یعنی حبس نفس کردن

۲- بخوای

المقصود شریعت و طریقت و حقیقت یک اند فرق در اجمال و تفصیل است

استدلال و کشف است و غیب و شهادت است تعمل و عدم تعمل است۔

احکام و علوم که بموجب شریعت مرضیه معلوم شده اند از تحقق به حقیقت

عین الیقین میباشد شریعت پوست طریقت است و طریقت پوست

حقیقت است و حقیقت پوست معرفت یعنی حقیقت الحقیقت که مجمل

نسبت به مفصل حکم پوست دارد سائلے از خواجه شاه نقشبند صاحب قدس سنا

الله تعالی لسره الاقدس پرسید که مقصود از سیر و سلوک چیست جواب دادند

که تا معرفت اجمالی تفصیلی گردد و استدلال کشفی۔ رَزَقَنَا اللّٰهُ سُبْحَانَهُ اِثْبَاتَ

وَالْاِسْتِقَامَةَ عَلَى الشَّرِيْعَةِ عِلْمًا وَّعَمَلًا صَلَوٰةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلٰى صَاحِبِهَا

اَلْفُ اَلْفِ اَلْفِ صَلَوٰةٍ وَّتَسْلِيْمَاتٍ مَادَامَ اللَّيَالِيْ وَالْاَيَّامُ۔

لیکن تا وقت حصول حقیقت که معرفت است صورت را از دست نمے

باید داد از جهة امثال۔ مَا لَا يُدْرَكُ كُلُّهٗ لَا يُتْرَكُ كُلُّهٗ۔ آورده اند

که اصحاب کهف این همه بزرگی بواسطۂ یک هجرت از مخالفت دین

یافته اند بنا براین۔ اَلْحَذَرُ مِنَ الْمُخَالَفَةِ اَلْحَذَرُ ثُمَّ الْحَذَرُ وَاللّٰهُ

سُبْحَانَهُ الْمُوَفِّقُ۔ باز آمدم بمقصود بعد از اسم ذات مبارک نفی و اثبات است

فصل نفی واثبات اول

اول نفی واثبات صفتی است کہ برسینہ ویا درمیان گلو داده میشود حضرت جیو قدس
اللہ سرہ العزیز گاہ برسینہ وگاہ گرداگرد سرے وگاہ بالائے سرے وتحت گلو میدادند قال
رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم افضل الذکر لا الہ الا اللہ بدانکہ حضرت امام خواجہ ابو یوسف
ہمدانی چنان فرمودہ اند کہ طالب باید شب وروز خود را مستغرق لا الہ
الا اللہ گرداند در خواب وبیداری بر گفتہ لا الہ الا اللہ تفقہ کند واز
نماز نافلہ ودیگر ذکر ہا وتسبیحات دست بردارد واختصار بر لا الہ الا اللہ
کند جائیکہ علم لدنی وحکمت الٰہی باشد ازان جا قدم گذاشتن زحمت
بود ہمہ روز ہا وشب ہا بلکہ ہر ساعت چنان داند کہ از کلمہ لا الہ الا اللہ
نو مسلمان مے شود وہرچہ جز لا الہ الا اللہ است تبرا کند الا فرائض
وواجبات وسنن کہ آن ضروریات است واز اندیشہ کل کائنات تہی
گردد بذکر لا الہ الا اللہ در جمیع حالات وساعات مشغول شود ودر
قطع علایق مخلوقات کوشد زیراکہ ہیچ آلتی از افعال واذکار بالا تر از کلمہ
لا الہ الا اللہ نیست ۔ ابیات ۔

دلا بسوز وبخوان لا الہ الا اللہ	چراکہ سر وعلان لا الہ الا اللہ

درونِ پردهٔ اسرارِ لم یلد و لم یولد	جمالِ جملہ جہان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
بقاءِ صحبت و مدارِ حق اگر طلبی	بصدق شوق بخوان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
برون نہاد من چون چند شو عاجز	کہ ہر زمان و مکان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
برای تصفیهٔ زنگ ظاہر و باطن	دوای غم زدگان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
غریق بحر فنا شو اگر اللّٰه طلبی	بگو بطلہ گان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
زبان فکر کشا لب ببند ای عاجز	بسر روح بخوان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
ز فوق تحت یمین و شمال خلف و قدم	نوای عالیان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
چو اوست اول و آخر ظاہر و باطن	لِذاک صار امان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
اگر بدیده و انصاف بنگری بینی	کہ لامکان و مکان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
ز بہر زخم جراحات اندرون بیرون	شفا بغیر زبان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
طمع بریده ز ہر دو سرا بیا بہ نیاز	بخوان بخوان لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
زبان و جان محمد عمر ہمیگوید	کہ ازل و ابد آن لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

مقصود از ذکر آن است کہ ذاکر بحقیقت کلمہ طیبہ برسد بسیار گفتن شرط نیست و حقیقت کلمہ آن است کہ در وقت کلمہ توحید جمیع ما سوا اللّٰه از خاطر ذاکر نفی شود و در دل شہود او تعالی شانہٗ بود و بس۔ بیت

یعنی زبان مگو

(از نفی)

یعنی بر قلب شو ازرہا و ممنوع از حروف و آواز چند تا خفی جہر برون رہا

اشارہ بذکر خفیہ یعنی ... حروف مصطفیٰ نیست

حقیقت ظہور و ملا آن مطلوب است

کلمہ را تصور کلمہ توحید اگر ذکر کند

هرچه بینی بدانکه مظهر اوست	که بچشمان دل مبین جز دوست

موجود حقیقی جز یکی بیش نیست و آن عین وجود یک و هستی مطلق است
امّا او را مرایای بسیار است اوّل مراتب تعین و عدم انحصار است و
اطلاق از قید و اعتبار است و از حیثیت منزه است از اضافات
نعوت و صفات مقدس است از دلالت الفاظ و لغات نه نقل را
در نعت جلال او بزبان عبارات است و نه عقل را بکنه کمال او امکان
اشارتست هم ارباب ادراک از ادراک حقیقتش در حجاب و هم اصحاب
علم از امتناع علم و معرفتش در اضطراب غایت نشان او بی نشان است
و نهایت عرفان او محویت و حیرانی است۔ رباعی

پندار و گمان ها و یقین ها همه هیچ	ای در تو نهان نهان و عیان ها همه هیچ
کان جا که توئی نشان ها همه هیچ	از ذات تو مطلقا نشانی نتوان داد

فصل دوم نفی و اثبات

دوم نفی و اثبات ضربی هست که از قلب نفی برداشته شود تا شانه راست و اثبات
بر قلب مے شود یا نفی از قلب برداشته میشود تا روح و اثبات باز بر قلب مے شود و یا از نفی
لا برداشته میشود تا اخفی و اله بر شانه راست مے آید و اثبات بر قلب میشود تا بیست یکبار بمجلس

۱؎ گرفته شود، یعنی حبس نفس نه

دم گفته مے شود باید که ختم بر طاق بکند چنانچه یک کرّت و یا سه کرّت و یا پنج و هفت هکذا تا بیست و یک کرّت و بالفرض اگر بست و یک کرّت اثرش ظاهر نشد باز از سر گیرد ختم بر طاق کند چنانچه گفته شد و اگر اثر ظاهر نشد باز از سر گیرد تا وقت ظهور اثر عود کند و بعد از هر وظیفه طاق ملاحظه نماید که خود را در متابعتی که محبت بر او وعده کرده شده داخل کرد م انشاء الله تعالی اثر ظاهر خواهد شد و ظهور اثر عبارت از ان است که در وقت نفی وجود بشریت منتفی شود و در وقت اثبات اثری از آثار تصرفات جزبات الوهیت مطالعه افتد و میباید که ذاکر در طرف نفی وجود جمیع محدثات را بنظر فنا خواستن مطالعه کند و از معنی ذکر مے اندیشد و نفی دیگر خطرها کند باین معنی که الٰهی مقصودمن ازاین ذکر و دراین ذکر رضای تست و در طرف اثبات وجود قدیم حضرت حق سبحانهٗ تعالےٰ جل و علیٰ شانهٗ بنظر بقا و مقصودی و مطلوبے و محبوبے مشاهده کند و هر چیزیکه دل خود ابدان عالم بیند در طرف نفی لحاظ آن کند و در نفی او کوشد و اثبات محبت حق جل جلالهٗ قائم مقام همه اشیاء کند و همه اشیاء را در او جل و علی شانهٗ نفی کند۔ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ اَللّٰھُمَّ اجْعَلْ

حُبُّكَ اَحَبُّ اِلَیَّ مِنْ سَمْعِیْ وَبَصَرِیْ تو خود را گم کن کمال اینجاست تا کہ صورت توحید کہ عین
مطلوب مقصود است در دل تو قرار بلا زوال گیرد فہو المراد و اگر بزبان حال عزیٰ لعبد
از کشیدن دم بگوید کہ الٰہی اَنْتَ مَقْصُوْدِیْ وَرِضَاكَ مَطْلُوْبِیْ لَعَطِنِیْ مَحَبَّتَ ذَاتِكَ وَ
معرفۃ صفاتك بسیار تاثیر عظیم وعجیل دارد

جو خود را گم کنی اور اپنا آپ ہیچ باشد کا میابی

فصل سوم نفی واثبات

سوم نفی واثبات زنجیری ست کہ از قلب نفی برداشتہ میشود تا بالائی گردن و اثبات
باز بر قلب میشود دَعْ نَفْسَكَ وَتَعَالْ مراد ازین ست کہ خود را ہمہ حال
درمیان میا ور حرکات و ارادت و نظرے بذو الجلال والاکرام دار
آنانکہ در بحر توحید غرق اند بغیر ازین سودا نرسیدہ اند۔ ابیات

رہِ عشقت نہ سر دارد نہ پایان	درین راہ ماندہ ام القصہ حیران
ہزاران سال اگر این راہ پویم	نگردد قطع ہرگز این بیابان
پیاپے چون توانم رفتن این راہ	کہ مرکب لنگ ہمراہان شتابان
بیا ابن یمین زادِ سفر بند	بیا در راہ او افتان وخیزان

بدانکہ فرمان است۔ اُطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ کَانَ فِی الصِّیْنِ۔ اگر در روز
آخرت سوال کردہ شود کہ بتو رسیدہ بود کہ طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِیْضَۃٌ عَلٰی

اطلبوا العلم ولو بالصین

کُلِّ مُسْلِمٍ وَّمُسْلِمَۃٍ چرا طلب نکردی نمیدانم چه جواب خواهد داد مگر انکه گوید که غم زن و
فرزند و یا غم خوردن و پوشیدن مارا نگذشت اگر این جواب منظور شود فبها و نعم
والا چرا سعی و کوشش نکنم و چرا آنچه ضرورت متروک است چنین نباید زیرا که در شرع
شریف عمل بلا علم متعسر است و نیز وصول به مقصود بلا علم عمل نمیشود

فصل نفی و اثبات چهارم

چهارم نفی از نفسی برداشته تا اخفے و اثبات باز به نفسی میشود طالب حق جل و علی شانہ
چون ذکر اللہ تعالی کند معنی لَآ اِلٰہَ را ملاحظہ نماید باوّل بار خار و خاشاک
لارا بآتش عشق بسوزاند تا در سرائے اِلَّا اللّٰہُ در آید و حق را بچشم دل به بیند
چنانچه مشایخ رحمۃ اللہ تعالی علیہم فرموده اند یا طالب اُحْرُقْ اُحْرُقْ
اُحْرُقْ۔ اَلْاَوَّلُ اُحْرُقْ۔ بنارِ عشق الدنیا وَالثَّانِی اُحْرُقْ۔ بنار عشق محبت آخرت
وَثَالِثُ اُحْرُقْ بنار عشق محبت ماسوا اللہ تعالے چون سالک بکمال ذکر و مراقبه و ذکر و
مشاهده رسد آتش عشق در وے شعله انداز د وجود فانی او سوخته گردد و صفات بشریه
او فنا برزد و لاجرم با حق باقی و پاینده گردد و صَارَ الْعَبْدُ فَانِیًا بِالْحَقِّ بَاقِیًا

فصل نفی و اثبات پنجم

پنجم نفی و اثبات مهتابی ست که بر سینه سالک مثل مهتاب نور میگردد تمام سینه پر نور ابیض شود

هرچند که لحاظ قوی تر باشد نور افزون تر باشد یعنی لقاطلی حسب القاء مبا شد رباعی

یار بیزار است از تو تا توئی	اول از خود خویش را بیزار کن
گرز تو یک ذره باقی مانده است	خرقهٔ و تسبیح را زنار کن

از همه غافل و غافل باش و با وجل جلاله شب و روز شاغل تو غافل باش تا برادسی

فصل نفی و اثبات ششم

ششم نفی و اثبات آفتابی است که بر سینهٔ سالک مثل قرص آفتاب نور میگردد و تمام سینهٔ او پر نور اصفر مزعفر گردد۔ دیگر نفی از نفسے برداشته تا اخفیٰ و اثبات بقلب آورد بغیر از حبس نفس بعد از ان نفی و اثبات سه پایه است۔ ای جان من اگر طالب آفتاب هستی لازم که در طلب وجل و علیٰ شانهٔ برگشته و بے تاب شوی۔ تا مقصودیاب شوی د باید که کم خور و کم خواب شوی۔ بیت۔

چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم	نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم

یعنی غفلت را دور کن و حضور و آگاهی پیش آر۔ مَنْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ غَیْرِ مُشَاهَدَةٍ فَهُوَ شَاهِدُ زُوْرٍ۔ پس ذکر در حقیقت عبارت از حضور آگاهی است و آنچه بر این وجه نباشد علی الیقین از درجهٔ اعتبار ساقط است نتیجه نخواهد داد

کن به الا الله هر دم دین وایمان تجلا

فصل نفی و اثبات ہفتم

ہفتم نفی و اثبات قلبی و روحی است نفی از نفسی بر داشتہ میشود تا قلب و اثبات بر روح میشود و محمد رسول اللہ باز بہ نفسے می آید این فکر تمام و اکمال بقیہ لطائف مے آید لازم کہ بسیار سعی دران کردہ شود شاید کہ حلاوت تمام حاصل شود۔

فصل نفی و اثبات ہشتم

ہشتم نفی و اثبات کلہم است کہ بر تمام وجود سالک لا الہ الا اللہ ملاحظہ میشود و ہمہ وجود سالک بذکر نفی و اثبات زندہ میشود بدانکہ حضرت خواجہ امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس اللہ تعالی روحہ فرمودہ اند کہ کسی کہ دوام دولت عظمی می طلبد باید کہ در ہر کار و در ہر حالے عادت وی گفتن لا الہ الا اللہ بود ظلمت شرک خفی را ہموارہ لا الہ الا اللہ دور کند از وجود و ظہور نور ایمان را بر دل خود بلکہ بر تمامی وجود خود تازہ بدارد چنانچہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند۔ جَدِّدُوْا اِیْمَانَکُمْ بِلَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ الحدیث در قطع علایق مخلوق ہیچ التی از افعال و اذکار ظاہری و باطنی کامل تر و شافی تر از قول مبارک لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ نیست شیخ شہید مجد الدین بغدادی قدس اللہ تعالی سرہ گفتہ اند۔ اِتَّفَقَ الْمَشَایِخُ قَدَّسَ اللّٰہُ اَرْوَاحَھُمْ عَلٰی اَنَّ الْمُرِیْدَ مَالَمْ یَسْلُكْ طَرِیْقَ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مُدَّۃً

الیٰ اربعین سنۃً یصل الی الحقیقۃ الا اللہ مصرع در کفر اگر صادق شد زنار را رسوا مکن

فصل نفی و اثبات نہم

نہم نفی و اثبات کلمہ ہست کہ نفی از اخفی بر داشتہ میشود از انجا اثبات تا اخفی باز
مے آید متصل و از اخفی نور بیرون مے شود ہر دو چنانچہ از دہن تنور آتش بیرون
مے شود میرود تا مالا نہایۃ۔ ابیات

فی الحقیقت دارد آن صاحب کمال	چشم دل محو جمال ذو الجلال
ہر دو عالم نزد وے لاشئ شود	خطبۂ مردم بنام وے شود

دیدۂ دہمونز سیدۂ استوار باش تا فائز مطلوب کہ عبارت از حصول
محبوب حقیقی جل و علی شانہ شوی۔

فصل مقاصد ضروریہ ۸ کلمہ حضرات خواجہ ہا الکرام قدس اللہ سرہم

بدان ای برادر عزیز چند کلمات کہ در طریقہ عالیہ نقشبندیہ میباید کہ منورہ ضرور است
بر اندازہ فہم قاصرہ این لاشئ زینت نحر پر میاید بگوش ہوش محفوظ یاد داشت اللہ
اللّٰھم السئل دوم منہ التوفیق المقصود سفر در باطن عبارت از سیر نفسی ہست کہ آنرا جذبہ نیز
گویند ابتدا ر معاملہ این بزرگواران ازین سیر است و سیر آفاقی کہ سلوک عبارت ازان سیر است در
ضمن این سیر قطع میباید در سلاسل دیگر شروع کار از سیر آفاقی میکنند و انتہا بسیر نفسی میکنند

سفر اندر وطن

اما ابتداء بسیر انفسی خاصۂ این طریقہ عالیہ است اندراج نہایت در بدایت بہمین معنیٰ است کہ سیر انفسی کہ نہایت دیگران است بدایت این اکابران است سیر افاقی مطلوب را بیرون از خود جستن است و سیر نفسی در خود درآمدن و گرد اگرد خود گردیدن است۔ بیت۔

برسر عرش دویدم کہ بگو یار کجاست		گفت در تست شب و روز زمن میطلبی

وَفِیْٓ اَنْفُسِکُمْ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ شاہد این سخن است۔ کلمہ ثانیہ خلوت در انجمن یعنی در انجمن کہ محل تفرقہ است از راہِ باطن با مطلوب و محبوب و مقصود خود خلوت داشتہ باشد و تفرقہ بیرونی بحجرہ درونی راہ نیابد و شغل ظاہری او مانع علاقہ و کسب درونی نمے شود در ظاہر با خلق و در باطن با حق جل و علیٰ شانہٗ۔ بیت۔

از برون درمیانِ بازارم		وز درون خلوتست با یارم

در ابتداء این معنیٰ بتکلف است و در انتہا بس بے تکلف است اَللّٰھُمَّ اَوْصِلْ اِلٰی ھٰذِہِ الدَّوْلَۃِ الْعُظْمٰی و درین طریقہ عالیہ این معنے چون در ابتداء دست میدہد و راہی برای وصول آن وضع کردہ اند از خصایص این طریقہ آمدہ اند ہر چند منتہیان طرق دیگر را نیز دست

میدهد و اندرین معنی گفته اند۔ بیت۔

از درون شو آشنا واز برون بیگانه باش	در جهان بس نادر آید این چنین کم یار وش

کلمہ ثالثہ نظر بر قدم عبارت ازان است که در راه رفتن نظر بر قدم

همه اندر ضمن بتو این است	که تو طفلے و خانه رنگین است

نظر بر قدم دوخته شود و به محسوسات متلونه پراگنده نکند با جمعیت اقرب باشد زیرا که در ابتداء دل تابع نظر است و پریشانی نظر در دل تاثر بسیار میکند۔ اَلنَّظْرُ سَهْمٌ مِّنْ سُهُوْمِ اِبْلِیْسَ اَلْحَدِیْث۔ بچه مشغول کردم دیده او دل راکه مدام دل ترا میطلبد دیده ترا میجوید۔ کلمہ رابعہ هوش در دم است عبارت ازان است که سالک واقف نفس خود باشد تا بغفلت نگذرد و نه برآید حاصل این طریقه عالیه آن است که در خروج و دخول نفس و مابین نفسین آگاه و همگے همت برین مصروف دارید زیرا که این طائفه اکابر طریقت ارباب انفاس نام نهاده اند۔ یک نفس بے او برآوردن خطا است۔ اَلْاَنْفَاسُ مَعْدُوْدَةٌ وَكُلُّ نَفْسٍ يَّخْرُجُ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللهِ فَهُوَ مَيِّتٌ۔ کلمہ خامسه برائے دفع تفرقه است که از آفاق میخیزد کلمہ سادسه دافع تفرقه نفی است که از باطن باشد یاد کرد و یاد داشت سالک تا

اَلنَّظْرُ سَهْمٌ مَّسْمُوْمٌ مِّنْ سِهَامِ الشَّیْطَان

یاد کرد

یاد داشت

زمانے کہ تقلد و تصنع است و تحقیقت و ملک حضور نہ پیوستہ است
در مقام یاد کردہ است۔ بیت

دایم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ حال	میدار نہفتہ چشم دل جانب یار

وچون حضور دل دوام پزیرد واز تکلف یاد کرد وارہد وملکہ گردد کہ بنفی
مستنفی نگردد یاد داشت بود۔ بیت

دارم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ حال	در دل زتو آرزو در دیدہ خیال

ویاد داشت را معنی دیگر ہم است بغایت عالی است وآن معنی درخور
این رسالہ قلیلۃ المبانی نیست چون سالک رسیدہ شود دانستہ شود۔
وقوف قلبی کہ کلمہ ششم است کہ سالک واقف دل بود و توجہ و نظر
بآن داشتہ باشد۔ مصرع قدم بیرون منہ از دل کہ مدعا اینجا است۔
قطع نظر از ذکر تا تفرقہ بآن راہ نیابد وبہ نقوش ماسواء اللہ منتقش نگردد
گفتہ اند دل بیکار نیست بماسواء آمیختہ است یا مطلوب در آویختہ است
آدمی چون بیدار است حواس ظاہرہ کہ جواسیس اند اخبار عالم بدل او
میرسانند و در تفرقہ میدارند وچون در خواب رود باطنہ این کار میکنند و
دل را در تفرقہ مے اندازند و پریشان میدارند وچون صاحب دل

بدل خود متوجہ شود گویا حصنی بگرد دل او ازین توجہ پیدا مے شود

و نی گذارد کہ اخبار ہای عالم بدل او برسد درین مقام دل بمقصد اقصیٰ

در آویزد چہ بیکاری در حق وی مفقود است چون ازینطرف ممنوع

گشت لاچار بآنطرف متوجہ مے شود ؛ احتیاج بذکر و توجہ بمذکور ندارد

دل از دشمن باز دارد دوست را طلبیدن چہ حاجت است چون زنگ

از آینہ برطرف کنی غیر از ظہور نور ہیچ نیست از حضرت خواجہ ہا رحمۃ اللہ

تعالیٰ علیہم اجمعین نقل شدہ کسی را کہ ذکر قلبی در نگیرد و متاثر نشود وی را

از ذکر باز داشتہ بمجرد وقوف قلبی امر باید کرد توجہات باید نمود تا ذکر در

گیرد بحکم اللہ تعالیٰ اجل و علیٰ۔ وقوف عددی کہ کلمہ ثامنہ است عبارت

ازان است کہ سالک بر عدد ذکر نفی و اثبات برنہجیکہ درین طریقہ عالیہ

معہود است گوید نہ جفت کہ بمراد رود۔ اِنَّ اللہَ وِترٌ یُحِبُّ الْوِترَ و حضرت

شاہ اولیاء خواجہ شاہ نقشبند مشکل کشا صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

وقوف عددی را چنان ضرور ندانستہ کہ بہ وقوف عددی حل صعوب

وقوف قلبی نمیشود مراقبہ عبارت از جمع نمودن حواس ظاہرہ و باطنہ میباشد

در انتظار مطلوب۔ بیت۔

یعنی آنجا صاحب

همه گوشیم تا چه فرمائی	همه چشم تا بیرون آئی

ونیز مراقبه را معنی دیگر هم است که آن عبارت از آگاهی و علم بنده است بدوام اطلاع حق سبحانه وتعالی بروی وحضور او تعالی مراورا بیت

میزنیم اندر طلبت دست و پای	تو همه جا حاضری و من جا بجا

حضرت شاه اولیا رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ اند. لَا تَرْغَبْ فِیْ شَیْءٍ مِّنَ الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ وَافْرِغْ نَفْسَكَ لِلّٰهِ تَعَالٰی وَاَقْبِلْ بِوَجْهِكَ عَلَیْهِ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ قِیْلَ صُوْرَتُ الْمُرَاقَبَةِ اَنْ یَّقْعُدَ الشَّخْصُ وَیُغْمِضَ عَیْنَیْهِ اَوْلَا یُغْمِضُهُمَا وَیَعْلَمُ بِقَلْبِهٖ اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی نَاظِرٌ اِلَیْهِ فَمَادَامَ الْقَلْبُ مُلَازِمٌ بِهٰذَا الْعِلْمِ بِاَنَّ اللّٰهَ نَاظِرٌ اِلَیْهِ فَهُوَ مُرَاقِبٌ وَّمَعَ الْمُرَاقَبَةِ یَنْدَفِعُ الْوَسْوَسَةُ ط نوع دیگر مراقبه این است که خود را و همگی هستی را محو گرداند نه دنیا ماند نه عقبے ونه آنچه دران هست وکل ماسوا را کالعدم شمارد ووجود حق سبحانه وتعالی دران عدم ثبات دهد وخود را درمیان نیارد باید که درین کار شغل بسیار نماند انشاء اللہ تعالی نور وحدت بدست او آید ومستغرق خواهد شود واللہ الموفق ادست وبس ماسوای هوس

فصل در بیان سلطان الاذکار

سلطان الاذکار آن است که ذکر تمام بدن سالک را فرو گرد و هر عضو همچو دل ذاکر و

فرو گرد

متوجه مطلوب گردد۔ بیت۔

اے کہ در ہیچ جا نداری جا ۔ بلعجب ماندہ ام کہ ہر جائی

هُوَ لَيْسَ إِلَّا هُوَ آنچہ او را وجود گویند ظہور اوست و آنچہ او را عدم میگویند بطون اوست۔ قطعہ۔

یار دارم کہ جسم و جان ہمہ اوست ۔ چہ جسم و جان بلکہ جملہ جہان ہمہ اوست

ہر معنے خوب و صورت تازہ ۔ کہ در نظر تو آید آن ہمہ اوست

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ط

جائے معاد و مبدء وحدت و بس ۔ ما در میانہ کثرت موہوم آمدہ ایم

چرا بہ ہر دو جہان از خدا نشوی خرسند ۔ بجوی شیر چرا از درا نشوی خرسند

چو ماہ مصر بزندان جاہ باختۂ ۔ اگر بہشت جنان از اللہ نشوی خرسند

باید کہ باخبر و با اثر باشی

فصل در بیان رابطہ

رابطہ عبارت از حفظ صورت مرشد در دل سالک میباشد

حضرت خواجہ احرار قدس اللہ تعالی بسرہ الاقدس فرمودہ اند سایۂ رہبر به از

حق اشارت برابطہ کردہ اند یعنی این طریقہ در ابتدا از ذکر نافع تر است بیانش آن است

کہ مرید بیچارہ چونکہ گرفتار این عالم سفلی است بعالم علوی مناسبت

ندارد تا أخذ فیوضات وبرکات از آنحضرت بے واسطه نماید متوسطی باید که خداوند هر دو جهت باشد که از عالم علوی حظی وافر گرفته بعالم سفلی جهة دعوت وارشاد وارد وآن واسطه برای مرید پیر و مقتدا میباشد که اتصال بیچون بغیب الغیب نموده بعالم شهادت رجوع فرموده است پس مرید را هر چند مناسبت با مرشد خود حاصل شود عین کمال است لازم که در محبت وخدمت ورعایت آدام او ظاهراً وباطناً واتباع او در عبادات وعادات ومرادات کوشش تمام بکند ومرادات خود را تابع مرادات او سازد وخود را در حضور مرشد کالمیت بین یدی الغاسل شمارد ودر او فانی ومحو گردد از اینجا گفته اند۔ اَلْفَنَا فِی الشَّیْخِ مُقَدَّمَۃُ الْفَنَا فِی الرَّسُوْلِ مُقَدَّمَۃُ الْفَنَا فِی اللّٰہِ تَعَالٰی وَھُوَ الْمُرَادُ ۔ وچون نسبت غالب شود خود را عین مرشد می یابد وبلباس وصفت او خود را موصوف شمارد وهر کجا بنگرد صورت او مے بیند۔ بیت

هر کجا بنگرم روے ترا مے بینم	درودیوار همه آئینه شد از دیده شوق

اَلشَّیْخُ فِی الْقَوْمِ کَالنَّبِیِّ فِی الْاُمَّۃِ ۔ مراد از شیخ کسی است که متشرع ومتدین ومقتدی ذی الاجازة والارشاد والدعوة باشد۔ مَنْ جَلَسَ

حضورٌ لِّلّٰہِ تعالیٰ فکانّما عَبَدَ اللّٰہَ سَبْعِیْنَ اَلْفَ سَنَۃً

در ترجمہ این حدیث مولانا روم رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ میفرماید

بہتر از صد سالہ طاعت بیریا	یک زمانے صحبتے با اولیاء

ای دوست تا توانی صحبت اہل حق طلب کن کہ از صحبت ایشان بصحبت حق رسی صحبت حق عبارت از ذکر حق است جل وعلی شانہ از محبت اوست کہ از محبت بقربت راہ یابد اللہ الموفق لارشاد

فصل در بیان توحید کہ عبارت از فنا است

توحید عبارت از یگانہ گردانیدن دل است از التفات بما سوا اللہ تعالیٰ واز شہود و شعور ما عدا باید کہ در طلب واحد باشی نہ کہ جامع ہر دو ضد باشی توحید بمعرفت صاحب نظر تخلیص دل است از توجہ بغیر

یا رضائے دوست باشد یا رضائے خویشتن	با دو قبلہ در رہ توحید نتوان برد راہ

عدم عبارت از فنا است در جہت جذبہ یعنی عدم شعور بخود با وصاف خود و وجود عدم فنا بقا است کہ بر این مرتب میشود این فنا و بقا چون در جہت جذبہ است سلوک بان منضم نگشتہ است از عود وجود بشریت ایمن نیست پس ولایت بان است بحصول نہ پیوند و فنا و بقاء حقیقی کہ ولایت بآن مربوط است از عود مذکور ایمن است و دوام آن لازم فنائے

ودوام آن لازم فنائے

حقیقی نسیان ماسوا اللہ تعالےٰ است وزوال علم ماعدا است حضرت
ایشان قدسنا اللہ سرہ الاقدس فرمودہ اند اگر زوال علم ماعدا حصولی
است فنائے قلب است واگر زوال علم حضوری ست فنائی کہ عبارت
از نفس حاضر است فنای نفس است وجود فنا بقاء است کہ برین فنا
مرتب میشوند بوجود موہوب بولادت ثانیہ موجود میگردد حضرت شاہ
اولیاء شاہ نقشبند صاحب قدسنا اللہ سرہ الاقدس بہ ہمین معنی فرمودہ
اند کہ وجود عدم بوجود بشریت عود میکند اما وجود فنا بوجود بشریت عود
نمیکند۔ بیت۔

این مدعیان در طلبش بےخبر انند	کانرا کہ خبر شد خبرش باز نیامد

بازگشت عبارت ازان است کہ سالک بعد ذکر نفی و اثبات بطریق سہو بلسان قلب
بگوید کہ اِلٰہِیْ اَنْتَ مَقْصُوْدِیْ درین ذکر مقصود من توئی و رضائی تو بفضل خود
عطا کن مرا محبت ذات بےکیف تو و معارف صفات لاریب تو واللہ اعلم۔

فصل مراتب ثلثہ علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین

بیان مراتب ثلاثہ۔ عِلْمُ الْیَقِیْنِ عَیْنُ الْیَقِیْنِ حَقُّ الْیَقِیْنِ۔ چون
کسے چشم پوشاند علم بوجود آتش بدلالت حرارت بروی علم الیقین است

وچون چشم بکشاید و آتش را معاینه کند عین الیقین است وچون در آتش افتد و ناچیز شود وصفات آتش از وی ظاهر شود چون احراق و اشراق حق الیقین است عین الیقین در ذات حق سبحانهٗ تعالےٰ عبارت از علم حضوری بذات حق در پردہ اسما وصفات حق الیقین علم باآنکہ این علم حضوری است وعالم عین معلوم است تجلے صوری پیش از رسیدن بکمال توحید داخل عین الیقین است چہ حاضر مدرک کہ صورتے بیش نیست با علم باآنکہ وی صورت حق است سبحانہٗ و ہم چنین تجلی معنوی نیز داخل نیست چہ حاضر مدرکہ صورت علیہ بیش نیست با علم باآنکہ معلوم حق است سبحانہٗ اما بعد از رسیدن بکمال توحید عین الیقین بلکہ حق الیقین است بلکہ دران موطن جز تجلی ذاتی نیست۔ ابیات۔

رہ عشقت نہ سر دارد نہ پایان	درین راہ ماندہ ام القصہ حیران
ہزاران سال اگر این راہ پویم	نگردد قطع ہرگز این بیابان
بیا ابن یمین زاد سفر کن	کہ مرکب لنگ ہمراہان شتابان

فَهْمُ مِنْ فَهْمِ الْعَجْزُ مِنَ الْاِدْرَاكِ اِدْرَاكٌ وَالْبَحْثُ عَنْ سِرِّ الذَّاتِ

اِشْرَاکٌ، سُبْحَانَ اللّٰہِ تَعَالیٰ۔ ہر چند ظہور بیش خفا بیش۔ ابیات

از صفای مے لطافت جام	در ہم آمیخت رنگ جام مدام
ہمہ جام است و نیست گوئی مے	تا مدام است نیست گوئی جام
دور بینان بارگاہ الست	پیش ازین پے نبردہ است کہ ہست

دران حضرت ذوق باقیست نیافت آری او باہمہ است و ہمہ با او موجود اند۔ بے او ہمہ ہیچ۔ لَیْسَ فِی الدَّارِ غَیْرُہٗ دَیَّارٌ

فصل سلسلہ خواجہ ہا الکرام

بدان ای برادر ارجمند اوصلک اللّٰہ تعالیٰ الی مقصود الحقیقی کہ برائے دفع تفرقہ و دفع وساوس ہا طلبہ ہر صبح و شام و یا در شبانروز مرة وظیفہ کردن اسمائی مشائخ طریقت رحمۃ اللّٰہ تعالیٰ علیہم اجمعین بسیار نافع عاجل است و بیان ارتباط مشائخ طریقت قدس اللّٰہ تعالیٰ ارواحہم این است۔ بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ کَالْفَخَّارِ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی بَدْرِ الدُّجٰی نُوْرِ الْھُدٰی خَیْرِ الْوَرٰی سَیِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدِ الْمُخْتَارِ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہِ الْاَخْیَارِ وَالْاَبْرَارِ۔ الٰہی بحرمت سیدنا و مولانا محمد بن

المصطفے رئیس الفقراء خواجۂ دین ودنیا صلی اللہ تعالیٰ وعلی آلہ واصحابہ
وبارک وسلم الٰہی بحرمت حضرت سیدنا خواجۂ ابوبکر الصدیق صاحب
رضی اللہ تعالے عنہ الٰہی بحرمت حضرت سیدنا خواجہ سلمان فارسی
صاحب رضی اللہ تعالے عنہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ القاسم صاحب
رضی اللہ تعالے عنہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ امام جعفر صادق صاحب
رضی اللہ تعالیٰ عنہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابویزید بسطامی صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابوالقاسم گرگانی صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابوعلی فارمدی صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابویوسف ہمدانی صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عارف ریوگری صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمود فغفوری صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ علی رامتنی صاحب رحمۃ اللہ
علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ باباسماسی صاحب رحمۃ اللہ تعالے علیہ

الٰہی بحرمت حضرت خواجہ امیر[١٦] کلال صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ بزرگ خواجہ ما خواجہ شاہ بہاء[١٧] الدین نقشبند صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ قال مولانا حضرت نورالدین جامی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ ابیات

سکہ کہ در یثرب و بطحی زدند	نوبت آخر بہ بخارا زدند
از خط آن سکہ نہ شد بہرہ مند	جز ولی بے نقش شاہ نقشبند

الٰہی بحرمت حضرت خواجہ علاء[١٨] الدین محمد عطار رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمد یعقوب[١٩] چرخی صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عبید[٢٠] اللہ احرار صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمد[٢١] زاہد صاحب رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمد[٢٢] درویش صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ آمکنگی[٢٣] صاحب رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ باقی[٢٤] باللہ صاحب رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ قطب حق امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد[٢٥] سرہندی فاروقی رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ سید آدم[٢٦] بنوری صاحب

رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمد سعید[27] صاحب لاہوری
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ حافظ[28] اللہ یار صاحب
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ میاں عبد[29] الغفور صاحب
پشاوری رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ میر سید[30] لعل
صاحب ننگرہاری رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ
مولانا و وسیلتنا الی اللہ الکریم خواجہ میاں عبد[31] الحکیم صاحب کاکری
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ میاں نور[32] محمد صاحب
منارہ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ میاں عبد[33] الحمید
صاحب ذاکری رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ میاں
جان[34] محمد صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ
میاں میر[35] احمد صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت حضرت
خواجہ میاں سلطان[36] محمد صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی بحرمت
حضرت خواجہ مرشدی و مولائی و وسیلتی الی اللہ المتین حاجی
الحرمین شریفین حاجی خیر[37] الدین صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الٰہی
بحرمت حضرت خواجہ والدی اعزی و مرشدی و وسیلتنا الےٰ اللہ

الغفار مولانا محبوب قلوبنا حاجی الحرمین خواجہ محمد[۳۷] یار صاحب آتش نفس کیشانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ الحمد للہ رب العالمین والصلوٰۃ والسلام علی سیدنا و مولانا محمد و علی آلہ واصحابہ اجمعین کہ من روئے سیاہ تباہ کار محمد عمر[۳۸] آخر موت داخل سلسلہ عالیہ نقشبندیہ مبارکہ شدم شکر این نعمت بزرگ ادا نخواہم کرد سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ اٰمِيْنَ يَا رَبَّ الْعَالَمِيْنَ الفاتحہ

فصل دربیان اشتغال مبتدی

ای برادر ارجمند بدانکہ مشائخ طریقہ عالیہ نقشبندیہ مبارکہ ابتداۓ سلوک اشتغال باسم مبارک اللہ فرمودہ اند کہ اسم ذات شریف است و فرمودہ اند کہ معنے اسم ذات مبارک بیچونی و بیچگونگی ملاحظہ نماید و ہیچ صفت را بآن منتظم نسازد کہ این طریقہ محبت ذاتی او تعالیٰ است کہ فوق محبت صفاتی و افعالی اوست تعالےٰ و تقدس و وسیلہ معرفت ذات اقدس است کہ فوق معرفت صفات و اسماء افعال او تعالیٰ است لہذا حضرت خواجہ شاہ اولیاء بہاء الدین

نقشبند صاحب رحمۃ اللہ تعالے علیہ فرمودہ اند کہ نہایت را در
بدایت درج کردہ ایم ای برادر عزیز ہوشیار و باخبر باش کہ سعادت
تو بلکہ جمیع بنی آدم و صلاح و فلاح ہمہ در ذکر الٰہی جل سلطانہ است تا
ممکن باشد جمیع اوقات خود را مستغرق ذکر اللہ تعالیٰ سبحانہ سازید و
یک لحظہ تجویز غفلت نباید کرد زیرا کہ دوام در طریقہ خواجگان قدس
اسرارہم در ابتدا میسر میگردد و طریقہ اندراج نہایت فی البدایت حاصل
مے شود بنا برین طریقہ عالیہ مطالب را اولی و انسب مے باشد پس باید
کہ قبلہ توجہ را از ہمہ سو گردانیدہ بالکلیہ بجناب اکابر این طریقہ نمائی و
ہمتے از باطن شریف ایشان خواہی بدان ای برادر عزیز در ابتداء
ذکر ضرورست کہ متوجہ قلب صنوبری شوی زیرا کہ مضغہ مجرہ ئیست
مر قلب حقیقی را ذات اسم مبارک اللہ را بر قلب بگذرانی و درین
وقت ہیچ عضوے را بالقصد حرکت ندہی و بکلیت متوجہ قلب نشینی
و در متخیلہ صورت قلب را جا ندہی و معنی مبارک اللہ را بیچونی
و بیچگونی ملاحظہ نمائی و ہیچ چیز را با منظم نسازی و بحاضر و ناظر نیز
ملحوظ نکنی تا از ذروہ ذات تبارک و تعالے بحضض صفات فرو

نیابی واز شهود وحدت در کثرت نیفتی واز گرفتاری بیچون بشهود چون آرام نگیری زیراکه هرچه در مرآت ظاهر شود بیچون نبود وهرچه در کثرت نمودار گردد واحد حقیقی نباشد بیچون را ورای دایرهٔ چون باید جست بسیط حقیقی را بیرون احاطه کثرت باید طلبید ونیز بدانکه در وقت ذکر کردن صورت مرشد بلا تکلف ظاهر شود آن را باید بقلب برده ونگاه داریده ذکر باید گفت میدانی که پیر کیست پیر آنست که بواسطهٔ او وصول بجناب حضرت الٰهی جل جلاله استفاده نمائی ومدت ها واستعانت ها درین طریقه یابی مجرد کلاه وشجره که عرف شده است از حقیقت پیری ومریدی خارج است مگر اینکه جامهٔ تبرک از شیخ کامل آری باعتقاد واخلاص باو زندگانی نمائی که تاثیر عظیم دارد.

فصل در بیان استقامت وعلو همت

در بیان استقامت وعلو همت. ای عزیز من بدانکه منامات و واقعات را اعتبارے واعتمادے نباید کرد زیراکه نفع ذکر وترتیب آثار وهمه امور طریقت مربوط باتیان شرع مرضیه میباشد بنابراین لازم که در ادائے فرائض و واجبات و سنن مؤکده وزوائد وآداب بحسب الوسع کوشش بکنیم واجتناب از محرمات ومشتبهات ما امکن بکنیم

کیفیت

صورت مرشد در وقت ذکر

ودر قلیل وکثیر از عملیات بعلما باید نمود و بمقتضی فتوای ایشان زندگانی باید کرد الولایت خادم الشریعت ونیز بدانکه رونده راه طریقت را چند شروط نگاهداشتنی است

فصل در بیان رونده راه طریقت را چند شرط نگهداشتنی است شرط اول در طهارت

شرط اول باید که با طهارت باشد و طهارت بر چهار نوع است طهارت ظاهر طهارت باطن وطهارت دل و طهارت سر طهارت ظاهر معلوم ست لیکن در حلالی آب و در پاکی که جامه تا تر بسیار است تا امکان است احتیاط باید کرد وطهارت باطن از مطعوم و مشروبات حرام احتراز کردن است و شرط عظیم است سقوط ندارد وطهارت دل از صفات ناپسندیده مثل غل و غش و کبر و حسد و مکر وکینه و خیانت و بغض و عداوت و حب دنیا و اهل دنیا برای دنیا ظاهر که منظور خلق است ناپاک نشود و نماز وطاعت او قبول نمی شود همچنان باطن که منظور نظر خالق عالم است جل شانه تا صفا نشود بدولت محبت و عشق الهی جل و علی شانه کے مشرف گردد وطهارت سر از توجه ماسوا الله پاک کردن است بیت

که بچشمان دل مبین جز دوست　　　هر چه بینی بدانکه مظهر اوست

فصل شرط دوم فوائد خاموشی

دربیان فوائد خاموشی شرط دوم خاموشی از کلامهائے نامناسب

ومشغول شدن بذکر و قرأت قرآن العظیم وامر معروف ونہی از منکر
واصلاح بین الناس وآموختن وآموزیدن علم دین است کہ
حضرت رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم فرمودہ است۔ هَل
یَکِسبُ النَّاسُ عَلیٰ مَنَاخِرِهِم فِی النَّارِ اِلَّا حَصَائِدِ اَلسِنَتِهِم
یعنی آدمیان کہ در آتش انداختہ مے شوند از درودہائے زبان ایشان
است اگر مریم تن خاموشی گزیند اللہ تعالیٰ جل وعلیٰ شانہٗ عیسےٰ دل
را بگویائی در آرد ہیچ عجیب وغریب نیست در خبر است کہ اہل بہشت
را ہیچ حسرت بزرگ تر از آن نیست کہ لحظہ بر ایشان گذشتہ باشد
در دنیا کہ در وذکر اللہ نگفتہ باشد

فصل شرط سوم خلوت در انجمن

دربیان خلوت شرط سوم خلوت از اغیار باشد ہمچون زنان نامحرم و فاسقان وصحبت
امردان کہ در نظر نامحرم تیر زہر آلودہ است چون بدل رسد خرہاکت چہ باشد بیت

زتیر مکر شیاطین بدبہ پوش دو چشم	ہلاک کردی اگر تیر کار گر یابی

قال اللہ تعالیٰ۔ قُل لِّلْمُؤْمِنٰتِ یَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَ
یَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ ط دیگر فائدہ عزلت نگاہداشتن دل است

از نا شائستہ گرفتن و پائی از نا بایست رفتن و گوش از نا بائیست شنیدن است۔ بیت

بہ بند چشم و بند گوش و بند	گر نہ بینی سر حق بر ما بخند

فائدہ دیگر نقوش دنیا از روی آئینہ دل دور کردن است تا نقوش آخرت بر تو زند چون صفائی تمام یابد نور و حدانیت در و پر تو زند و اہل تجلی شود و فریاد کند۔ بیت

زغیرت خانہ دل از غیرت کردہ ام خالی	کہ غیرت را نمی شاید درین خلوت سرا رفتن

قَلْبُ الْمُؤْمِنِ حَرَمُ اللّٰهِ فَحَرَامٌ اَنْ يَدْخُلَ غَيْرُهُ فِيهِ

فصل شرط چہارم در فوائد روزہ

در بیان فوائد روزہ شرط چہارم روزہ است فائدہ آن تشبیہ است بار وحانیان و مقہور گردانیدن نفس امارہ است اَلصَّوْمُ لِيْ وَاَنَا اَجْزِيْ بِهٖ و ثواب لانہایہ دارد اِنَّمَا يُوَفَّى الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ و راہگذر شیطان بند کردن است و سپر از نار حاصل کردن است کہ اَلصَّوْمُ جُنَّةٌ مِّنَ النَّارِ

فصل شرط پنجم در بیان ذکر

در بیان ذکر اللہ تعالے جل جلالہ شرط پنجم ذکر است قال تعالی جل شانہ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا و بہترین اذکار کار لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

است۔ قَالَ رَسُولُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَفْضَلُ الذِّکْرِ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ۔ ابیات۔

بر تخت وجود ہر کہ شاہنشاہ است	او را سوئی عالم حقیقت راہ است
ہر نور یقین کہ در دل آگاہ است	دستش زید و نیک جہان کوتاہ است
زین پیش ولے بود ہزار اندیشہ	اکنون ہمہ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ است
ای خواجہ ترا غم جمال مال و جاہ است	اندیشہ باغ و زرع و خرمن و کاہ است
ما سوختگانِ عالم تجریدیم	ما را غم لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ است
و مرغ ذکر را دو بال و پر بباید	تا پر باز کند بعد از ان پرواز کند

اِلَیْہِ یَصْعَدُ الْکَلِمُ الطَّیِّبُ ۔ یک پر حضور و یک پر اخلاص حضور عبارت از آگاہی است یعنی داند کہ اللہ تعالے دانا و بینا و شنوا است بہ ہمہ حال و ہمہ جاء۔ بیت۔

تو ہمہ جا حاضری من جا بجا	میزنم اندر طلبت دست و پا

اخلاص آن بود کہ از افعال و اقوال نہ دنیا خواہد و نہ جاہ و نہ مال و نہ آنچہ بدنیا تعلق دارد و نہ عقبیٰ طلبد از بہشت و حور و قصور و انہار و اشجار و اثمار و درمیان ذکر گوید الٰہی توئی مقصود از تو ترا میخواہم

یا الٰهی آنچه از تو من گدا میخواهم	افزون ز هزار پادشاه میخواهم
هر کس ز در تو حاجتی می طلبد	من آمده ام از تو ترا میخواهم

كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللّٰهُ بَاطِلٌ طَالِبُ الدُّنْيَا مُؤَنَّثٌ طَالِبُ الْعُقْبٰی مُخَنَّثٌ طَالِبُ الْمَوْلٰی مُذَكَّرٌ باید که مرد باشی و در طلب واحد حقیقی جلّ جلاله فرد باشی و از همه ماسوا الله دل سرد باشی - بیت

سرے که با تو دارم در نامه چون نویسم	اسرار فاش گردد از کلک سر بریده
ز هر نفس بقیامت شمار خواهد بود	گنه مکن که گنهگار خوار خواهد بود
بسا سوار که فردا پیاده خواهد شد	بسا پیاده که سوار خواهد بود

فصل شرط ششم در محافظت خاطر

در بیان خواطر، شرط ششم محافظت خاطر است و خاطر چهار قسم است خاطر رحمانی است که عبارت از تنبیه غفلت است و خاطر ملکی است که عبارت از ترغیب طاعت است و خاطر نفسانی است که عبارت مطالب شهوانی است و خاطر شیطانی است که عبارت از تزین معصیت است بنا بر این سالک راه طریقت را خاطری که پیدا شود و وقت ذکر دیا که نفی کند و بر کار باشد تا روشن شود که از مقبولات است یا از مردودات و اگر تمیز کردن نمی توانست روی عجز و

زاری بجناب اللہ تعالےٰ بہکیف گرداند و بگوید یا الٰہی نمیدانی کہ نمیدانم و میدانم کہ میدانی پس آنچہ خیریت و عافیت است کرامت فرمائی واین دعا نیز بگوید ۔ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اَللّٰهُمَّ اَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَّارْزُقْنَا اتِّبَاعَهٗ وَاَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَّارْزُقْنَا اجْتِنَابَهٗ وَلَا تَكِلْنَا اِلٰى اَنْفُسِنَا وَلَا اِلٰى اَحَدٍ مِّنْ خَلْقِكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ وَّلَا اَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ وَكُنْ لَّنَا وَالِيًا وَّحَافِظًا وَّنَاصِرًا وَّعَوْنًا وَّمُعِيْنًا وَّعَلٰى كُلِّ خَيْرٍ دَلِيْلًا وَّمُلْقِنًا مُّؤَيِّدًا رَبَّنَا اٰتِنَا وَمَنْ حَضَرَنَا وَمَنْ غَائِبٍ عَنَّا وَكُلَّ مُؤْمِنِيْنَ وَمُؤْمِنَةٍ فِى الدَّارَيْنِ حَسَنَةً يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ ؀

فصل شرط ہفتم در بیان رضا بالقضا

شرط ہفتم رضا دادن بقضائے اللہ تعالیٰ است و توکل و تفویض ہم ازین باب است در سر و جہر و شدت و رضا درمیان خوف و رجا باید بود در جمیع احوال چون بکریمی و رحیمی و غفوری و ستاری اللہ تعالےٰ نظر کند رجا قوت گیرد و چون بہ قہاری و شدید العقابی او تعالےٰ نظر کند خوف قوت گیرد چون نظر بر توفیق شود بندہ را رجا پیدا شود اگر خواست دادا اگر نخواست توفیق ندادے ۔ بیت

توفیق عزیز است به هر کس ندهند	این گوهر ناسفته به هر خس ندهند

و چون بر تقصیر خویش نظر کنند خوف پیدا شود۔ بیت۔

بنده همان به که ز تقصیر خویش	عذر بدرگاهِ خدا آورد
ورنه سزاوار خداوندیش	کس نتواند که بجا آورد

خیر بنده در دنیا همین است که درمیان خوف و رجا بود در جمیع احوال اگرچه در طاعتی در حضرت او لا تأمن وار چه و رچه معصیتے اندر لا تیاس۔ بیت۔

ایمن مباش خواجه و نومید هم مشو	اسلام درمیان خوف و رجا بود

بدان ای جان من که بجز اراده اللہ تعالیٰ بر هیچ بنده نرفته و نخواهد رود اما بعضے بواسطہ و بعضے بے واسطہ چنانچہ در حدیث قدسی آمده است۔ مَا شَآئَ شَآءَ عَبْدِیْ۔ پس اراده حق جل وعلیٰ شانہ از اصل بغیر وسیله بود وجود ما نیز شی است که در اراده آمده چون وجود در تحت اراده شی بود افعال آن نیز حکم آن دارد پس بجز ارادهٔ او بر ما نرود واز ما بجز اراده فعل بوقوع نیاید چنانچہ در کلام مجید خبر داده۔ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِیَتِهَا ؕ یعنی اراده مالک

ناصیہ جمیع بندگان است ہر سو کہ خواہد برد اما آن را کہ شقی بطن ام خلق
کردہ ارادۂ آن بشر رفتہ بود و آنرا کہ سعید بطن ام خلق کردہ ارادۂ آن
بخیر رفتہ بود کہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ فرمودہ اند۔
اَلسَّعِیْدُ فِیْ بَطْنِ اُمِّہٖ وَشَقِیٌّ فِیْ بَطْنِ اُمِّہٖ پس سعادت و شقاوت
در بطن ام نہ بود مگر کہ آن بہ ارادہ بود پس افعال ایشان نیز بہ ارادہ
کہ ازان فعل نیک آید و ازان بد این سخنہا در حقیقت اظہار است
والا نہ بعضی را دایم فعل نیکو بودہ ختم کارش بشقاوت شود مثل ابلیس
و بلعم و برصیصا بیک خلاف شرعی شقی گردد بہ ہزار مرتبہ کہ از نہی دور
بود بخشیدہ و سعید نگردد و بعضی را دایم افعال نالایق بود اما ختم کارش
بسعادت میشود مثل آن بت پرست کہ در نزد بت صنم میگفت ناگاہ
برزبانش کلمۂ حمد رفت بہ یک حمد گفتن از اہل سعادتش کرد سُبْحَانَ
اللّٰہِ عَمَّا یَصِفُوْنَ ؂ این تقریر برائے این است کہ اللہ تعالیٰ از
تقصیر و معصیت بندگان ہیچ نقصان نیست و از طاعت ایشان
نفع نے چنانچہ در حدیث شریف قدسی وارد است کہ چون خلفت
جمیع ذریات بوقوع آید پارہ سعید و پارہ شقی خبر دارد ھٰؤُلَاءِ فِی الْجَنَّۃِ

وَلَا اُبَالِیْ هٰؤُلَاءِ فِی النَّارِ وَلَا اُبَالِیْ ۔ اگر باز اہل جنت را بدوزخ
بفرستند واہل دوزخ را بجنت اورا نیز وبال نہ بود۔ ای عزیز من
ثواب وبال مادر افعال است واگر نہ اورا ہیچ وبالے نیست کما
قَالَ اللّٰہُ تَبَارَکَ وَتَعَالٰی جَلَّ جَلَالُہٗ اِنَّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ
لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ط وباز فرمودہ وَالَّذِیْنَ کَفَرُوْا
بِاٰیٰتِنَا اُولٰٓئِکَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا وَبِئْسَ الْمَصِیْرُ ۔
وباز چون وبال وثواب از ما برداشت خبر داد۔ مَآ اَصَابَ مِنْ
مُّصِیْبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰہِ وَمَنْ یُّؤْمِنْ بِاللّٰہِ یَهْدِ قَلْبَهٗ وَاللّٰہُ
بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ط پس گاہی باشد کہ ارادۂ خود را در افعال ما بندد و گاہے
باشد کہ افعال ما را در ارادۂ خود محو کند چنانچہ رسول اللہ صلی اللہ
تعالی علیہ وعلی آلہ واصحابہ وسلم فرمودہ اند۔ تَقْدِیْرُ الرَّحْمٰنِ یَضْحَکُ
بِتَدْبِیْرِ الْاِنْسَانِ وَتَقْدِیْرُ الْاِنْسَانِ یَبْکِیْ ط یا الٰہی تدبیر حسنہ ما را
بتقدیر خویش خندان کن وتدبیر سیاہ ما را بہ تقدیر خویش گریان
کن اگر ما را از ازل شقی خلق کردۂ ہنوز ابد نشدہ تقدیر تو بر دست
تو آنچنان است کہ بود اگر سعیدم سازی ترا وبال نبود و مرا سروری

شود و اگر سعیدم خلق کردہ برسعادتم دار کہ از شقاوت در وبال می فتم الٰہی حال وبال ما از دیدہ ما نظارہ کن د بلاء و بالے خود مبین کہ وبالِ ما وبالِ ماست و وبال ما خودی ماست در عقل ما اما علم ترا ندانم کہ وبالِ ما درچہ بود سرور ما در رضائی تست اما نمی دانم کہ رضائے تو در کدام عمل است اندک پذیر و بسیار بخشت دانم بر اندک بگیر کہ بسیار ندارم اندکم را پذیر کہ بسیار یا ہم بسیار نمیگویم۔ بیت۔

گر رضائی تو دانم کہ درچہ کار بود	مرا بغیر رضایت دیگر چہ کار بود

ہمین گفتار اندکم پذیر کہ گفتم یَا اَللّٰہُ یَا رَبُّ یَا کَرِیْمُ یَا اَللّٰہُ یَا رَبُّ یَا کَرِیْمُ یَا اَللّٰہُ یَا رَبُّ یَا کَرِیْمُ فَسَتَذْکُرُوْنَ مَا اَقُوْلُ لَکُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْرِیْ اِلَی اللّٰہِ اِنَّ اللّٰہَ بَصِیْرٌ بِالْعِبَادِ

فصل شرط ہشتم فوائد صحبت صالحان

در بیان فوائد صحبت صالحان شرط ہشتم اختیار صحبت صالحان است و فراق از مفسدان زیرا کہ لِکُلِّ مَجْلِسٍ تَاثِیْرٌ بیت

مجلس صالح ترا صالح کند	مجلس طالح ترا طالح کند
با محبّان باش دائم ہمنشین	تا توانی روئے اعداء را مبین
تا توانی دور شو از یارِ بد	یار بد بدتر بود از مارِ بد

مار بد تاثیر در جان میکند یار بد تاثیر در ایمان کند و بر مر ضعیفگان را در پس حجاب باید بود تا نظر بر نامحرم نیفتد و نامحرم را نیز نظر برو نیفتد و لازم که علی الدّوام مجالس اہل علم و اہل دین و اہل طریقت باشی و از اغیار دور باشی آہن با سنگ فارس آشنا شد فی الحال بصورت طلا شد اگر میخواہی که مراد یابی لازم که خاک پائ مردان اہل مراد شوی و سر خود را فدائ سگ کوئے ایشان کنی۔ بیت

در محبت ہر که او دعوای کند	صد ہزاران امتحان بروی شود
گر بود کاذب گریزد از جفا	ور بود صادق بماند در وفا

فرموده اند که شیخ عزیزی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیه وقتی بجماعت درویشان رسید گفت کیستی گفت السّلام علیکم بنده درویشان آن جماعه بکسی امر کردند که برخیز این را در بازار بفروش در حال او را در بازار برد و فروخت چون خریدار او را در خانه برد و کار و بارش دید حیران ماند گفت سبحان اللہ تعالیٰ چون توئ بنده این چنین بود ای بزرگوار سر این کار مرا بگوئ و برو در کار خود مشغول شو گفت ای خواجه من دعوا کردم که غلام درویشانم درویشان از من برہان طلبیدند برہان این بود که دیدی

يَوْمَ يَنْفَعُ الصّٰدِقِيْنَ صِدْقُهُمْ ؕ

فصل شرط نہم در بیان فوائد بیداری

در بیان فوائد بیداری شرط نہم بیداریست ای نورچشم من فوائد بیداری لا یعد ولا یحصٰے است فائدہ اول تخلق باخلاق بیچون ست جلّ شانہٗ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ

گفتم بچہ خدمت بوصالت برسم	گفتا کہ تَخَلَّقُوْا بِاَخْلَاقِ اللّٰهِ

وشب خلوت خانۂ عاشقان ست کہ راز ونیاز خود بحضرت بے نیاز جلّ وعلےٰ شانہٗ عریضہ میدارند بلا تشویش اغیار ہر دولتے وسعادتے کہ سالکان راہ طریقت یافتہ اند در شب یافتہ اند

دولت تنگیر خواہی خیز شب را زندہ دار	خفتہ نابینا بود دولت بہ بیداران رسد

قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا ؕ یعنی بعضی از شب را بیدار دار ای محمد صلی اللہ علیہ وسلم بقرآن خواندن در نماز شاید کہ بر گیرد پروردگار تو مر ترا در مقام محمود کہ عبارت از تجلی ذاتی ویا از مقام شفاعت مراوّلین والآخرین را باشد ونیز در آیت دیگر فرمودہ است يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ الَّيْلَ ۙ ای مرد در خود پیچیدہ گلیم خیز در شب بہ عبادت رب قدیم جلّ جلالہٗ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ

الَّذِیْنَ مَآ اٰتٰهُمْ رَبُّهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِيْنَ ۔ كَانُوْا

قَلِيْلًا مِّنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُوْنَ ۔ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُوْنَ ۔ در

حدیث شریف آمده است که در وقت سحر بسیار باید گفت اَللّٰهُمَّ

اغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ۔ و در

فضیلت بیداری شب آیت شریف آمده تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ

الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ فَلَا

تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ اُخْفِيَ لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَآءً بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ

و نیز رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده اند۔ عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَاِنَّهٗ

دَاْبُ الصّٰلِحِيْنَ قَبْلَكُمْ وَهُوَ قُرْبَةٌ اِلٰى رَبِّكُمْ وَيُكَفِّرُ السَّيِّئَاتِ وَ

الْمَنْهِيَّاتِ عَنِ الْاِثْمِ ۔ و نیز در حدیث شریف آمده است۔ اَقْرَبُ

مَا يَكُوْنُ لِلّٰهِ مِنَ الْعَبْدِ فِيْ جَوْفِ اللَّيْلِ الْاٰخِرِ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ

اَنْ تَكُوْنَ مِمَّنْ يَذْكُرُ اللّٰهَ فِيْ تِلْكَ السَّاعَةِ فَكُنْ وَلَا تَغْفُلْ ۔ فوائد

بیداری بے شمار است درین رساله عجاله گنجایش ندارد۔ مولوی رومی

رحمة الله تعالیٰ علیه۔

ابیات

در شب بد رنگ بس نیکی بود	آب حیوان جفت تاریکی بود

سر زخفتن کے توان بر داشتن	با چنین صد تخم غفلت کاشتن
شب تاریک چون آن ردزرا	پیش کن آن عقل ظلمت سوزرا
خلق را دو دیده در خاک مہات	صد گمان برند در آب حیات
جہد کن تا صد گمان گردد نود	شب برو در تو بخسپی شب رود
ہر چہ جز ذکر خدائی احسن است	گر شکر خوردن بود جان کندن است
چیست جان کندن سوئی مرگ آمدن	دست در آب حیات نازدن

فَاذْكُرُونِيْ أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ۔ سبحان اللہ تعالیٰ عجب دار منفعت است اگر ما نظر بکنم و عجب جائی حسرت است اگر ما نظر بکنم۔ اَلدُّنْيَا مَزْرَعُ الْاٰخِرَةِ اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ اَلدُّنْيَا فَاِنَّ حَلَالُهَا حِسَابٌ وَحَرَامُهَا عِقَابٌ۔ در ہر نکتہ ہزارہا اشارت است اگر کس است والا نہ ہمہ عبس است فہم من فہم

فصل در منتخبات دوازدہ کلمہ حضرت علیؓ

قَالَ اَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلِيُّ الْمُرْتَضٰى كَرَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهٗ اِخْتَرْتُ مِنَ التَّوْرَاتِ اِثْنٰى عَشَرَةَ كَلِمَةً وَنَقَلْتُهَا اِلَى الْعَرَبِيَّةِ وَاَنِّىْ اَنْظُرُ اِلَيْهَا فِىْ كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَهِىَ هٰذِهٖ۔ اَلْاَوَّلُ يَا ابْنَ اٰدَمَ لَا تَخَافَنَّ ذَا سُلْطَانٍ مَادَامَ سُلْطَانِىْ بَاقِيًا وَسُلْطَانِىْ بَاقٍ اَبَدًا

اَلثَّانِی۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ لَا تَخَفَنَّ فَوْتَ الرِّزْقِ مَادَامَتْ خَزَائِنِیْ مَمْلُوْءَۃً اَبَدًا۔ اَلثَّالِثُ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ اَنَا وَحَقِّیْ لَکَ مُحِبًّا فَبِحَقِّیْ عَلَیْکَ کُنْ لِّیْ مُحِبًّا۔ اَلرَّابِعُ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ لَا تَاْنَسْ بِاَحَدٍ غَیْرِیْ مَتٰی وَجَدْتَنِیْ وَمَتٰی اَرَدْتَنِیْ وَجَدْتَنِیْ جَارًا قَرِیْبًا۔ اَلْخَامِسُ یَا ابْنَ اٰدَمَ خَلَقْتُکَ لِاَجْلِیْ وَخَلَقْتُ الرِّزْقَ لِاَجْلِکَ۔ اَلسَّادِسُ یَا ابْنَ اٰدَمَ خَلَقْتُکَ مِنْ تُرَابٍ وَلَمْ اَعْیَ بِخَلْقِکَ اَلْعَیْنِیْ رَغِیْفًا اَسُوْقُہٗ اِلَیْکَ۔ اَلسَّابِعُ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ اَتَغْضَبُ عَلَیَّ مِنْ اَجْلِکَ وَلَا تَغْضَبُ عَلٰی نَفْسِکَ لِاَجْلِیْ۔ اَلثَّامِنُ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ کُلٌّ تُرِیْدُکَ لِنَفْسِہٖ وَاَنَا اُرِیْدُکَ لِنَفْسِکَ۔ اَلتَّاسِعُ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ لِیْ عَلَیْکَ فَرِیْضَتِیْ وَلَکَ عَلَیَّ رِزْقُکَ فَاِنْ خَالَفْتَنِیْ فِیْمَا لِیْ عِنْدَکَ لَمْ اُخَالِفْکَ فِیْمَا لَکَ عَلَیَّ۔ اَلْعَاشِرُ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ کَمَا لَمْ اُطَالِبْکَ بِعَمَلِ غَدٍ فَلَمْ تُطَالِبْنِیْ بِرِزْقِ غَدٍ۔ اَلْحَادِیْ عَشَرَ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ اِنْ رَضِیْتَ بِمَا قَسَمْتُ لَکَ اَرَحْتَ قَلْبَکَ وَبَدَنَکَ وَاَنْتَ مَحْمُوْدٌ مَّاْجُوْرٌ وَّاِنْ لَّمْ تَرْضٰی بِہٖ سَلَّطْتُ عَلَیْکَ الدُّنْیَا تَرْکُضُ اَرْکُضُ الْوَحْشَ الْبَرِیَّۃَ ثُمَّ لَمْ تَنَلْ اِلَّا مَا قَدَّرْتُ لَکَ وَاَنْتَ مَذْمُوْمٌ۔

اَلثَّانِیْ عَشَرَ۔ یَا ابْنَ اٰدَمَ اِنْ قُمْتَ بَیْنَ یَدَیَّ فَقُمْ کَمَا یَقُوْمُ الْعَبْدُ الذَّلِیْلُ بَیْنَ یَدَیِ الْمَلِكِ الْجَلِیْلِ فَکُنْ کَاَنَّكَ تَرَانِیْ وَاِنْ لَمْ تَکُنْ تَرَانِیْ فَاِنِّیْ اَرَاكَ۔ قَدْ تَمَّتِ الْکَلِمَاتُ ذُو الْبَرَکَاتِ الْوَافِرَاتِ۔ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَلدُّنْیَا سَاعَۃٌ لَیْسَ فِیْھَا رَاحَۃٌ فَاجْعَلْھَا طَاعَۃً۔ واصل عبادت بحضور و اصلاح قلب است اگر قلب صالح نشود کار بانجام نمے رسد۔ کما قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اِنَّ فِیْ جَسَدِ ابْنِ اٰدَمَ مُضْغَۃً اِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ بِھَا سَائِرُ الْجَسَدِ وَاِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ بِھَا سَائِرُ الْجَسَدِ وَھِیَ الْقَلْبُ۔ ونیز فرمودہ است۔ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ مِرْاٰۃُ الْمُؤْمِنِ۔ حضرت خواجہ عبید اللہ الاحرار رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فرمودہ است ای ارجمند اگر در ہوا پری مگس باشی واگر بر سر آب روی خس باشی دل بدست آر تا کس باشی قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَسَلَّمَ کُلُّ شَیْءٍ مُصْقِلَۃٌ وَمُصْقِلَۃُ الْقَلْبِ ذِکْرُ اللّٰہِ تَعَالٰی۔ چون توقف جمیع امور و حل جملہ مشکلات بذکر است لازم کہ ایام عمر عزیز ہمدار مصروف ذکر با فکر سازیم بلکہ لایق وصول شغ

فصل در بیان تفکر

قَالَ عَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ اَلْفِکْرُ سَاعَۃً خَیْرٌ مِّنْ عِبَادَۃِ سَبْعِیْنَ سَنَۃً ای جان من بنده آن را گویند که از اختیار خود سوا باشد و فنا باشد و باختیار الله تعالی مسوا باشد یعنی زبانش از حق گوید گوشش از حق شنود چشمش از حق بیند دلش از حق داند دستش از حق گیرد پایش از حق رود الحاصل بر وصف که در وی است از حق گردد و از حق داند و حق را در همه صفتهائی خود موصوف و مخیر بیند بلکه در خودی خود حق را در خود یابد و خود را در حق نیابد زیرا که خود را در حق یافتن شرک است و حق را در حق یافتن توحید هر کس که عبد الله بر زبان او کلمه اَللّٰہُ است نه آنکه از نکته ما و من زرویش سیاه است ای بنده اختیار از تو نیست از وست اگرچه ترا اختیار مطلق داده است لکن اختیار خود را المحقق در تو پوشیده گندم را سنگ زیر و زیر آرد سازد و آب تر کند و سبز گرداند اختیار سنگ بر چرخ است و اختیار چرخ بر آب۔ ابیات۔

حجاب روی تو هم روی تست در همه حال	نهانی از همه عالم از آنکه پیدائی
بهر چه منگرم صورت تو می بینم	ازین بتان همه در چشم من نمی آئی

زرشک تا نہ شناسد ترا کسے ہردم	جمال خود بلباس دیگر بیارائی

نیکو فہم کن کہ حقیقت اختیارات را خوب بشناسی تا در غلط نیفتی آنچنان مباش کہ اول خود گوئی بعد ازان حق را شناسی در اولش بشناس تا در آخر باو شناختہ باشی اَنَا را با اَنَا خصومت است ومن را با تو دعواست اینجا اتحاد محض میگنجد بس کہ حرف ما و من در عرف صوفی کفر است۔ نظم۔

زاول خود تو بودی تا کہ ما یم	وگرنہ بے تو ما در اسم نایم
زاصلت اصلہا را اصل پیداست	بغیر از اصل تو نقل فنایم
وجود تو عدم را کرد موجود	وگرنہ از عدم خلق چرایم
خود اصل تست در اولے وآخر	کہ ما نقل اصالت را گواہیم

منقول از اقرار ناطقی علیہ الرحمۃ است

فصل دربیان فوائد لقمہ شرط دہم

شرط دہم محافظت لقمہ است. باید کہ ماکولات طیبہ قلیلہ بخورید کہ از ضروریات طریقت است طعام حلال وکم خوردن را در اجزا ذکر تاثیر عظیم است و سریع است زیرا کہ غذا مثل تخم است ہرچہ کارند مزد ہماں بردارند لکن علماء متاخرین میگویند کہ دریں وقت از حرام صرف احتراز کنند زیرا کہ از مشتبہات اجتناب ممکن نیست. كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا۔ آیۃ

ای عزیز تا توانی طالب استقامت شو نه طالب کرامت که ما به استقامت مأموریم نه بکرامت زیراکه کرامت مقدور ما نیست۔ بیت

بار یا ملک استقامت ده	که استقامت ز صد کرامت به

واستقامت بعلم دین حاصل مے شود باید که شب و روز طالب علم دین باشی۔ طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ وَّمُسْلِمَةٍ۔ بیت

چو شمع از پے علم باید گداخت	که بے علم نتوان خدا را شناخت
برو دامن علم گیر استوار	که علمت رساند بدار القرار

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْجَاهِلِ كَفَضْلِي عَلَى الْاُمِّيِّ۔ مقوله سید المختار است صلی اللہ تعالیٰ علیه وسلم ای جانِ من هر کس که از سعادتِ متابعت اوروی بتافت بشقاوت ابدی مستهلک شد۔ کما قال اللہ تعالےٰ جَلَّ جَلَالُهٗ قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ ونیز قال اللہ تعالےٰ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ہر که خواہد بخلعت ولایت مشرف شود وے را از متابعت شریعت ہیچ چارہ نباشد که امور طریقت ہمه باستقامت موقوف است اگر

بے استقامت چیزی از سالک ظاہر شود آنرا استدراج گویند
نعوذ باللہ من ذلک. شنیدہ وَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ ہ

فصل در تنزیہات

فصل فی التنزیہات بدانکہ بعد از نفی و اثبات تنزیہات است اول تنزیہ عروجی است
کہ از نفی کلمہ لا الہ بر داشتہ میشود تا اخفے و از اخفے الا ہو بیرون رود مثل نور سفید باریک
نور تا لانہایۃ و این بر سہ قسم است اول معلوم الکیف یعنی آن نور سالک را دیدہ میشود بعدہ
مجہول الکیف یعنی مابین تجلی و استتار جلیا بعد بعد معدوم الکیف یعنی ہیچ دیدہ
نمیشود سالک را۔ دیگر تنزیہ قسم ثانی است کہ از شش جہت طالب را لاہو
بیرون میرود تا بالا نہایہ بالا از عرش و پایان از تحت الثرٰی و چہار
طرف از کوہ قاف میگذرد میرود تا بالا نہایہ دیگر تنزیہ قسم سوم است
کہ از شش لطایف نور شش رنگ یکبار میرود تا بالا نہایہ چنانچہ از قلبی نور
سرخ و از روحی زرد و از سری سفید و از نفسی خاکی رنگ و از خفی سیاہ
و از اخفی سبز۔ دیگر تنزیہ قسم چہارم است کہ بر چہارم آسمان نور استادہ
دیدہ میشود مثل نیزہ برق میزند پنجم تنزیہ کلہم است جمیع بدن انوار برداشتہ
میشود میرود تا بالا نہایہ۔ دیگر تنزیہ قسم ششم است یعنی نور بستہ مثل گلولہ

از سینه برداشته می شود میرود تا مالانهایه دیگر تنزیه هفتم حلقی است
که از سینه نور برداشته می شود مثل حلقه هائ زنجیر میرود تا مالانهایه دیگر تنزیه
هشتم انوار تنزیه است که از بالا نور بریزد بر وجود سالک و وجود سالک را
از هر طرف بگیرد۔ دیگر تنزیه نهم است نسبت تنزیه است که از هر طرف
حال ظهور کند و وجود سالک بگیرد۔ دیگر تنزیه دهم است که صرف تنزیه
است که عبارت از ظهور نسبت وحدت است یعنی حال ظهور خواهد
کرد و دران حال بر وجود سالک بے چونی و بے کیفی بیاید

فصل فی الخلو و فی النسب او نسبت صرف

بعد از تنزیهات نسبت خلو از تنزیه و اذکار باید داد و نسبت خلو را عارفان السلوک تنزیه
میگویند و نشانه حصول او آنست که صورت سالک مثل پنبه بر رو باشد یعنی بر دو همانی
که یمین و طن است که پنبه آن بسیار خوب است و باریک است و اکثر جامه آنحضرت صلی الله
تعالی علیه و آله وسلم ازان بود که اندک ها دا آنجا مره امی حعبا نهد بعد از نسبت خلو نسبت
صرف باید داد و آن نوریست که در سینه پیدا میشود و اندک علم سالک به او میرسد
اول معلوم الکیف بعده مجهول الکیف بعده معدوم الکیف میباشد و آن محض انشراح
یعنی کشادگی سینه میباشد و هیچ معلوم نمی شود و درین همه انواع صرف صافی و یکی به حاصل میشود

فصل فی الواردات

بعد نسبت ورودات است که خاصه فیض ردای مبارک آن حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم میباشد که مثل باران فیض بر وجود سالک میبارد چون که ردائی مبارک آنحضرت صلی الله تعالی علیه وسلم را بی بی عایشه رضی الله تعالی عنها پوشیده بود دید که باران بر سر او میبارد فرمود یا عایشه این باران نیست این خاصهٔ فیض ردائے من است صدق رسول الله صلی الله تعالی علیه وعلی اله وصحبه اجمعین

یَا مَنْ بَدَا جَمَالُکَ فِیْ کُلِّ مَا بَدَا	بادہزاران جان مقدس ترا فدا
یَا صَاحِبَ الْجَمَالِ وَیَا سَیِّدَ الْبَشَرِ	مِنْ وَجْهِكَ الْمُنِیْرِ لَقَدْ نُوِّرَ الْقَمَرُ
لَا یُمْکِنُ الثَّنَاءُ کَمَا کَانَ حَقَّهٗ	بعد از خدا بزرگ توئی قصه مختصر

بدان ای نور چشم من که صرف تنزیه کنایه از نور منزه بے رنگ است که ظهور آن را نشانه تجلی ذاتی بے رنگ است و موجب بیچونے و محویت سالک است و آن حالت را فنا فی الله نیز گفته اند عارف معتبر گفته است بدان که حق جل وعلی شانه مقدس است از آنچه بر اسرار منکشف میگردد تا به تخیلات و واقعات و متلونات لطائف

چہ رسد واز معنیٰ دو بیت شیخ شبلی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ غافل مباش

رُباعی دعِ الانوار فھو حجاب عینٍ	ودرس المقام اللعب والخیالِ
ولکنّ الذی یغنی فیفنی	ینال خصوص احوال الرجالِ
زالوانیکہ در انوار بینی	ہمہ جز رنگ بے رنگی تو رنگی
حجاب دیدۂ دیدست ہر نور	کہ آید در خیالت یک درنگی

بدانکہ اشتغال با نوار تنزیہات سفید تصفیہ وجود سالک است و موجب لطافت ومزیل کثافت اوست چنانچہ ضابطہ نہادہ اند کہ شغل لطیف تر الطیف سازد و در دریائی لطافت بیرنگ گرداند یعنی محو سازد۔ امّا باید دانست کہ مقصود اصلی درباب تنزیہا معرفت اللہ تعالیٰ است بوجہ تنزہ او تعالیٰ از مکان ومکانیات و از جہات وکیفیات زیرا کہ او تعالیٰ وتقدس بیچون وبیچگون است واز مکان وجہت منزہ است پس بیچون را بیرون از دایرہ چون باید جست ولامکان را وراء مکان باید طلبید لازم است کہ اوّل از جمیع طبقات سموات حتی العرش کہ محاط چون است باید گذشت وبہ تمامہ از لوازم مکان میباید برآمد بعد از مراتب لامکانیت عالم ارواح را کالبرزخ است

درمیان چون و بیچگون حقیقی او تعالی و تقدس ورائے عالم عالم خلق
نیز طی باید نمود بعد ازان مراتب اسماء و صفات او تعالی که ورائے
عالم ارواح است ملاحظه باید کرد بعد ازان نور منزه وجود ذات
مقدس را که محض معدوم الکیف است و صرف تنزیہ است
ملاحظه نماید تا بر وجود وی کیفیتی و بیچونی آید که ظهورات وحدت است
که این ملاحظه که در مراتب وجوب است سیر فی الله است سابق ازین که در مراتب امکان
بود سیر الی الله است چنانچه از مقولات محققین نیز معلوم میشود و نیز باید دانست که هو
سبحانه و تعالی ورا الوریٰ از این عالم خلق عالم امر است ورای عالم امر مراتب اسماء
و شیونات است ظلاً و اصالةً و اجمالاً و تفصیلاً گوما ورای این مراتب مطلوب حقیقی را جست باید

فصل در بیان خلو و صرف و صرف و خلو در خلو

بدانکه خلو آنرا گویند که وجود سالک خالی شود از جمیع ماسوا الله تعالی و عنان طریقت
نیز گویند بعد صرف و صرف عبارت از آنست که نسبت وجود ظهور واحدانیت سالک
را باید و خلو در خلو آن را گویند که سالک را در توجه چنان استغراق حاصل شود
که از جمیع ماسواء الله تعالی نه بخود شعورش ماند نه بماسواء الله و نه تجلی
از ماسوائے الله تعالی این را فنا تم الفنا نیز

گویند قال سید الطائفہ جنید رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ التصوف ھو ان تجلس ساعۃ معطلۃ من ملاحظۃ شیٔ۔ وبعضے از مشایخ دیگر نیز گفتہ اند الشغل ھو عدم الشغل وعدم الشغل ھو الشغل وخلو در خلو را عنان السلوک ازان گویند کہ ہر کس کہ این مرتبہ حاصل گرد گویا عنان طریقت بدست او بیاشد پس بہ ہر طرف کہ متوجہ شود میتو اندرفت و بفضل اللہ تعالیٰ ورودات و فیوضات ونسبہا مشاہدہ خواہد کرد و قال اللہ تعالیٰ۔ والذین جاھدوا فینا لنھدینھم سبلنا۔ ابیات۔

کار نیکو کن اگر مزد نیکو میطلبی	کہ جزا ہر چہ نیکو تر بہ نیکو تر دہند
کار اگر نیست ترا در طمع اجر مباش	مزد مزدور بہ اندازہ کردار دہند

واذکر اسم ربک وتبتل الیہ تبتیلا۔ واذکروا اللہ کثیرا لعلکم تفلحون۔ ابیات۔

ای بندہ بہ من بیا خود را ایلہ کن	اگر ترا شاہ جہان نکردم انگاہ گلہ کن
برو بگرد اگرد جہان پا آبلہ کن	اگر از من بدی یابی مرا ایلہ کن

فصل فی الفیوضات۔ اول فیض ولایت حضرت سیدنا ابراہیم خلیل اللہ

علیہ السّلام است کہ بمثل مروارید ریزہ ریزہ بر وجود سالک فیض بریزد
اندک سردی دارد علامت او این است کہ سبزہ دریافتن و آب روان
در نظر سالک مے آید و جان او سرد طور میشود از بسیاری سردی و بعضی
طالبان را تپ لرزہ بروجود ظاہر میشود۔ دیگر فیض ولایت حضرت
سیدنا موسٰی و حضرت سیدنا عیسٰی علیٰ نبینا و علیہم السّلام باشد چنانچہ
نسبت حضرت موسٰی علیٰ نبینا و علیہ السّلام از روح برداشتہ مے شود
و نسبت حضرت سیدنا عیسٰی علیہ الصّلوٰۃ والسّلام از قلب برداشتہ
میشود و ہر دو برابر میرود تا مالا نہایہ۔ دیگر نوع نسبت کہ فیض ولایت
حضرت سیدنا عیسٰی علیٰ نبینا و علیہ السّلام بر طرف شانہ چپ فیض روشن
از بالا مے آید تا پائین سینہ میرود و از حضرت سیدنا موسٰی علیٰ نبینا و
علیہ السّلام بر شانہ راست تا پدرون سینہ میرود و تمام سینہ سالک
پر نور مے شود۔ دیگر فیض ولایت حضرت سیّدنا و مولانا رسالت
پناہ علیہ الصّلوات والسّلام کہ مسمّٰی بولایت محمدی است و نشانہ
حصول او آنست کہ جان سالک سرد طور مے شود چنانچہ باران
مے بارد و مروارید دارد درون او میرود فی الحقیقت بنی آدم را شازد

ہزلدرگ است ہمہ جا بجا مشغول میگردد بطوریکہ یکے یکے از دیگرے
خبر ندارد۔ دیگر فیض ولایت محمدی است علیہ الصلوٰۃ والسلام کہ مثل
خیمہ سبز استادہ مے شود فیض مبارک بر سالک یبارد مثل مروارید
بزرگ۔ دیگر فیض ولایت احمدیست کہ مسمّٰی او علیہ الصلوٰۃ والسلام
در اسمانہا باحمد است از زیر تدیہ راست نور سفید بیرون می آید
میرود تا بالاہا یہ دیگر نوع فیض قدمین مبارک آنحضرت صلی اللہ
علیہ وعلیٰ آلہ واصحابہ وسلم است یعنی دو نور از بالا می آید گویا کہ از قدمین
مبارکین بیاید یکی بر شانۂ راست و دیگر بر شانہ چپ ملاحظہ می شود و
ہر دو شانہا ثقیل می شود گویا کہ بر ہر دو شاخ سر سالک ہمچو ہر دو قدم
مبارک آنحضرت استادہ می شود نشانۂ حصول او این است کہ
گرانی بر فرق سالک پیدا می شود گویا کہ کسی بر سر او استادہ است
و این گرانی تا سینہ و نصف اعلیٰ زیادہ نہ بود و بر نصف اسفل کمتر بود
دیگر فیض ولایت حضرت سیدنا صدیق اکبر است رضی اللہ تعالیٰ
عنہ کہ از بالا نور بیاید مثل خلعت سُرخ کہ پوشیدہ می شود وجود سالک
را و تمام وجود سالک را فیض میگردد۔ دیگر فیض ولایت بی بی فاطمہ

رضی اللہ تعالیٰ عنہا است کہ از سینہ وپیشانی نور بیرون میشود میروہ
تا مالانہایہ واین ولایت فیض بسیار دارد واین فیض اندیشہا وچرک
اگر در سینۂ سالک بود دور میکند بحکم اللہ تعالیٰ۔ دیگر فیض ولایت
امام حسین وامام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہما است فیض ولایت امام
حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ از زیر شانہ راست تا سر کتف وفیض ولایت
امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ از زیر شانہ چپ تا سر کتف برداشتہ
میشود ہر دو میرود تا مالانہایہ دیگر فیض ولایت بی بی خدیجہ کبریٰ
رضی اللہ تعالیٰ عنہا است کہ از بالا فیض می آید برابروئے راست
دیگر فیض ولایت بی بی عایشہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا است کہ از بالا
فیض می آید بہ ابروئے چپ ہر دو بہ یکبار بسینہ میرود۔ دیگر فیض ولایت
اہل بیت آنحضرت صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم است کہ از چہار طرف
فیض می آید بسینہ اندرون میرود۔ دیگر فیض ولایت خلفاء ثلاثہ است
رضی اللہ تعالیٰ عنہم کہ از بالا نور میاید از حضرت عمر الفاروق رضی
اللہ تعالیٰ عنہ بر شانہ راست میاید واز حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ
عنہ بر شانہ چپ می آید واز حضرت علی کرم اللہ تعالیٰ وجہہ بر پس شانہ

زیر بغل می آید بیکبار جملہ در سینہ میرود۔ دیگر فیض ولایت خلفاء اربعہ
رضی اللہ تعالیٰ عنہم است فیض ولایت حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ از پیش
مے آید و در سینہ میرود و فیض حضرت عمر رضی اللہ تعالےٰ عنہ از جانب راست میاید و فیض
حضرت عثمان ذی النورین رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر جانب چپ مے آید و فیض حضرت علی
المرتضیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ از پس پشت مے آید ہر چہار بر سینہ میرود
دیگر فیض ولایت مرتبۂ قاب قوسین محمدی است صلی اللہ تعالےٰ
علیہ وعلی آلہ وسلم کہ از ہر دو ابرو نور برداشتہ مے شود و از عرش عظیم
میگذرد بعد از آن یک جا مے شود میرود تا مالانہایہ نشان او این است
کہ باطن سالک سوئے ملأ الاعلیٰ میلان میکند دیگر فیض ولایت جمیع
اولیاء امت محمد صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم است کہ از ہر جانب فیض
مے آید وجود سالک را میگیرد و بہر طرف کہ نگاہ کند فیضان نور بفرمان
اللہ تعالیٰ جل جلالہ میشود۔ دیگر فیض ولایت مجموعی است کہ انوار
ولایت مذکور بعضی بطریق نزول و بعضی بطریق عروج حصول یابد
بعدہٗ خلو از ولایت مذکورہ باید داد دیگر نفی وجود است یعنی گم شدن
بدن است کہ سالک را نفی میکند مثل کلوخ کہ در آب بیفتد و

ریزہ ریزہ می شود و محو شود و ہر کہ استعداد عالی دارد خاکی کہ در رحم مادر صورت او شدہ باشد آن خاک در نظر او مے آید و این نادر الوجود است دیگر عدم وجود است مثل طاس کہ از آب پر باشد و یکبار خالی شود چیزی نماند بعدہ فیض حقایق الاشیاء است این است کہ تمام کائنات یک برق سفید شود و دران برق سفید انوار حقایق الاشیاء مثل ذرات درخشندہ مے بارد و آن برق سفید از ظلال خدا است و این را نور شہود و انابت صوری نیز میگویند و انابت صوری آنرا گویند کہ اللہ تعالیٰ اجل جلالہ سایہ ندارد و پرتو کیف اللہ تعالےٰ بر کائنات افتد و ہمہ کائنات یک برق سفید شود آن برق سفید از نور شہود حق جل و علیٰ شانہٗ است و دیگر حقایق الاشیاء یک نورِ محمدی صلے اللہ علیہ وسلم است دیگر حقایق الاشیاء جدا جدا مے آید مثل باران دیا ژالہ۔ دیگر ہر ذرہ چنان بزرگ می شود کہ تمام کائنات دراو جائی می شود و این حالت را الجمع بعد الفرق و الفرق بعد الجمع و علم توحید و علم الیقین نیز مے نامند بعدہ فیض صورت بیت اللہ شریف است مثل خانہ چہار گنج بر طرف مشرق باب و بر گنج سہل حجر اسود و بر طرف

قطب میزاب و با طلس سیاہ پوشیدہ مینماید و از سر او نور بر میخیز د و چیزے
بالا میرود کہ آن نور را ظل در ظل گویند بعدہٗ نوریست کہ ازان نور
بر داشتہ میشود کہ آن را حقیقت کعبہ گویند از عرش میگذرد میرود تا بالا
نہایہ اول معلوم الکیف بعدہ مجہول الکیف بعدہ معدوم الکیف میباشد
بعدہٗ حقیقت انسان و حقیقت بیت اللہ شریف است حقیقت بیت
اللہ شریف صاف و حقیقت انسان اندک کثیف ہر دو میرود تا بالا نہایہ
دیگر حقیقت بیت اللہ شریف است کہ آنرا بے علمی و بے نظری و بیچونے
میگویند یعنی علم و نظر سالک گم مے شود و بیچونی می آید ہر دو آن محض
بے کیفی است کہ در او ہیچ کیف نیست و مسجود الیہا مخلوق این نیست
و این محض فضل رب العالمین است دیگر حقیقت وضو نوریست کہ
از سینہ بر داشتہ مے شود میرود تا یکجا دیگر صورت ہم نور سفید مثل انسان
وضو مے سازد دیگر حقیقت صلوٰۃ منفرد است کہ از وجود سالک نور
مثل شاخ درخت بیرون می شود از طرف راست و از طرف چپ و از
پس و از پیش میرود تا مراد اللہ تعالیٰ جل جلالہ دیگر حقیقت صلوٰۃ امام است
کہ ہر عضو مقتدی بر ہر عضو امام اقتدا میکند و از ہر عضو و رگ و موی

نور بالا مے شود کہ از سر بگذرد بعد ازان یکجا مے شود میرود تا بالا نہایہ
دیگر صورت صلوٰۃ نوریست سفید مثل انسان نماز میگذارد با قیام و رکوع
و سجود و قعدہ دیگر حقیقت صورت صلوٰۃ صلیٰ است تن در محراب
جان در کعبہ عقل در بیت المعمور فہم در کرسی دل در عرش عظیم بر جانب
راست بہشت و بر جانب چپ دوزخ بر صراط استادہ مرگ در قفا
و حضور اللہ تعالیٰ بر سر سالک ملاحظہ نماید پر فیض میشود دیگر حقیقت
صلوٰۃ فقر است کہ از قلب نور برداشتہ میشود میرود تا بالا نہایہ اول
معلوم الکیف بعدہٗ مجہول الکیف بعدہٗ معدوم الکیف می شود۔ بعدہٗ
حقیقت صلوٰۃ نسبتی است کہ تمام کائنات یک برق سفید میشود
دیگر حقیقت صلوٰۃ خواص است کہ از سر نور برداشتہ میشود میرود تا بالا
نہایہ بعدہ حقیقت صلوٰۃ است کہ آنرا بے علمی و بے نظری و بیچونی
میگویند و بے کیفیتی بر و مے آید بعدہ حقیقت معراج است کہ از زمین
یا از سینہ نورہائے بسیار برداشتہ می شود میرود تا آسمان اول چنانچہ انوار
اولیاء اللہ تعالیٰ با حضرت رفتہ بعضی تا آسمان چہارم چنانچہ نورہائے
ملائکہ با حضرت رفتہ بود بعضی تا عرش عظیم چنانچہ نورہائے انبیاء علیہم

السّلام کہ با آنحضرت علیہ السّلام رفتہ بود د نور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم

از عرش عظیم میگذرد میرود در لامکان و مالا نہایہ وکَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ

اَوْ اَدْنٰى ؕ اشارت بر آن است اول معلوم الکیف بعدہٗ مجہول الکیف

بعدہٗ معدوم الکیف میباشد بعدہ حقیقت معراج نسبتی است کہ تمام

کائنات یک برق سفید می شود بعدہ حقیقت معراج است کہ آنرا

بے علمی و بے نظری و بیچونی میگویند یعنی علم و نظر سالک گم میشود و

بیچونی براو آید بعدہ حقیقت قرآن شریف است اول مرتبہ نور از بالا

می آید مثل ریسمان منبسط کہ تمام کائنات را از عرش تا فرش میگیرد

بعدہٗ ہر حرف بلکہ بعدہ ہر کلمہ بلکہ بعدہ ہر آیت بلکہ بعدہ ہر سورت

انوار ریزد بر وجود سالک اول معلوم الکیف بعدہٗ مجہول الکیف بعدہٗ

معدوم الکیف میباشد بعدہ حقیقت قرآن شریف است نسبتی کہ تمام

کائنات یک برق سفید مے شود بعدہ حقیقت قرآن العظیم است

کہ آنرا بے علمی و بیچونی و بے نظری میگویند بعدہٗ حقیقت حضور حق

سبحانہٗ و تعالےٰ است کہ اللہ حاضری و اللہ ناظری حق جل و علی را

ملاحظہ نماید و نشانہ وصول او این است کہ تمام کائنات از نظر سالک

محو شود گم کردن و گم شدن می آید بغیر تجلی حق سبحانہ تعالیٰ دیگر چیزے
نمی ماند بغیر تجلے حق سبحانہ تعالیٰ بعدہٗ حقیقت ذات بَحْتْ بیچونے
است این است کہ تمام کائنات مالامال شود از نور حق سبحانہ و تعالے
بلاکیف بعدہ حقیقت صراط نورانے است نوریست کہ بالائیء و
هموار ی و شیوی دارد یعنی ہزار سال بالا و ہزار سال هموار و ہزار
سال شیوی دارد استادہ از اول نظر سالک بالا میرود بعدہٗ برابر بعد
پایان بعدہٗ نسبت حقیقت بہشت است آنچہ در بہشت است
آنرا ملاحظہ کند پر فیض می شود و بعضی را بہ فضل نور ظہور تنعمات شود
و بعضی را فرحت و راحت بخشند بعدہ حقیقت اللہ است کہ عبارات
کالرؤیت است نہ کہ عین رؤیت یعنی ظہور تجلّی خواہد شد بلاکیف
نور مثلا ظہور خواہد کرد و آن نور نہ سفید و نہ سیاہ و نہ سرخ و نہ سبز
بہ ہیچ قسم یافتہ نمیشود بعضے بسیار خوش حال و بعضی را علم و فہم گم میشود
بیہوش مے شوند بسیار مدت غرق میشود این است کہ بعضی اولیاء
اللہ او را رؤیت خواندہ اند اما صحیح آنست کہ کرویت است و حقیقت
رؤیت موعود بہ آخرت است رزقنا اللہ بفضلہ و کرمہ بعدہ حقیقت

نور محمدی صلے اللہ علیہ وسلّم کہ عبارت از حقیقت الحقایق است کہ از بالا نور مے آید و بر گیرندہ تمام کائنات است و نور بر نور مے آفزاید یکے از دیگرے صاف تر و بزرگ تر مے آید اول معلوم الکیف بعدہ مجہول الکیف بعدہ معدوم الکیف یباشد بعدہ صرف حقیقت محمدی است صلی اللہ تعالی علیہ وسلم کہ اول چیزے یافتہ مے شود آخرش نایافت باشد بعدہٗ نسبت احمدی است صلّی اللہ علیہ وسلم کہ اول چیزے یافتہ مے شود و آخرش نایافت صاف تر از انکہ صرف حقیقت محمدی صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بود بعدہ حقیقت محمد صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم نسبتی است کہ آنحضرت صلے اللہ تعالے علیہ و علی آلہٖ وسلم گفتہ۔ اَنَا مِنْ نُوْرِ اللّٰہِ وَالْعَالَمُ مِنْ نُوْرِیْ باشد کہ محیط دایرہ کائنات باشد آخرش نایافت است بعدہ نسبت بی بی فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا است کہ از سینہ نور تیز رو بیرون میشود و میرود تا مالانہایہ فہما فہما علماً علماً تا بیچونی مے شود بعدہ نسبت حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہٗ است کہ از سینہ نور تیز رو برداشتہ میرود تا مالانہایہ فہماً فہماً علماً علماً تا بہ تکمیل رسد بعدہ حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ گویا کہ دست

راست سالک را میگیرد و برائی او از حق سبحانہ تعالی سوال مغفرت میکند۔ رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ۔

فصل فی السفردات والنسب

فصل فی السفردات اول سفر صوری بواسطہ بی بی فاطمہ و حضرت علی کرم اللہ وجہہ و حضرت عثمان و حضرت عمر و حضرت صدیق اکبر رضوان اللہ تعالی علیہم است بعدہ سفر معنوی بود بواسطہ بی بی فاطمہ و حضرت علی و حضرت عثمان و حضرت عمر و حضرت صدیق رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین است بعدہ سفر صوری با ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ بواسطہ حضرت سرور عالم صلی اللہ تعالی علیہ وسلم بعدہ سفر معنوی ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ بواسطہ حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم بعدہ سفر صوری و معنوی حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ بواسطہ آنحضرت صلی اللہ تعالی علیہ بعدہ سفر صوری حضرت صلی اللہ تعالی علیہ وسلم بجناب حق جل و علی شانہ العزیز است بعدہ سفر معنوی آنحضرت صلے اللہ تعالے علیہ وسلم بحق جل و علی شانہ العزیز است بعدہ سفر معنوی و صوری آنحضرت صلے اللہ تعالے علیہ وسلم بحق جل و علی شانہ العزیز است بعدہ مرتبہ احدیت و ذات

بحث واثبات حق است جلّ جلاله اثبات حق بر سه قسم است
اوّل اثبات مطلق لابلا اشیاء ولا مع الاشیاء دوم اثبات حق مع الاشیاء
مع التعیین سوم اثبات حق مع الاشیاء لاعلی التعیین است یعنی
ملاحظه نماید که او تعالیٰ نه ذات است و نه بلا ذات است و نه شئی و نه بلا شئی
وحدت در کثرت وقرب الٰہی واثبات حق مع الاشیاء لاعلی التعیین
است و بیچونے بر سالک می آید بعده احاطه ذاتی واثبات حق مع
الاشیاء علی التعیین است بعده نفی آن اثبات است چراکه در اثبات
سه چیز است اثبات یعنی ثابت کردن چیزے که نباشد ومُثبِت
یعنی ثابت کننده ومُثبَت یعنی ثابت کرده شده واین همه در ذات
او تعالیٰ شانه محال است بلکه کفر است بعده نفی آن نفی است
چرا در نفی نیز سه چیز است نفی یعنی نفی کردن چیزے که باشد ونافی
یعنی نفی کننده ومنفی یعنی نفی کرده شده واین نیز در ذات او تعالیٰ
جل شانه محال است بنا براین نه نفی است و نه اثبات یعنی اثبات
اثبات نیست ونفی هانفی نیست پس ذات او تعالیٰ شانه چنانچه هست
هست بعده مجرد تحیر است چونکه اثبات ما اثبات نشد ونفی ما نفی

نشد پس عجز و تحیر ثابت شد هرگاه که عجز و تحیر ثابت شد پس نسبت
هر طالب بر وظهور خواهد کرد که دران نسبت طالب وقت میماند بہیچ
طرف علم او نمیرسد چراکه این شروع در ولایت اخص که ملاء الاعلیٰ است
یعنی ولایت چہارم ملائک مقرب است که آنرا ملاء الاعلی میگویند بعدہ
نسبت وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ است یعنی نسبت
گردش از گناه بغیر اعانت رب العالمین وقوت بر طاعت و
نیکی بغیر او نستش محض بیچونی است بعدہ نسبت بی بی خدیجة الکبریٰ
است رضی اللہ تعالیٰ عنہا که بر کتف راست می آید از بالا و از بی بی
عایشه رضی اللہ تعالےٰ عنہا بر کتف چپ مے آید از بالا اندک ظہور
میشود تا بیچون شود بعدہ نسبت بی بی فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا که
محض بیچونی است نسبت حضرت علی کرم اللہ تعالےٰ وجہہ است
که بر سالک نسبت حضور می آید زیرا که حضور حضرت علی کرم اللہ تعالیٰ
وجہہ بسیار است بعدہ نسبت حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
است که گاه استغراق بود و گاه بیداری در ہر کار بر طالب بیچونی مے
آید بعدہ نسبت حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ است سہو در سہو

نایافت در نایافت بر سالک می آید بعده نسبت حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ است سہو در سہو نایافت در نایافت تکمیل در تکمیل بود بعدہ نسبت نبی الکریم است صلے اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بعدہ نسبت فردیت نبی الکریم است صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بعدہ نسبت اسم ذات شریف است کہ از بالا نزول مے شود در سر و پیش و پس تا ناف و کمر میگردد بعدہ نسبت صفات سبعہ کہ حَیٌّ وَ سَمِیْعٌ وَ بَصِیْرٌ وَ حَکِیْمٌ وَ عَلِیْمٌ وَ قَدِیْرٌ وَ مُرِیْدٌ۔ است ملاحظہ نمایند کہ اینہا بواسطۂ رب العالمین مے شود و نسبتش محض بیچونی است بعدہ فیض روح الامین جبرائیل علیہ السلام است کہ او ہمیشہ بر پہلوے راست آنحضرت صلے اللہ تعالیٰ علیہ وسلم نازل مے شد و فیض او نیز از طرف راست سالک مے آید و ہمہ بدن سالک را میگیرد بعدہ فیض احدیت است کہ از ہر جانب فیض مے آید بر کائنات و کائنات را میگیرد و مثل مرغ کہ چیزے در جناحین و سینہ مے گیرد و علامتش آنکہ وجود سالک نیز گرفتہ میشود بعدہ فیض اسم صفات است کہ پا ملکون است بر تمام کائنات و کائنات را میگیرد بعدہ صورت متخیلہ است یعنی ہر چیزے را کہ سالک

نظر کند ظہور پر نور حق سبحانہ تعالیٰ دران چیز ظاہر مے شود وآن چیز از
نظر سالک محو می شود بعدہ خلو تخلیہ مشاہدہ و مکاشفہ نسبتش محض
بیچونی است بعدہ پاس الانفاس است کہ در ہر نفس ہو ملاحظہ شود
واین راہوش دردم نیز گویند یعنی اسم ذات مبارک را بہ ہر نفس کہ
بیرون تن میرود و درون تن بیاید لفظ مبارک ہُوْ یا اللہُ ملاحظہ نماید
وبیچونی ہر دو یکبار نہ پس و نہ پیش ملاحظہ کردہ متوجہ شود۔ ابیات

ترا یک پند بس در ہر دو عالم	کہ تا ماید ز جانت بے خدادم
اگر تو پاس داری پاس الانفاس	بسلطانی رسانندت ازین پاس

بعون اللہ تمام شد آنچہ مولانا ومخدومنا ومحبوبنا سلطان العارفین و
قطب السالکین میان عبد الحکیم صاحب قدس اللہ تعالیٰ سرہٗ
الاقدس کسب کردہ است از مولانا ومخدومنا حضرت میر سید لعل
صاحب ننگرہاری ابن سید قاسم ابن سید ابوبکر قدس اللہ سرہ
الاقدس الاسرار ہم بعد ازین شروع میکنم در آنچہ مولانا صاحب کہ
تقدس کسب کردہ از صاحبی ومولائی میان عبد الغفور جیو صاحب
پشاوری قدس اللہ سرہ العزیز طریقہ ثانیہ آن صاحب است رب یسر

وَتَمِّمْ بِالْخَيْرِ وَبِهٖ نَسْتَعِيْنُ ٥ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ٥

فصل مولانا نانا صاحب یار دوم از میاں عبد الغفور جیو صاحب قدس اللہ سرہما

اول طریقہ فنا فی اللہ است فیہ اثبات اللہ و عدم الاشیاء و بیہوشی از ہمہ کائنات و بیشعوری

از خود یا تجلی لقا بعدہ بقا باللہ فیہ عدم الاشیاء و السرور التام یعنی محو شدن در نسبت حضرت

رب العلمین ست بعدہ ہمہ اوست و اثرش حضور ست کہ اللّٰہُ حَاضِرِیْ اَللّٰہُ نَاظِرِیْ

اللّٰہُ شَاهِدِیْ ملاحظہ نماید ماخذ او رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا

سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ٥ نورے بیکیف باشد بر فرق سر مے

آید و رجوع تمام کائنات باو باشد بعدہ نسبت هُوَ الْاَوَّلُ وَ

الْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ٥ بعدہ نسبت

لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ وَّهُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ٥ یعنی نسبت شئ می آید

کہ نباشد او شی مثل دیگر شی و نسبت او بیچونی است و بیچونی او

بالائے ہمہ بیچونی ہا است بعدہ نسبت خلو از بیچونی است بعدہ

نسبت لِیْ مَعَ اللّٰهِ وَقْتٌ لَا يَسَعُنِیْ فِيْهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَّلَا نَبِیٌّ

مُرْسَلٌ نسبت او ظہور خواہد کرد کہ شرکت دران دیدہ نمے شود

وقت آن خاصہ نماز است۔ وَالدَّلِيْلُ عَلَيْهِ قَوْلُ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ

والسّلام ارحنی یا بلال الخ وقت دیگر بیرون صلوات نیز باشد اما غلبہ او در نماز است

فصل در موہوبات و کمالات نبوت

فصل در موہوبات بعد موہوبات است بعد موہوبات در موہوبات است بعدہ تبعیت بعدہ تبعیت در تبعیت است بعدہ وراثت بعدہ وراثت در وراثت است بعدہ حقیقت اشیاء حقیقت صوری و معنوی ظاہر مے آید امید است کہ از عطای رب العالمین کہ طالب را بہرہ مند سازد و حقیقت صوری و معنوی بروے مکاشفہ سازد وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ بعدہ رو بہار بفضایل کمالات نبوت بعدہ رو بیار محض بکمالات نبوت بعدہ نسبت مے آید از نبوت ہمہ بعدہ نسبت مے آید از خاتم المرسلین صلّی اللہ علیہ وسلم بعدہ نسبت می آید از اولو العزم بعدہ نسبت می آید از حضرت رسالت پناہ صلّی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بعدہ نسبت می آید از خاتم النبیین صلّی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بعدہ در ہر لطیفہ صورت صوری اولو العزم ملاحظہ نماید در قلب صورت سیدنا آدم صفی اللہ علی نبینا و علیہ السلام و در سر صورت سیدنا نوح نبی اللہ و علی نبینا و علیہ السلام ملاحظہ نماید و در روح صورت سیدنا ابراہیم علی نبینا و علیہ السلام ملاحظہ نماید و در نفسی صورت سیدنا

موسیٰ علی نبینا و علیہ السلام ملاحظہ نماید و در خفی صورت سیدنا عیسیٰ علیٰ
نبینا و علیہ السلام ملاحظہ نماید و در اخفیٰ صورت سیدنا محمد رسول اللہ
علیہ الصلوٰت و السلام ملاحظہ نماید بعدہٗ بولایت سیدنا ابوبکر صدیق رضی
اللہ تعالیٰ عنہ رو آوردہ بمتابعت ایشان برآمدہ بعدہ رو آوردہ بدائرہ
خلعت سیدنا ابراہیم علیہ السلام باز رو آوردہ بدائرہ خلعت ہمہ انبیاءُ
علیہم السلام باز رو آوردہ بدائرہ خلعت حضرت مرکز قیومیت رسالت
پناہ صلی اللہ علیہ الصلوہ والسلام باز رو آوردہ بدائرہ خلعت حق سبحانہٗ
تعالیٰ محض معدوم الکیف دانستہ خود را و حال خود را و ایمان خود را
بحق سبحانہٗ تعالیٰ سپردہ بعدہ ورود ہر ولی زیر قدم یک نبی باشد و حضرت
ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ زیر قدم سیدنا ابراہیم خلیل اللہ علیہ السلام
است بعدہ نسبت احکام شریعت است ہر کس کہ از احکام شریعت
بیرون شود فی الحال بلکہ راہی بدل میشود نسبتش محض ہیچونی است بعدہ
احاطہ ذاتی دانستہ وَاللّٰہُ بِکُلِّ شَیْءٍ مُّحِیْطٌ بعدہ مجلس خواص است
خود را چنان ملاحظہ کند کَالْقُفْلُ فِی یَدِ الْقُفْلَوَانِ وَالْبَازُ فِی یَدِ الْبَازْدَانِ
وَکَالْمَیِّتِ فِی یَدِ الْغَاسِلِ بعدہ سیرہا است اول سیر من اللہ تعالےٰ

قرب الٰہی است دوم سیر الی اللہ تعالیٰ قرب در قرب است سوم سیر
مع اللہ تعالیٰ است محو در محو شدن ست تمت بعون اللہ تعالیٰ تمام شد

فصل مولانا نانا صاحب از میان حافظ الہ یار صاحب لاہوری بار سوم کسب کردہ

بعدہ شروع است در آنچہ مولانا و مرشدنا نانا صاحب قدس اللہ سرہ العزیز کسب کردہ از مولانا
میان حافظ الہ یار صاحب جیو لاہوری رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین بسم اللہ الرحمن الرحیم اول نسبت است
کہ از سینہ برداشتہ میشود میبرد تا ما لا نہایہ بعدہ قوی است باید کہ بدن
خود را با بدن استاد ملاحظہ نماید تا آسمان اول آہستہ آہستہ میرود وقتی
کہ نظر سالک تا آسمان اول رسید گویا ہر دو بدروازہ آسمان اول رسیدند
استاد دروازہ را خلاص کردہ بعد ازان از آسمان اول میگذرد و ہر دو
میرود درین حالت مستی و سکر بر سالک می آید بعدہ اگر سالک درینجا نماز
گذارد گویا در آنجا نماز گذاردہ شود خود را در آنجا ملاحظہ نماید والا نہ چنان
در رفتن باشد بعدہ بصحبت حضرت خضر علیہ السلام مشرف میشود بعدہ
بصحبت آنحضرت علیہ السلام فرود می آید بعدہ بصحبت با آن حضرت علیہ
الصلوٰۃ والسلام میرود تا آسمان اول در آنجا مقام رسید تا آدم صفی اللہ
علیہ السلام است در آنجا میباید کہ صحبت او ملاحظہ نماید بعدہ میرود تا

آسمان دوم در آنجا مقام سیدنا ادریس علیه السلام میباشد آنجا نیز صحبت او ملاحظه نماید بعده میرود تا آسمان سوم در آنجا مقام سیدنا مهتر موسیٰ علیٰ نبینا و علیه السلام بباشد در آنجا نیز صحبت او ملاحظه نماید بعده میرود تا آسمان چهارم در آنجا مقام مهتر عیسیٰ علیٰ نبینا و علیه السلام است در آنجا مقام نیز صحبت او ملاحظه نمایند بعده میرود تا آسمان پنجم تا ششم و تا هفتم بعد تا کرسی تا لوح یک سر لوح بر کرسی است دیگر سر بر عرش نهاده همچنان رو بروی لوح میرود تا عرش عظیم در آنجا قرار صحبت میشود و صورت آن حضرت صلی الله علیه وسلم میرود تا قاب قوسین او ادنیٰ که عبارت از حضور است بعده صحبت حضرت صلّی الله علیه و آله وسلم بسینه مے آید بعده ماؤمن است بدن معنوی خود را در تحت قلب ملاحظه نماید بعد بسری بعد بروح بعد به نفسی بعد بخفی بعد به اخفیٰ ملاحظه نماید بعده بدن خود را محو سازد و دو چشم ماند آن نیز محو شود بعده صحبت آنحضرت صلّی الله تعالیٰ علیه وسلم از اخفیٰ میگیرد تا پشت قفا میگیرد باز به خفی می آید ده مرتبه میگردد بعده خود را با اُستاد محو سازد استاد را با آنحضرت صلّی الله تعالیٰ علیه و علیٰ آله وسلم و آنحضرت صلّی الله تعالیٰ علیه وسلم را با الله

تعالی اجلّ شانہ العزیز محو سازد تمت الاکساب قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی
اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اِذَا تَصَادَمَتِ الْجَلَالُ وَالْجَمَالُ یَتَوَلَّدُ مِنْهُمَا حَقِیْقَةُ
الْاِیْمَانِ ۔ نسبت او این است کہ ترس و امید ہر دو معہ روی نماید طالب
را و در آخر امید غالب میشود بحکم وَسِعَتْ رَحْمَتِیْ کُلَّ شَیْءٍ عِلْمًا ۔ و فیض
بسیار رو نماید بفضل الٰہی جلّ سلطانہ ۔

فصل در دفع خطرات

دیگر برائے دفع خطرات نفی و اثبات بر سر قلب ملاحظہ نماید بغیر حرکت بطریق
نور چنانچہ خریطہ بر سر قلب پوشانیدہ باشد عَلٰی بَیْضِ قَلْبِكَ کُنْ کَاَنَّكَ
کَاَنَّ فَمِنْ ذٰلِكَ الْاَحْوَالِ فِیْكَ تَوَلَّدَ ایضاً برائی دفع تفرقہ و وسوسہ نسبت مہتر
لام علیہ السلام ملاحظہ نماید و اثرش آنکہ در سینہ ظہور سکینہ و سینہ او بطرز فولاد میشود
از بسیاری صفائی وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِ رَبِّهَا الآیۃ ابیات

یارب ز کرم بر من درویش نگر	بر حال من خستہ دل ریش نگر
ہر چند نیم لایق بخشایش تو	بر من منگر بر کرم خویش نگر

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ اَنْزَلَ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَّرَحْمَةٌ
لِّلْمُؤْمِنِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهٖ مُحَمَّدِنِ الَّذِیْ

اَرْسَلَهٗ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ وَلَوْكَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ط اما بعد بدان اے طالب حق کہ قرآن العظیم کلام محبوب حقیقی است جل شانہ و رحمۃ و شفا است لجمیع المؤمنین والمومنات والمسلمین والمسلمات بدانکہ قرآن العظیم ظاہر است و باطن ظاہر او عبارت از علم ظاہر شریعت است بر اہل ظاہر ہر کہ از علماء شریعت است و باطن او عبارت از علم باطن شریعت است بہ ہیچ کس از اصحاب تخصص نمودہ کہ استعداد ایشان قابل ایمعنی بود در ایشان ریختہ اند شربت شفا بر قلب منور ایشان بقدر استعداد ایشان ظاہر گشت۔ بیت

ہر آہ جگر سوز کہ از سینہ بر آید	بوئی است کز و بوئی کباب جگر آید

كَمَا قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ مَا صَبَّ اللّٰهُ تَعَالٰى فِىْ صَدْرِىْ شَيْئًا اِلَّا وَقَدْ صَبَبْتُ فِىْ صَدْرِ اَبِىْ بَكْرٍ رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ ط ابیات

آنچہ حق از بارگاہ کبریا	ریخت در صدر شریف مصطفٰی
او ہمہ در سینۂ صدیق ریخت	لاجرم تا بود از و تحقیق ریخت

کما قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم اَصْحَابِی کالنُّجُوْمِ بِاَیِّہِمْ اِقْتَدَیْتُمْ اِهْتَدَیْتُمْ۔ بدان ای ارجمند کہ مکلف را بعد از تصحیح عقائد و معرفت فروع الابدیہ شرایع والاحکام بیعت ساختن بدست مرشد رہنما و اخذ طریقت از و از اہم مہمات است کہ او وسیلہ الیست بسوی جناب حق سبحانہ تعالیٰ چنانچہ بنص صریح ثابت است قال اللہ تعالیٰ یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰہَ وَابْتَغُوْا اِلَیْہِ الْوَسِیْلَۃَ۔ بنابرایں اے برادر عزیز اسعدک اللہ تعالیٰ فی الدارین اگر از مرشد کامل و مکمل متشرع ارادہ تلقین داری و ضرور است کہ بداری تا در مصداق دائرہ مَنْ لَا شَیْخَ لَہٗ فَشَیْخُہُ الشَّیْطَانُ داخل نشوی۔ بیت

خواجگی بی پیر کردن کار نادانان بود	ہر کرا پیری نباشد پیر او شیطان بود

فصل در بیان استخارہ و طریقہ تلقین

باید کہ اول مامور باستخارہ شوی چنانچہ در آخر شب دوگانہ ادا کند در اول رکعت بعد از فاتحہ قُلْ یَا اَیُّهَا الْکٰفِرُوْنَ الخ و در ثانی قُلْ هُوَ اللّٰہُ اَحَدٌ الخ بخوانی بعد ہا صد یکبار درود شریف و این قدر استغفار و این قدر کلمہ تمجید و این قدر کلمہ توحید باز این قدر درود شریف بخوانی بعدہ سر خود را بطرف قطب و پای بطرف شمال در جای نماز

بخوابی وپای درازنکنی ودست راست زیر زنخ بنهی تامعلوم شود که
از رؤیای صالحه خواهد دید گویند تاهفت کرت استخاره فرمایند ما ازبرای
آسانی یکبار بس است طریقهٔ تلقین این است که مرشد دست راست
سالک رابدست خود بگیرد موافق چنانچه مسبحه بر مسبحه وهمه انگشتان مرشد
برانگشتان او برابر باشد بعدازان توبه اوراد هد از کارهای ناشایسته
اجمالاً بزبان اورا بگوید اگر عالم باشد شش کلمه اول کلمهٔ استغفار
أَسْتَغْفِرُ اللهَ الْعَظِيْمَ الَّذِيْ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ وَأَتُوْبُ إِلَيْهِ
بیانه واسأله التوبة سه بار ونیز سه بار این استغفار فرمایند أَسْتَغْفِرُ اللهَ رَبِّيْ
مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتُهٗ عَمَدًا إِلٰى آخِرِهٖ وسه بار کلمهٔ تمجید وسه بار کلمهٔ
طیب لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللهِ وسه بار کلمهٔ توحید یعنی لَا إِلٰهَ
إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ وسه بار أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ وسه بار آمَنْتُ بِاللهِ وسه بار کلمه ردکفر اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ
بِكَ مِنْ أَنْ أُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا تا آخر بخواند واگر امی باشد معنی اینها بزبان
با او بگوید بعدازان دست راست برسینه طالب بگرداند ودر دل بگوید

سبحانه

الٰہی بفضل وکرم خود وبحرمت نبی کریم صلے اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وبارک وسلم وبہ برکت جمیع صحابہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین وجمیع خواجہ ہائے این سلسلہ عالیہ نقشبندیہ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین کہ دل این شخص را زندہ گردان بیاد حضرت خود وہدایت او راہنمای دار ضلالت اورا بگردان بعد ازان اسم ذات شریف یعنی لفظ مبارک اَللّٰہُ را در دل خود ملاحظہ کند چون در دل مرشد ظاہر گشت دل خود را بر دل طالب بنہد وانگشت بر دل طالب بنہد در حالیکہ متوجہ باشد وچند بار بہ جہر اسم ذات اورا بگوید او نیز بگوید بعد ازان دست بردارد ومتوجہ بنشیند چنانچہ گویا سر دل آنرا می ترقاند وچیزے در دل او می نہد بطفیل آنحضرت صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بفرمان اللہ تعالیٰ اسم ذات شریف در دل او جاری خواہد شد دبسیار توجہ بہ اول بار نکند تا اثر بہ یکے از ایشان نرسد یا بہ طالب یا بہ مرشد متوجہ شود اثری کہ در دل وی بیاید در دل مرشد ظاہر شود انشاء اللہ تعالیٰ جل جلالہ العزیز اول لطیفہ قلبی دوم روحی سوم سری ہکذا اِنَّ اللّٰہَ سَمِیْعٌ بَصِیْرٌ وَاِنَّ اللّٰہَ بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ حَسْبِیَ اللّٰہُ وَنِعْمَ الْوَکِیْلُ

لطیفہ اسم ذات

فصل در بیان فضائل ذکر خفی

فصل در بیان ذکر خفی

بدانکہ مشائخ طریقہ عالیہ نقشبندیہ رحمۃ اللہ تعالیٰ ذکر خفی را اختیار کردہ اند زیرا کہ جہر اگرچہ نزد بعضے از علماء رخصت است اما ذکر خفی باتفاق عزیمت است و شک نیست کہ عمل بر عزیمت اولیٰ و احوط است قال اللہ تعالیٰ وَاذْکُرْ رَّبَّکَ فِیْ نَفْسِکَ تَضَرُّعًا وَّخِیْفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِیْنَ شاہد این معنی است و حدیث شریف ارْبَعُوا علی اَنْفُسِكُمْ فَاِنَّكُمْ لَا تَدْعُوْنَ اَصَمَّ وَّلَا غَائِبًا مُؤَیِّدُ او است و مولانا امام ربانی مجدد الف ثانی قدس سرہ العزیز در مکتوبات شریف فرمودہ اند کہ علو کار این طریقہ عالیہ نقشبندیہ بواسطہ التزام سنت است و اجتناب از بدعت لہٰذا اکابر این طریقہ عالیہ از ذکر جہر اجتناب فرمودہ اند و بذکر خفی دلالت نمودہ اند و از سماع و رقص و وجد و تواجد کہ در زمان آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم نبودہ منع فرمودہ اند خلوت و اربعین کہ در صدر اول نبودہ ایشان خلوت در انجمن را اختیار کردہ اند

ما برون را ننگریم و قال را	ما درون را بنگریم و حال را
یا الٰہی ارنا حقائق الاشیاء کما ہی	یا الٰہی و یا مولائی فعلیک رجائی

فصل در بیان عزلت

و اگر بعضی سالکان را باضافہ شاقہ و تنبع عزلت و اجازہ مرشد و صحت

نیت از جہت امتثال بکل امرء مانوی اختیار کردہ اند محول بر صحت بابد کرد زیراکہ چون از مایان خلل نباشد اللہ جل شانہ ضایع کار نیست فَمِنَ اللّٰہِ التَّوْفِیْقُ وَمِنْہُ الْھِدَایَۃُ اِلٰی سَوَاءِ الطَّرِیْقِ ط مصرع

باخدا باش ہرچہ خواہی کن۔ بیت

وَلِلنَّاسِ فِیْمَا یَعْشِقُوْنَ مَذَاھِبُ		وَمِنْ مَذْھَبِیْ حُبُّ الدِّیَارِ لِاَھْلِھَا

اَللّٰھُمَّ ارْزُقْنَا مُتَابِعَتَ الْحَقِّ وَمُتَابِعَتَ اَھْلِ الْحَقِّ وَالْحَقُّ اَحَقُّ بِالْاِتِّبَاعِ وَبِحُرْمَتِہٖ اِحْفَظْنَا مِنْ شَرِّ الْمُبْتَدِعِیْنَ وَمِنَ الْاِبْتِدَاعِ وَ اَلَّذِیْنَ جَاھَدُوْا فِیْنَا لَنَھْدِیَنَّھُمْ سُبُلَنَا ط حضرت مولانا امام ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ سرہ الاقدس در مکتوبات شریف فرمودہ اند کہ بغیر درستی اعتقاد چارۂ نیست واز تصدیق بآنچہ از دین معلوم شدہ علی ضرورۃ وتواتر گذرنہ ثانیہ علم وعمل بآنچہ علم فقہ شریف متکفل است نیز ضرور است ثالثًا طریقہ در کار است نہ از برائے الغرض کہ صور واشکال غیبی را مشاہدہ نمایند والوان وانوار معاینہ فرمایند این خود داخل لہو ولعب است صور وانوار حسی را چہ خلل و نقصان کہ کسی این ہا را گذاشتہ بریاضات ومجاہدات بہوسِ صور وانو

غیبی نماید این صور و انوار ہر دو مخلوق اند حق سبحانہ وتعالیٰ را و آن از آیات
دالہ بر صانعیت او تعالیٰ نور آفتاب و مہتاب است کہ از عالم شہادت است
بہ وجود مرتبہ دارد ہر آن انوار کہ در عالم مثال بیند تا چون دائم است و
خواص و عوام دران شرکت دارد از نظر اعتبار ساقط ساختہ اند ہوس انوار
غیبی مینماید آبے کہ رو در پیش درت تیرہ نماید۔ بلکہ مقصود از سلوک و تصوف
دبا و یقین در معتقدات و خروج وحدت از اجمال بہ تفصیل میباشد یعنے
از استدلال بکشف آید و مدار کار طریقہ صوفیہ نقشبندیہ قدس اللہ اسرارہم
بر تعلیم و تعلم طریقہ بر طباق رأی اہل سنت و جماعت است اول مراتب
شریعت است مرید را باید کہ بشرائط محبت شریعت مواظبت نماید و در
مجاہدات بکوشد چون در اینباب باندازہ کوشش نماید و حتی تا وسع بہ تمام
بگذارد بہ ہیچ روی تقصیر نیاورد و بہ این ہمہ ہمت عالی صرف کند زیرا کہ
مرید بے ہمت بہ ہیچ نیرزد و بجائی نمیرسد برکت گذاردن شریعت و
بعلو ہمت در طریقت راہ خواہد یافت فَعَلَیْکُمْ بِمُتَابِعَتِ سَیِّدِنَا وَمَوْلَانَا
مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَسَلَّمَ وَمُتَابِعَتِ خُلَفَاءِ الرَّاشِدِیْنَ
الْمُھْتَدِیْنَ مِنْ بَعْدِہٖ فَاِنَّھُمْ نُجُوْمُ الْھِدَایَۃِ وَشُمُوْسُ الْوِلَایَتِ فَمَنْ

شرف بمتابعتهم فقد فاز فوزاً عظیماً ومن جهل علی مخالفتهم فقد ضل ضلالاً بعیداً اللهم ارزقنا شفاعته ومتابعتهم ولا تجعلنا من الخاسرین وماذا بعد الحق الا الضلال ط بیت

بعد از خدا هر چه پرستند هیچ نیست	بی دولت است آنکه بهیچ اختیار کرد

ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا وهب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب

فصل در بیان ماکولات

ای برادر عزیز بدانکه ماکولات مراعات نمودن وحد وسط نگاهداشتن در وصول بمطلب کافی است بر این مراعات هیچ حاجت بذکر وفکر نیست ومحقق است که در مطاعم وملابس بلکه در جمیع امور توسط میانه روی بسیار زیباست بیت

نه چندان بخور کز دهانت بر آید	نه چندانکه از ضعف جانت بر آید

خیر الامور اوسطها باید شنید ـ ابیات

سر رشته دولت ای برادر بکف آر	وین عمر گرانمایه بغفلت مگذار
دایم همه جا با همه کس در همه حال	میدار نهفته چشم دل جانب یار

ماسواء حق عز وعلا در معرض زوال است وفنا حقیقتش معلوم است معدوم وصورتش موجود نیست موهوم زمام انقیاد بدست امال و

امانے چه دہی و پشت اعتماد بدین مزخرفات فانی چه نہی دل از ہمه برکن و در خدای تعالیٰ جل جلاله به بند از ہمه بگسل و بخدای تعالیٰ پیوند که اوست که ہمیشه بود و ہمیشه باشد و چہره بقایش را خار ہیچ حادثه نخراشد

ہر صورت دلکش که ترا روی نمود	خواہد فلکش زود ز چشم تو ربود
رو دل به آن بده که در اطوار وجود	بوداست ہمیشه با تو و خواہد بود

جمیل علی الاطلاق حضرت ذوالجلال والافضال است ہر جمال و کمال که در جمیع مراتب ظاہر است پرتو جمال و کمال اوست که آنجا تافته و ارباب مراتب بدان سمت جمال و وصف کمال یافته ہر که را دانائی دانی اثر دانائی اوست و ہر کجا بینائی بینی اثر بینائی اوست فی الجمله ہمه صفات اوست که از اوج کلیت و اطلاق تنزل فرموده و در حضیض جزئیت و تقید تجلی نموده تا توانی که جزو را از کل ممتاز دانی و بمقید از مطلق باز مانی۔ ابیات

از لطف قد و صباحت خد چه کنی	در سلسلهٔ زلف مجود چه کنی
از ہر طرفے جمال مطلق تابان	ای بیخبر از حسن مقید چه کنی

ای جان من این ہمه اشغال و اذکار و مراقبات و توجہات و طریق

وطریق وسلوک کہ مشایخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم وضع فرمودہ اند از برائے
رفع اثنینیت موہومہ است پس بدانکہ فاصل درمیان وحدت کہ حق است
وکثرت کہ خلق است جزو وہم وخیال نیست وبحقیقت وحدت است کہ
بصورت کثرت می نماید ویک جاست کہ بسیار در نظر می آید چنانچہ احول
یکے را دو می بیند وچنانچہ نقطہ جوالہ بصورت دائرہ دیدہ می شود چنانچہ
قطرہ نازلہ باران بشکل خط در نظر در می آید پس وحدت عین کثرت
است وکثرت عین وحدت است یعنی عابد کہ در کثرت است ہمان
وحدت است بذات وصفات خود در افعال وآثار عارف رفیع المرتبہ
فرمودہ است کہ درویشی عبارت از تصحیح خیال است یعنی غیر حق در دل
نماند الحق بسیار خوب فرمودند قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ اللّٰہِ تَعَالیٰ - چون
حجاب جز خیال نیست پس رفع حجاب نیز بخیال باید کرد وشب و
روز در خیال وحدت باید بود لازم کہ از توہّم دوئی برآیی وہمیشہ در
فکر وحدت باشی زیرا کہ تفرقہ خاطر وغم واندوہ ہمہ از دوئی است
چون دوئی از نظر برود آرام وقرار میسّر گردد چنانچہ تا ابد بہ ہیچ غم مبتلا نگردد
ودر ہر دو جہان آسودگی روی نماید زیرا کہ آسودگی در عدم است ع

ای سالک راه سخن از هر باب مگوی	جز راه وصول رب الارباب مپوی

چون علت تفرقه است در جمله جهان جمعیت دل از جمع اسباب مجوی

اَللّٰهُمَّ اَوْصِلْنَا اِلَى نُوْرِ الْوَحْدَاتِ بِحُرْمَتِ اَهْلِ الْوَحْدَاتِ وَاَصْلِ الْوَحْدَةِ ۔ ابیات ۔

یارب دل پاک و جان آگاهم ده	آه شب و گریهٔ سحرگاهم ده
در راه خودم ز خود بیخود کن	آنگاه ز بی خودی بخود راهم ده
همه خلق را یارب بمن بدخو کن	در جمله جهانیان مرا یک سو کن
روی دل من خراب کن از هر جهتی	در عشق خودم یک جهت یکرو کن
یارب ز دو کون بی نیازم گردان	و از افسر فقر سرفرازم گردان
در راه طلب محرم رازم گردان	زان راه که نه سوی تست بازم گردان

چون محب در عشق دیدار محبوب از اهل و فرزند برخاست و جان و دل درمیان نهاد مطلوبش هر آینه بخلعت رضا و به تشریف لقا مشرف گرداند اگر نه آن بودی که محبان را در بهشت وعده دیدار است هرگز ذکر بهشت بر ضمیر خیر طالبان نه رفتی و نه گذشتی و هیچ کس از ایشان در فردوس برغبت قدم ننهادی ای برادر بهشت صدقی است که رضای محبوب

حقیقی جلّ و علیٰ شانہٗ دران است خواہان بلند ہمتان کہ در دریائے محیط فرو روند جز لؤلؤی شہوار بر نیارند۔ ابیات

شربت وصلی را بہشت چیست	در رہ عاشقان بہشت بسی ست
نزد شان خود بہشت و دوزخ نیست	تا پر مرغ دام و دانہ یکے است

تا توانی از دعوای دور باش کہ بساط عزت ربوبیت بساطیست کہ ہر کہ بحاشیۂ آن بساط رسید ہمہ دعوٰہایش پرید و ہمہ سرمایہ اش فرو ریخت و ہمہ حسناتش زنگ ضلالت گرفت و ہمہ طاعتش بمعاصی برابر آمد اگر فصیح جہان است گنگ گردد و اگر عالمِ عالَم است جاہل گردد چون در عظمت و عزت او نظر کنی ہمہ موجودات عدم بینی و چون بسلطانی عزت و قدرت او نگری ہمہ معدومات را موجودات یابی اگر خواہد در ہر لحظہ ہزاران چون سیدنا و مولانا محمد صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم و علی آلہٖ و اصحابہٖ و بارک وسلم بیافریند تا در ہر نفسی از انفاس بایشان مقام قاب قوسین دہد در جلال او۔ ذرہ زیادت نگردد و اگر خواہد در ہر نفسی ہزاران چون فرعون بیافریند "تا دعوای انا ربکم الاعلیٰ" کنند از جمال و کمال او ذرۂ کم نگردد و اگر خواہد ہر چہ بر روی زمین کافر و مشرک ست در دریائے

رحمت غرق کند از صفت قہر او ذرۂ کم نگردد و اگر خواہد ہر چہ در عالم نبی و ولی است ہمہ را در یک سلسلۂ قہر کشد و خالداً و مخلداً در عذاب الیم بدارد از صفت رحمت او ذرۂ کم نگردد ای برادر در آنجاکہ قدرت و عظمت او و علم زند تکوناتِ و مقدورات و مخلوقات راچہ خطر لاکن از امتثال شریعت ماامکن بہ بندگی ماموریم و بس۔ بیت

از زندگے ہم بندگی تو ہست ہوس	بر زندہ دلان بیتو حرام است نفس
خواہد ز تو مقصودِ دل خود ہمہ کس	جامی از کرمِ تو ترا خواہد و بس

اَللّٰھُمَّ اَحْیِ قَلْبِیْ بِنُوْرِ مَعْرِفَتِكَ اَبَدًا یَا اَللّٰہُ یَا اَللّٰہُ یَا اَللّٰہُ تَعَالیٰ جَلَّ شَانُہٗ۔ ابیات

یا الٰہی چشم بینائے بدہ	در سرم از عشق سودائی بدہ
آتش افگن در دلم مانند طور	شعلہ برخیزد و گردد زنگ دور
سالہا شد از تو میخواہم ترا	حاجتم راچون نمے سازی روا
از لسان الغیب این گردد نوید	از در تو کس نگشتہ ناامید
ہر کہ بر درگاہِ تو رو آورد	ناامید از درگہ تو چون شود
ہر کہ آید بر درت امیدوار	شاہد مقصود یابد در کنار

اے خدائے من بحق مصطفےٰ	از طفیل حرمت آل عبا
روز محشر دار. با آل رسول	از طفیل مقبلان گردم قبول

قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم اَلصَّالِحُوْنَ لِلّٰہِ تعالےٰ
وَالطَّالِحُوْنَ لِیْ؛ و بقیہ عاصیان است امیدوار شفاعت گنہگار انند
واللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلھا علیہ التکلان ومنہ الاستعان بیت

خود بخود آن مہ دلدار بہ برے آید	نہ بزور و نہ بزاری نہ بزرے آید

ذٰلِکَ فَضْلُ اللّٰہِ یُؤْتِیْہِ مَنْ یَّشَاءُ وَاللّٰہُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیْمِ

فصل تصرفات در طریقۂ عالیہ نقشبندیہ

بدان اے برادر عزیز کہ تصرفات طریقۂ عالیہ نقشبندیہ باقسام اند اما
شرط این تصرفات اتصال نفس مؤثرہ بنفس مؤثر فیہ است بنا برین
غیر از اصحاب تجرید از غواشی بین بدن کسے برین قادر نخواہد شد

یار بیزار است از تو تا توئی	اول از خود خویش را بیزار کن

اول تصرف در مرید است طریقۂ او اینست کہ شیخ متوجہ شود بنفس
ناطقۂ خود بہ ہمت تامہ قویہ و در نسبت خود مستغرق شود بعد ازان
این نسبت را بطالب نقل کند و بعضی برین توجہ ذکر و ضرب نیز

بر دل طالب میکند و در حال غیبت طالب صورت او را تصور نماید

توجہ مے نماید۔ بیت

نقشبندیہ عجیب قافلہ سالارانند	کہ برند از رہ پنہان بحرم قافلہ را

اِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَاِنَّهٗ يَنْظُرُ بِنُوْرِ اللّٰهِ ط دوم جمعیت است

ہر مراد است طریقہ او این است کہ ہمت خود را بہ امر واحد جمع سازد

و محکم سازد بران و باید کہ عزم او بصورت تمنا و طلب باشد بہ حیثیتی

کہ درون خود سوائی آن مراد چیزی دیگر نداند چنانچہ تشنہ جویان آب

کہ ہرگز درون این در خواب و بیداری جز آب نماند بعد ازان متوجہ

دل طالب گردد۔ ابیات

مرا اگر تو صاف کنی مثل آئینہ	بیشک جمال دوست بہ بینی معاینہ
او در دل من است و دل من بدست او	چون آئینہ بدست من و من در آئینہ

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ عَوَالِيَ الْهِمَمِ ط سوم برائے دفع مرض است طریقہ او

این است کہ خود را آن مریض تصور کند کہ بہ این مرض مبتلا ہستم و

جز این دیگر خطرہ را در دل خود راہ ندہد تا کہ مرض سوئی او نقل کند بعد

ازان از جناب حضرت حق سبحانہ تعالیٰ شفا طلبند قال اللّٰہ تعالیٰ

وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ یَشْفِیْنِ ؕ بیت

رحم فرما این طبیب غریب دان	رنج ہا دریاب از سر نہان

چہارم افاضت توبہ است طریقہ او این است کہ خود را عین آن عاصی و نفس او داند تا حدیکہ درمیان ہر دو نفس اتصال واقع شود بعد ازان رجوع بجناب غفور الرحیم جل شانہ نمودہ بندامت آید و استغفار کند بحکم الٰہی جل سلطانہ آن عاصی عنقریب تائب خواہد شد

قال اللہ تعالیٰ یٰعِبَادِیَ الَّذِیْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓی اَنْفُسِکُمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِیْعًا ؕ ابیات

یا الٰہی گر بخواہی التجا آوردہ ام	بر ہمہ کردارہای بد پشیمان گشتہ ام
ساعتی در طاعتی اخلاص نگذشتہ ز من	یا الٰہی در مناہی عمر ضایع کردہ ام
یا الٰہی تکیہ گاہی آیت لَا تَقْنَطُوْا	توشہ نے جز فضل تو محمد عمر شرمندہ ام

پنجم تصرف در دلہائے مردم است تا کہ او را دوست دارد و یا در مدارک اینشان تا تمثل واقعات کند در مدرکہ ایشان طریق او این است کہ ہمہ قوی مصارم نفس آن شخص شمردہ تا اتصال بنفس او پیدا آید بعد ازان صورت محبت یا واقعہ در او تصور نمودہ متوجہ گردد دردی تائید

خواہد کرد و یا واقعہ بر مراد متمثل خواہد گشت اِنَّ اللهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ

سر نہان است اندر زیر و بم	اگر بگویم من جہان برہم زنم

ششم اطلاع بر نسبت اہل الله است طریق او این است کہ رو
بروئی او اگر در قید حیا تست و بنزد قبر او اگر مردہ بود بنشیند بعدہ
خودرا از جمیع نسب فارغ و عاطل ساختہ افاضہ روح خودرا بروح وے
کند تا کہ اتصال شہودی در وے حاصل آید بعد ازان بنفس خود رجوع
نماید ہرچہ در خود از نسب و کیفیات یابد از ان شخص است۔ مصرع
رمزیست کس مگوئی حدیثی است کس مدان + اَلْمُؤْمِنُ مِرْآتُ
الْمُؤْمِنِ۔ ہفتم اشراق بر خواطر است طریق او این است کہ اولا نفس
خودرا از جمیع خواطر و احادیث فارغ ساختہ بعد ازان افاضہ بر نفس
وی کند پس ہرچہ انعکاس خلجان گردد از ان اوست۔ بیت

آئینہ سکندر جام جم است بنگر	تا بر تو عرضہ دارد احوال ملک دارا

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ یَجْعَلْ لَّكُمْ فُرْقَانًا اَلْاٰیَة۔
ہشتم کشف وقایع مستقبلہ است طریق او این است کہ خودرا از جمیع
آرزوہا و مرادہا پاک و خالی ساختہ منتظر معرفت این واقعہ باشد و

خودرا در نظر بیاراید و پرورش دهد که بملاء اعلیٰ واسفل برسد پس خودرا
بایشان مجرد سازد انشاء الله تعالےٰ که زود بروی واقعه به هتف هاتف
یا در واقعه یا در مبشره گردد - بیت

ورنه در مجلس رندان اثری نیست که نیست	مصلحت نیست که از پرده برون افتد راز

وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ مُّحِیْطًا الآیه نهم دفع بلیات و نوازل هوایده است
وطریق او این است که بصورت مثالیه صورت آن بلیه را تصور نمود
پس بدفع او بقوت مصادم گردد و همت خود را بر این در شته تا ملاء الاعلیٰ
واسفل ایشان مجرد شود باذن الله تعالی را قرب اوقات آن بلیات دفع خواهد شد بیت

تیر جسته باز گرداند ز راه	اولیا را هست قدرت از اله

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ الَّذِیْ اَنْقَضَ ظَهْرَكَ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ

گر ما نرسیدیم تو شاید برسی	دادیم ترا ز گنج مقصود نشان

فصل در تعلیم مراقبه و امتیاز تجلیات

اے عزیز باید که صاحب تصوف وارشاد در حلقه خود مبتدیان را
در نفی نشاند و اگر متوسط یا زیاده از وسط الحال باشند همه را در حقیقت
محمدی صلی الله تعالیٰ علیه وسلم نشانند و اگر ضرر می رساند باید که همه در

نسبت صرف نشانند و اگر کسی را از طالبان سستی بدن کم باشد خلو
اول بار کافی است و اگر سستی بسیار داشته باشد اول خلو دهد بعد از آ
نسبت صرف دهد باز خلو دهد بتکرار چند بار چنین کند سستی دفع خواهد
شود هر چه کند او کند او همه نیکو کند مَا شَآئَ شَآءَ عَبۡدِیۡ ای ارجمند
بدانکه امتیاز تجلی روحی و تجلی ذاتی آنست که در تجلی روحی صفائی بسیار
است و نوع آرام در وی بود و در تجلی ذاتی صفائی زیاده تر از روحی و
نوع بیذوقی و بے کیفی بسیار در وی بود۔ ابیات

حیف باشد که عمر انسانی	چون بهایم بخواب و خور گذرد
آدمی تواند از کوشش	کز فرشته بفضل درگذرد

وَالَّذِیۡنَ جَاهَدُوۡا فِیۡنَا لَنَهۡدِیَنَّهُمۡ سُبُلَنَا ۔ بیت

الٰهی فضل تو دریائی عام است	ازانجا قطرهٔ ما را اتمام است

وَهُوَ اللّٰهُمَّ بِالصَّوَابِ قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی وَاَقِیۡمُوا الۡوَزۡنَ بِالۡقِسۡطِ وَلَا تُخۡسِرُوا الۡمِیۡزَانَ

فصل در امتیاز خواطر

اے جان من اگر خواهی که فرق درمیان خاطر خیر و خاطر شر
بکنی باید که یکے از موازین ثلثه وزن کنی تا حقیقت کار پیدا آید اول
اینکه کارے که بر خاطر تو گشته است آنرا بر شرع عرض کن

اگر موافق آمد خیر بدان والا نه شر باید وانید اگر بدین میزان روشن نشد
بعد ازان عرض کن بر اقتدا بصلحا اگر ور کردن انکار اقتداء بصلحا بود
خیر است والا شر واگر بدین میزان هم روشن نشد عرض بر نفس و هوا
باید کرد و بنگر اگر نفس را ازان نفرتے طبعی نه نفرت ترس باشد بدانکه
خیر است واگر نفس میل طبع است نه میل امید ثواب بدانکه شر است زیراکہ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ

فصل در بیان علامت ذکر حقیقی و فوائد بیداری

و نیز بدانکه علامت ذکر حقیقی آن بود که بوقت امر و نواهی پیدا آید و خدا تعالی جل
و علا را یاد کند بوقت معصیت دست ازان بردارد و بوقت طاعت فرمانبردار
و انقیاد کند و اگر ذکر متنبه این نباشد نشان آن باشد که حدیث نفسی
است و حقیقی نداشته باشد و از خیز اعتبار ساقط است - ابیات

گر نور عشق حق بدل و جانت اوفتد	باالله کز آفتاب فلک خوبتر شوی
یکدم غریق بحر فنا شو گمان مبر	کز آب هفت بحر به یک موی تر شوی
از پا گتا بسر همه نور الله شوند	در راه ذوالجلال چو بیپا و سر شوی
گر در دلت هوائے وصالست حافظا	باید که خاک درگه اهل بصر شوی

و باید که علی الدوام بفکر ملازمت نمایند و مراقبه با حق سبحانه تعالی اماره

و هیچ وقت غافل و عاطل نباشد که ذکر بر دوام کلید عجائبات ملکوت است و قرب الٰهی جل و علیٰ شانه است و باید که در مراقبه اسم ذات شریف یعنی او یعنی بیچونی و بیچگونگی را ملاحظه نماید و برین معنی دوام و ملازمت نماید مصرع کار این است غیر این همه هیچ۔ اللّهم ارزقنا۔ بیت

که دایم در خیال یار باشی	ازین خوشتر خیالی نیست پیرم

ای جان من اگر اللہ تعالیٰ جل و علیٰ ترا توفیق رفیق فرماید که هر لحظه و لمحه هستی خود را نیست شماری و بر جای آن هستی حق سبحانه تعالیٰ را حاضراً و ناظراً پنداری و بالکلیه خود را در میان نیاری چون چند روز بدین طریق بگذرانی وجود موهوم تو اصلی نماند و در حیرت افتی حیرت بر حیرت بیفزاید خود را و همه ماسواء اللہ تعالیٰ را فراموش کنی و زمام اختیار بدست تو نماند و باید که از سکر و بیخودی این ابیات را نیز بخوانی۔ ابیات

ای بی نشان محض نشان از که جویمت	گم گشته در تو هر دو جهان از که جویمت
من گم شدم درین دو میان از که جویمت	دل در پناهی وحدت و جان در بقا صرف
ای در درون پردهٔ جان از که جویمت	از جست جوی تو دلم از ذره آفتاب
گم شد نشان جمله جهان از که جویمت	در بحر بیکرانه عشقت چون قطرهٔ

پناه

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَّيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

فصل در بیان فتوحات

برای فتح کارات از سہ امر چارہ نبود آرام گرفتن با ذکر اللہ و از خلق گریختن و کم خوردن
عہد شکستگی و عاجزی و نرمی را درستی حال و بلندی کار دخل تمام ہست بیت

در بہاران کے شود سر سبز سنگ	خاک شو تا گل بروید رنگ رنگ

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَ اللّٰهُ اَللّٰهُمَّ اَنْتَ مُنَزَّهٌ عَمَّا لَا يَلِيْقُ بِجَنَابِ قُدُسِكَ
اِرْحَمْنِيْ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ • بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ • وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِهٖ
عِلْمًا • وَعَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللّٰهُ تَعَالٰى وَجْهَهٗ عَرَفْتُ رَبِّيْ بِرَبِّيْ وَلَوْلَا فَضْلُ رَبِّيْ
لَمَا عَرَفْتُ بِرَبِّيْ • زیرا کہ اہل حق اجماع کردہ اند کہ راہ نمایندۂ بحق سبحانہ و تعالیٰ
ہم حق است و نزد ایشان عقل ہمچون عاقل است در احتیاج بدلیل زیرا
کہ محدث جز بر محدث دلالت نکند اما معرفت حق جل جلالہ عبارت از
اثبات وحدانیت خداوند است سبحانہ بر آن وجہ کہ از صفات خود
ظاہر گردانیدہ و او سبحانہ بزرگوار است و واحد بلا شریک است کہ عقل کنہ
کنہہ او در نیابد چون او را بہ بزرگواری دانستی خود را حقیر و ذلیل او بینی
در تعظیم او بہ بندگی او اقصی الغایات بکوشی تا حدیکہ عظمت او جل و

علی تمامی ترا فراگیرد تا ہیچ چیز را بنزد تو عظمت نماند واز بزرگواری او
فرماینهائی او را بزرگ داری و دوستان او را نیز بزرگ داری که ہرچه تعلق
بدوست دارد دوستی آن چیز نیز از دوستی دوست بود عظمت وکبریا اورا
شاید وبس چون او را بکبریائی دانستی حقیر وبلند ہمت یافتی که از دنیا وعقبی
جز بلقائی او جل وعلی آرام نگیری وَکَبِّرْهُ تَکْبِیْرًا- او را رسد اِنَّ اللہ
یُحِبُّ عَوَالِیَ الْهِمَمْ. عالی ہمت آنرا گویند که مقصود او رضائی اللہ تعالیٰ
جل جلاله باشد وبس شک نیست که مقصود از ہمه عبادات وریاضات
یاد کردن پاک اللہ است سبحانه- صلوٰة که عماد مسلمانی است مقصود از
وی ذکر جل وعلی وتمکن ذکر او جل جلاله است در دل- وقرآن العظیم خواندن
فاضلترین عبادات است بسبب آنکه کلام اللہ تعالیٰ است وتذکر
است مراورا سبحانه وتعالیٰ وہرچه دراوست ہمه تازه گردانیدن ذکر اللہ
تعالیٰ است- ومقصود از روزه شکستگی شہوات است تا چون دل از زحمت
شہوات خلاص یابد صاف گردد وقرارگاه ذکر شود که در دل فراگنده اثر
ذکر نخواهد شود وزکوٰة مال که برہان آلہی است مقصود از ان پاکی دل است
از ماسوائی اللہ تعالیٰ- واز پلیدی بخل زیرا که بخل نجاست دل است

که دل آدمی را از شایستگی قرب الله تعالیٰ و ذکر او سبحانه باز دارد۔ و حج
که زیارت بیت الله تعالیٰ است مقصود از آن ذکر خداوند خانه است
و بہ تہیج شوق بلقای او جل جلالہ علی ہذا سر و لباب ہمہ عبادات ذکر است
و یاد کردن حق سبحانہ و تعالیٰ ترا ثمرہ ذکر است و از این بزرگتر ازین ثمرہ نخواہد
بود و چہ خواہد بود فَاذْکُرُوا اللهَ بِذِکْرٍ دَوَامٍ۔ قطعہ۔

ترا یک پند بس در ہر دو عالم	که از جانت نیاید جز خدا دم
اگر تو پاس داری پاس انفاس	بسلطانی رسانندت ازین پاس

و حقیقت ذکر آنست که ماسوائے مذکور را در ذکر فراموش کنی۔ لِقَوْلِهٖ
تعالیٰ۔ وَاذْکُرْ رَّبَّکَ اِذَا نَسِیْتَ ط یعنی چون مادون حق را فراموش کردی
آنگاہ حق سبحانہ و تعالیٰ را یاد کن قَالَ النَّبِیُّ صَلَّی اللهُ تَعَالیٰ عَلَیْهِ وَعَلیٰ
اٰلِهٖ وَسَلَّمَ سَبَقَ الْمُفْرِدُوْنَ قِیْلَ وَمَا الْمُفْرِدُوْنَ یَا رَسُوْلَ اللهِ فَقَالَ
الذّٰکِرُوْنَ اللهَ کَثِیْرًا وَّالذّٰکِرَاتِ ط مفرد آن باشد که با او غیر نہ بود بزرگان
گفتہ اند که ذکر دور کردن غفلت است چون غفلت مرتفع شد بندہ ذاکر
بود اگرچہ خاموش باشد ای سلیم القلب بدانکہ معبود تو آنست که مقصود
دل و مدعای تو ست و ہرچہ ہوای تست خدای تست گفتن و

دانستن آنکه الله یکے است چه سود چون در پیش هزار بت سجده میکنی
علم بی عمل وبال است و قول بی فعل نکال است قبله قلب یکتا کن و
از ماسوای الله تعالیٰ تبرا کن تا فعل تو مُصَدِّقِ قول بود و متصوف باشی

فصل در بیان ارکان تصوف جهت دفع خطرات

و عارفان گفته اند که تصوف ده ارکان دارد تجرید و توحید یعنی خواطر را از تشبیه و
توصیل پاک و صاف گردانیدن و فهم سماع یعنی بحال شنود نه بعلم تنها و ایثار را ایثار یعنی غیر
را بر نفس خود ایثار کند تا فضل اختیار دیگر را بود نه او را - و ترک جد یعنی سر او خالی و فارغ
بود از آنچه وجد او را در حرکت آرد و در او اثر کند و نیز هر مشغلی بود از آنچه او را از سماع زو اجر
حق منع کند - و کشف از خواطر یعنی دائماً بحث کند از آنچه بر خاطر او بگذرد و
در باطن او در آید و متابعت او میکند تا بداند که حق است یا باطل اگر
حق بود آن را در عمل آرد اگر باطل بود بگذارد - و کثرت اسفار یعنی در آفاق
و اقطار عالم بنظر عبرت نظر بکند و عجائب صنع الله تعالیٰ را مشاهده کند
قوله تعالیٰ سِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ بنور معرفت نه بظلمت فکرت و برای
قطع اسباب بالوفات و ریاضت نفس و ترک الکتساب یعنی مطالب
وامر بودن نفس خود را بتوکل - و تحریم ادخار من حیث المال لامن حیث

العلم وترک دنیا کند اَللّٰھُمَّ ارْزُقْنَا اٰدَابَ التَّصَوُّفِ وَالْقَنَاعَتِ وَ
الصَّبْرُ عَلَیْکَ یَادَلِیْلَ الْمُتَحَیِّرِیْنَ دُلَّنَا خَیْرَ الدَّلِیْلَ۔ وحسن عشرت
یعنی بشاشت۔ وحلم وحسن ظن وترک اختیار یعنی رضا بقضا اللہ تعالیٰ
وَالصَّبْرُ عَلَی اللّٰهِ تَعَالٰی وَصَلَ اِلَیْنَا مَنْ صَبَرَ عَلَیْنَا۔ برائے دفع خطرات
بدان ای عزیز کہ جہت نفی وساوس وخطرات کہ مشوش حضور اند خیال
ورابطہ حضرت مرشد خود امید است کہ مندفع شود والا باید کہ سہ نوبت
نفس را بقوت بزند چنانچہ از دماغ او چیزے بپراند کما جاء فی الحدیث
والاول را بازبان موافق گرداند وبذکر یَا فَعَّالُ یَا فَعَّالُ یَا فَعَّالُ بدل
مشغول شود در دفع وساوس این ذکر را تاثیر تمام است۔ ونیز بدانکہ
آنچہ در باطن گذرد چہار درجہ دارد۔ دو از ان بی اختیار بود کہ آنرا حدیث
نفس ومیل طبع گویند دران مواخذہ نخواہد بود۔ ودو از ان باختیار بود
کہ دل حکم کند کہ آن کردنی است یا دل قصد صمیم کند کردن آن کار
یعنی مقارن عمل شود باین ہر دو مؤاخذہ خواہد بود یَا اِلٰهِیْ بِمَحْضِ
عِنَایَتِکَ وَبِکَرَمِ بِلَا نِهَایَتِکَ خَلِّصْنَا مِنَ الْمَلَاهِیْ وَانْظُرْ اِلَیْنَا بِنَظَرِ
رَحْمَتِکَ اٰمِیْن۔ بہر ہر خاطریکہ از اندیشہ غیر گذرد وبر دل موحلہ آید آن

حجاب است وآفتی وبآن قدر که آن خطره بر سر موحد گذرد ووی از حقیقت
محجوب باشد وحقیقت توحید آن بود که بنده چون هیکلی باشد اندر
جریان تصرفات فاعل مختار جل جلاله خالی از اختیار وتصرف خود
تا ثمرهٔ آن بِی یَنْطِقُ وَبِی یَسْمَعُ وَبِی یُبْصِرُ یابد. بیت

کار خودرا با الله گذار	که نه بینم ازین بهتر کار

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِیْنَ آیه کریمه است
معمول باید داشت وپروائی غیر نباید کرد وخدمت ومحافظت خاطر
باید کرد تا صاحب خاطر شوی چون بدرجه خاطر رسیدی بعد ازان
عنان کار بدست خاطر باید دهید وکار بفرمانی خاطر نکنید که مخبر صادق
صلی الله علیه وآله وسلم فرموده است اِسْتَفْتِ قَلْبَكَ وَلَوْ اَفْتَاكَ الْمُفْتُوْنَ.

فصل دربیان معارف

اگر سالک صوفی شود لاجرم خاطر مرفع میشود ونیز بدانکه ابواب معارف ایمان بسیارست
اول آن تقدیس است که خداوند سبحانه وتعالی از صفات همه آفریدگان وباز هرچه در وهم وخیال آید
پاک است وعبارت از وی سبحانه الله است ودوم اینکه بدانی که باز
پاکی یگانه است وبا وی هیچ شریک نیست وعبارت ازین لَآ اِلٰهَ اِلَّا

الله است وسوم آنکه بدانی که هرچه هست همه از وی هست ونعمت
وی است وعبادت ازین الحمد لله است لهذا توحید مکمّل مکمل تقدیس
وتحمید مکمل توحید وضع نموده اند این است معنی علم شکر اما حال شکر فرح
وشادی دل است بحصول این معارف دردل وعمل شکر بدل بود و
بزبان آن بود وبه تن بود۔ بدل آن بود که همه را درهمه اوقات خیرخواه و
خیراندیش وبی حسد بود وبزبان آن بود که شکر میگوید که الحمد لله درهمه احوال
شادی طبع اظهار میکند وشکایت رابزه گاری خود میداند۔ وبه تن آن
است که همه اعضاء بهمت بود تا نعمتهائے او وران بکارداری که محبوب
ومرضی او جل وعلی باشد ومحبوب او سبحانه ازتوان است که همه تو بوی
جل وعلی مشغول باشی اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا شُغْلَ کُلِّنَا بِکَ یَا اَللّٰهُ یَا اَللّٰهُ یا
اَللّٰهُ اَبَدًا اَبَدًا اٰمِیْن یَا رَبَّ الْعٰلَمِیْنَ ۔ بدانکه حق سبحانه وتعالی اجل
شانه ازنفس وجان ودل عزیز تر است اگر تن است برائے بار خدمت
اوست جل شانه واگر جان است برای شوق وآرزوی اوست عزّ طوله
واگر دل است برای محبّت ذکر واندیشهٔ اوست عمّ نواله پس آنچه وسیله
بود مرد دوست را دوست ازوی عزیزتر بود لهذا محبان گفته اند مَا ثَبَتَ

مَنِیَّتُنَا اِلّا وَرُئِیَتُ اللّٰهِ فِیهِ چون دوست حاضر شد پرده ای واسطه
ازمیان برخاست وہو المراد پس دوستی ومحبت مرحق سبحانه وتعالی
راتعظیم او بود که پیش بنده فرود آید وتعظیم غیر محبوب از دل بنده بیرون
برد و باطن او از التفات ماسوی پاک کند ومحبت الله تعالی اجل جلاله
مر بنده را آن بود که او را بخود چنان مبتلا کند که در وی صلاحیت غیر اصلاً
نماند چنانچه در قرآن العظیم میفرماید وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي نهایت مقامات
ولایت محبت است از حق سبحانه وتعالی واین محبت در متابعت حضرت
مصطفی صلی الله تعالی علیه وعلی آله وسلم نهاده اند واین متبوع میان تابع
وحق سبحانه وتعالی واسطه میباشد حضرت الله تعالی اجل جلاله میفرماید که
میان ما و دوست ما واسطه نیست اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا حُبَّكَ بِوَاسِطَةِ
الْمَحَبَّةِ وَمُتَابَعَةِ حَبِيبِكَ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ و به
بعضی انبیاء ؑ وحی آمده که مرا بندگانند که مرا دوست دارند ومن ایشان
را دوست دارم ایشان آرزومند من اند ومن آرزومند ایشان ام وچون
مرا یاد کنند من ایشان را یاد میکنم نظر ایشان دائم بمن است ونظر من
به ایشان اگر کسی راه ایشان گیرد من آن را دوست میدارم واگر کسی از

راه ایشان بگرود و او را دشمن میدارم و آنحضرت صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ
وسلم در دعای خود میگفتی اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الشَّوْقَ اِلٰی لِقَائِکَ وَ
لَذَّۃَ النَّظَرِ اِلٰی وَجْھِکَ الْکَرِیْمِ و نیز آنحضرت صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ
وسلم فرموده اند که حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ میفرماید اَلَا طَالَ شَوْقُ الْاَبْرَارِ
اِلٰی لِقَائِیْ اَنَا لَاَشَدُّ شَوْقًا اِلٰی لِقَائِھِمْ وَیُرْوٰی وَ اَنَا اِلٰی لِقَائِھِمْ
اَشْوَقُ بعد از مقام محبت ہیچ مقام برتر از مقام رضا نیست و آن
ثمرہ کمال محبت است لہذا قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ
وسلم اَلرِّضَا بِالْقَضَاءِ بَابُ اللّٰهِ الْاَعْظَمِ پس ہر آئینہ دوست بہ ہر آنچہ
دوست میکند راضی باشد چہ جائی شکوہ و فریاد است بلکہ نیست مقام
الخصوص تفویض الامر الی اللہ سبحانہ و ترک التدبیر بین یدیہ جل شانہ
فھو سبحانہ یُطَالِبُ وَیُعَافِیْ یَحْکُمُ فِی الْاٰخِرَۃِ مَا یُرِیْدُ کَمَا قَدَّرَ فِی الْاَوَّلِیَّۃِ
مَا اَرَادَ و نہایت ریاضات و اہم مجاہدات آنست کہ بتوحید رسد کہ
او را بیند و بس و او را اطاعت کند و بس و در باطن وی جل جلالہ باشد
و بس و تقاضای چیزے از ماسوای نماندہ باشد فھو المدعا اَللّٰھُمَّ
اَوْصِلْنَا اِلٰی مَقَاصِدِنَا مصرع ہر چہ از دوست خوش بود خواہ جفا

خواہ الم + ابودردا رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ است مرگ را دوست دارم
اِشتیاقاً اِلیٰ لِقَاءِ رَبِّیْ ہ و بیماری را دوست دارم تکفیراً لِذُنُوبِیْ ہ و
فقر را دوست دارم تواضعاً لِرَبِّیْ. مَنْ ذَاقَ شَیْئًا مِّنَ الْمَحَبَّۃِ عَلِمَ صِحَّۃَ
ھٰذَا الْقَوْلِ اَللّٰھُمَّ لَا تَکِلْنَا اِلٰٓی اَنْفُسِنَا وَعِلْمِنَا وَمُعَامَلَتِنَا وَلَآ اِلٰی
اَحَدٍ مِّنْ خَلْقِکَ طَرْفَۃَ عَیْنٍ وَّلَآ اَقَلَّ مِنْ ذٰلِکَ وَاجْعَلْنَا مِمَّنْ
یَسْتَمْسِکُ بِحَبْلِ فَضْلِکَ وَلِیَنْتَعِمُ فِیْ جَمِیْعِ مَآرِبِہٖ عَلٰی جُوْدِکَ وَ
کَرَمِکَ فِیْ دِیْنِہٖ وَدُنْیَاہُ عَلٰی طَوْلِکَ وَلُطْفِکَ یَآ اَرْحَمَ الرّٰحِمِیْنَ
الٰہی از لطف عمیم تو میخواہم حالی کہ از خود فانی و باو وصل شانکہ باقی و
دائمی شوم

بیت

تو در کنار من آئی و من از میان برروم	کہ ہر کجا کہ در آمد یقین گمان برخاست
باخودم دل خستہ و دور از برش	بیخودم پیوستہ ہمزانوئے اوست

و بدانکہ حالت وصل آنست کہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ متصرف
افعال بندہ بود نہ بندہ کما قال اللہ تعالیٰ وَمَا رَمَیْتَ اِذْ رَمَیْتَ وَلٰکِنَّ
اللّٰہَ رَمٰی ہ قلب کہ طفل طریقت است او را تربیت نیکو باید است
تا زشت خو نشود و صاحب آن ذی کمال شود یعنی نہ وی چیزیرا حجاب

شود ونہ چیزی دیرا حجاب گردد تا نہ دی عابد ماسوای گردد ونہ ماسوائے
معبود دی پس باید کہ ہمہ چیزہا را از پیش خود بردارند تا عابد حضرت واحد
حقیقی جل شانہ شود وبس وحضرت حق سبحانہ وتعالیٰ معبود دی بود و
بس وخویشتن را از پیش قلوب خلق بردارد تا خلق عابدان اللہ تعالیٰ
واللہ تعالیٰ عزبرہانہ معبود ایشان گردد مَا جَعَلَ اللّٰہُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَیْنِ
فِیْ جَوْفِہٖ محبت اللہ تعالیٰ یکروی ویکدلی واعراض از ماسوای و
اقبال باو جل جلالہ صادقانہ میخواہد قُلِ اللّٰہُ ثُمَّ ذَرْھُمْ فِیْ خَوْضِہِمْ
یَلْعَبُوْنَ مصرع ختم کردم بریکے بسیار را ✤ قولہ عز طولہ وَھُوَ مَعَکُمْ
اَیْنَمَا کُنْتُمْ حضرت حق سبحانہ وتعالیٰ ہمہ جا حاضر ودر ہمہ حال بظاہر و
بباطن تو ناظر پس بسے خسارت کہ تو دیدۂ خود از لقائی او جل وعلیٰ
برداشتہ وبسوئی ماسوای درگماری وطریق رضای او راگذاشتہ وراہ
دیگرمے سپاری باید کہ حقیر فانی را گذاشتہ وعظیم باقی جل جلالہ را دائماً
منظور نظر بداری کَمَا قَالَ اللّٰہُ تَعَالیٰ یٰٓاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اٰمِنُوْا بِاللّٰہِ
معنیش آنست کہ لحظہ از یاد او عز سلطانہ فارغ نشوی ودر ہران نفی وجود
طبیعی بکنی واثبات موجود حقیقی جل جلالہ باید نمود۔ بیت۔

اسیر لذت تن ماندهٔ وگرنه ترا	چه گنجهاست که در ملک جان مهیا نیست

فصل در بیان توبه نصوح

ونیز بدانکه قدم اوّل در طریقت توبة النصوح است زیرا که جوهر دل که مرأة جمال نمای مقصود است بمعاصی وجرائم ونافرمانیها زنگار آلود وتاریک گشته بصیقل توبه التائب من الذنب کمن لا ذنب له الحدیث صفا باید کرد لهذا حضرت خواجه ما خواجه بزرگ حضرت خواجه شاه نقشبند قدس سره فرموده اند که بعد از هر نماز فریضه ببیست ویکبار استغفار باید که دران وقت قلب نرم شده استغفار بحضور کرده خواهد شود وتا غبار علایق از دل زدوده شود وحجاب از میان برخیزد ومعنی یَهْدِی اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ یَّشَآءُ روشن شود وقوف قلبی که از اعاظم الامور است اشتغال وانهماک در او باید. رباعی

ایخواجه بکوئی اهل دل منزل کن	در پهلوئی اهل دل دلی حاصل کن
خواهی بینی جمال معشوق ازلی	آئینهٔ تو دل است رو در دل کن

فصل در بیان ملاحظات نافعه

وَاعْلَمْ بِاَنَّ مُلَاحَظَةَ کَثِیْرٍ مِّنَ الْاُمُوْرِ الْحِسِّیَّةِ یُقَوِّیْ حَالَةَ السَّالِكِ وَهٰذَا الْمُلَاحَظَةُ اَمْرٌ بِالْمَرَّةِ وَسِیْعُ الذَّیْلِ تَتَفَاوَتُ بِتَفَاوُتِ الْاَحْوَالِ وَالْاَوْقَاتِ مَثَلًا مُلَاحَظَةُ الصَّحْرَاءِ یُؤَیِّدُ مَعْنَی الْاِطْلَاقِ وَمُشَاهَدَةُ

الْخَيَالِ يُوْرِثُ الْهَيْبَةَ وَالْعَظْمَةَ وَاِسْتِمَاعُ صَوْتِ الْمَآءِ عَلٰى طَرِيْقِ الْاِمْتِدَادِ وَالْاِتِّصَالِ فِيْ حِيْنِ الْمُرَاقَبَةِ يُقَوِّيْهَا وَمُلَاحَظَةُ الْعُيُوْنِ وَاَجْسَامِ الْبَهَآئِمِ وَتَوَحُّشِهَا تُوْرِثُ الْحَيْرَةَ وَمُلَاحَظَةُ الْجَنَازَةِ يُقَوِّيْ نِسْبَتَ الْفَنَآءِ وَصَوْتُ الْبُكَآءِ يُعْلِمُ الْمَحْبُوْبَ الْمَفْقُوْدَ بِاِذْنِ اللّٰهِ تَعَالٰى وَاَيْضًا لَابُدَّ لِلطَّالِبِ مِنْ ثَلَاثَةِ اُمُوْرٍ دَوَامُ الْوُضُوْءِ وَحِفْظُ النِّسْبَتِ وَالْاِحْتِيَاطُ فِي الصُّحْبَةِ۔

وبدانید کہ مدار کار تسلیم وتفویض است بالفرض اگر صاحب تفویض را مثل ابلیس طوق لعنت در گردن افگند نعوذ باللہ تعالیٰ من الابتلاء باید کہ چنان از فعل حق سبحانہ راضی باشد کہ مومن از ایمان خود بندۂ صادق از قضائے الٰہی جل شانہ راضی میشود نہ از فعل خود و در وقت اصابت مصائب و مکارہ بطالب اگر بندۂ خود است او را تفاوت کند و اگر بندۂ حق جل و علیٰ شانہ است تفاوت نکند۔ بیت

نفع و ضررت گر تفاوت میکند	بت گری باشی کہ او بت میکند

و در معنی الکاسب حبیب اللہ گفتہ اند کہ مراد کسب رضاء است یعنی بندہ باید کہ کسب کند این معنی را کہ راضی باشد بہ ہرچہ فاعل حقیقی

جلّ سلطانہ کند واین معنی در مقام خود حاصل خواہد شود قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالیٰ عَلَیْہِ وَعَلیٰ آلِہٖ وَسَلَّمَ۔ اَفْضَلُ اِیْمَانُ الْمَرْءِ اَنْ یَعْلَمَ اَنَّ اللّٰہَ مَعَہٗ حَیْثُ کَانَ ؎ گفتہ اند ہمین تعلیم کافی است اگر کسے را ادراک است۔ **قطعہ**۔

یار باتست ہر کجا ہستی	جای دیگر چہ خواہی اے اوباش
باتو در زیر گلیم است او	پس بروے حریف خود را باش

فصل در بیان طریق تمدّن

طریقہ حضرات خواجہ ہا رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم مراعات اوقات است ذکر و مراقبہ وقتی باید کہ دران وقت خدمتی نباشد کہ ازان راحت بمسلمان برسد ثمرہ خدمت محبت و تمکین در دلہا ست جُبِلَتِ الْقُلُوْبُ عَلیٰ حُبِّ مَنْ اَحْسَنَ اِلَیْہَا مبیّن این است ہرگز ثمرات نوافل بہ ثمرہ محبت برابر نخواہد شود بنیت

ہمت ترا بکنگرہ کبریا کشد	این سقف گاہ را بہ زبن ودبان نیست

واز نسبت شیخی در یچہ یاری انسب خواہد بود چنانچہ مولانا خواجہ بزرگ حضرت خواجہ عبد الخالق غجدوانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الاقدس فرمودہ اند در شیخی را بند در یاری را کشای در خلوت را بند

در محبت راگشای کما قال مولانا روم رحمة الله تعالیٰ علیه۔ قطعه

حرف آموزی طریقش فعلی است	علم آموزی طریقش قولی است
فقر خواهی آن بصحبت قائم است	نی زبانت کار می آید نه دست

تا بجدے اشتغال باید که غیر را ظهور نماند واو جل جلاله باشد وبس
چون چنین شد کار تمام شد باذن الله تعالیٰ خوارق وکرامات را حاجت
چیست لِاَنَّ التَّصَوُّفَ صَرْفُ الْوَقْتِ اِلٰی مَاهُوَ اَوْلٰی۔ حضرت حق
سبحانه وتعالیٰ بغوث الاعظم قدسنا الله تعالیٰ بسره الاقدس الهام
فرموده اند که یا غوث الاعظم قُلْ لِاَصْحَابِكَ بِاخْتِیَارِ الْفَقْرِ ثُمَّ
بِالْفَقْرِ عَنِ الْفَقْرِ فَاِذَا تَمَّ الْفَقْرُ فَلَاهُمْ اِلَّا اَنَا

فصل در علاج هوائل

واگر داعی اینطریق را خواطر هائل مشوش گرداند باید که استغفار بگوید اگر دفع نشود بجای
از زبان دور تر انتقال کند اگر به آن هم دفع نشد مدتی بر صیام وتقلیل طعام ملازمت
نماید ومعالجه کند تا قوای شهوانی را تسکین حاصل شود واگر باین هم دفع نشود باید که
گرد گورستان ها گردد عبرت گیرد واستمداد از باطن طیبهٔ ایشان بجوید واگر بآن هم دفع نشود
باید باحیای آنوقت رود وگرد ایشان گردد واز بواطن شریف ایشان ارباب القلوب

در دریوزه نماید شاید که بتوفیق الله تعالےٰ بارِ آن خاطر ہائلہ از وے بردارند و اوقات او ضائع نگذارند تا مدار کار که متابعت همه است مر یکے را بدست آید۔ بیت

بر آستانِ ارادت که سر نهاد بسے	که لطف دوست بروِیش دریچہ نگشود

یقینے بدست آر که ہیچ آبے آن را نبرد و ہیچ آتش آن را نسوزد زیرا که فرق درین جو و گندم و تصور آن در ذہن بیّن است۔ رباعی۔

خالقا تا این سگم در باطن است	راه جانم سوئے تو نا ایمن است
یا بحکم شرع در کارش فگن	یا بکلی در نمک سارش فگن

و نیز بدانکه زبان مرآت دل است و دل مرآت روح و روح مرآت حقیقت انسانی و حقیقت انسانی مرآت جمال الله جل جلاله است عروج و نزول درین منازل خواهد بود۔

فصل در بیانِ علاج خواطر

حضرات خواجه ها رحمة الله تعالےٰ علیهم فرموده اند که از گرفتاری بخواطر ردیه و مقتضیات طبعیه بر یکے از سه چیز تواند بود اول آنکه عملی از اعمال صالحه بر خود گیرد چنانچه مشایخ کرام رحمة الله تعالیٰ علیهم فرموده اند و طریق ریاضت شاقه لله تعالےٰ اختیار کند دوم اینکه حول و قوت خود از میان بردارد

وبداند کہ او از انجملہ نیست کہ خود را بخود نجاتے بدہد و بتضرع و انکسار
تمام و افتقار دوام بجناب حق سبحانہ و تعالے رجوع نماید بلکہ حضرت
الوہاب عز برہانہ نجات بدہد۔ سوم آنکہ مستمد از باطن و ہمت مرشد
خود باشد و ویرا قبلۂ توجہ خود سازد دائما کہ در حصول مقصد این وسیلۂ
استمدادیہ اسرع است۔ بیت

نگو ارباب دل رفتند و شہر عشق شد خالی	جہان پر شمس تبریز است کو شخصی چو مولانا

و نیز بدانکہ حقیقت بندگی خضوع و شکستگی و نیاز است کہ مفید و منتج شہود
است و ہمچنین صلاح و فلاح در محبت است و ظہور آن در متابعت
سنت است علی ہذا ملازمت علماء دینیہ حقانیہ باید و از علماء سوء کہ
علم خود را وسیلۂ معاش ساختہ باشند اجتناب لابد است و این گنبد
خیالی یعنی دنیائی فانی را اعتماد نباید کرد تا بحدی ذکر باید کہ غلبہ و قہر آن
توحید ماند و بس و توہم اثنینیت مرتفع شود۔ بیت

تو مباش اصلا کمال این است	خویش را محو کن وصال این است

حضرت خواجہ خضر علیہ السلام جہتہ کشایش امور حضرت خواجہ بزرگ
رحمۃ اللہ تعالے علیہ را فرمودہ بودند کہ در حوض آب در آمی و غوطہ خور

وبدل بگوئی که لا اله الا الله محمد رسول الله ۶م خواجه رحمة الله تعالیٰ علیه چنان کردند مقصود یافتند یعنی حالتے که غیر را اصلی در دل ظهور نماند

چون بغایت تیز شد این جو روان	غم نیامد در درون عاشقان

اَللّٰهُمَّ سَهِّلْ عَلَيْنَا بِجُوْدِكَ وَيَسِّرْ عَلَيْنَا بِكَرَمِكَ بِوَسِيْلَةِ سَيِّدِ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَسَلَّمَ هر کرا لطافت بیشتر باشد مشغولی او بحق سبحانه وتعالیٰ بیشتر که مشغول لطیف لطیف مے باشد. قطعه

روید ای عاشقان حق باقبال ابد ملحق	روان باشید همچون مه بسوی اوج مسعودی
مبارکباد تا این راه بتوفیق و امان الله	بهر جا و بهر شهر و بهر دشتیکه پیمودی

فصل در دعائے جمیع مهمات

اَللّٰهُمَّ كُنْ وِجْهَتِيْ فِيْ كُلِّ جِهَةٍ وَّمَقْصِدِيْ فِيْ كُلِّ قَصْدٍ وَّ غَايَتِيْ فِيْ كُلِّ سَعْيٍ وَّمَلْجَاۤئِيْ وَمَلَاذِيْ فِيْ كُلِّ شِدَّةٍ وَّهَمٍّ وَّوَكِيْلِيْ فِيْ كُلِّ اَمْرٍ وَّتَوَلَّنِيْ تَوَلِّيْ مَحَبَّةٍ وَّعِنَايَةٍ فِيْ كُلِّ حَالٍ ط حضرت خواجه کلان شاه اولیاء خواجه شاه نقشبند قدسنا الله بسره الاقدس فرزندان خود را در حال قبض باستغفار امر میفرمودند و در حال بسط بشکر و رعایت این دو حالت را وقوف زمانی میگفتند. بیت

مانند مرغی باش ہان بر بیضۂ دل پاسبان	کز بیضۂ دل زایدت مستی و وصل و قہقہہ

علامت جودت سالک دوام حزن و اندوہناکی است کہ در کارخانۂ
عظمت حضرت حق سبحانہ و تعالےٰ فارغ نشستن از حیز اعتبار ساقط
است کسیکہ در وے حزن و اندوہ نباشد از وے بوی غفلت
مے آید و کسیکہ حزن و اندوہی دارد از وے بوی جمعیت مے آید۔
اَللّٰھُمَّ یَا رَبِّ زِدْنِیْ فِیْکَ تَحَیُّرًا۔ رونده راہ طریقت را لازم
کہ علی الدوام قصور اعمال خود مے بیند و زیر بار قصور مے در آید
و از سر عجز و درماندگی و بیچارگی ملاحظہ کرم و مشاہدۂ الطاف کند
و پناہ میبرد و التجا مے نماید بمحض کرم و عنایت بلانہایت و باید
کہ از لاأوبالی و استغنا خود را نگاہ بدارد و داند کہ حق جل و علیٰ را
بسیار مے باید شمرد و ترسان و لرزان باید بود از ظہور استغنائے
حقیقی او جل جلالہ و طریق مراقبۂ نفی و اثبات را اختیار باید کرد کہ
اعلیٰ و اقرب است و اختیار محبت اہل اللہ خصوصاً اخوان طریقت
کہ منکر یکدیگر نباشند باید کرد کہ منتج عقل معاد مے شود۔ بتوفیق اللہ
تعالےٰ۔ و مجاہدہ و ریاضت لِلّٰہ بسیار باید تا بمقامی برسد کہ در

قصور فتور است۔ بیت

منتظر باش چشم بر در دار	که نظر را در انتظار نهاد

از سبب بہ مسبب عزّ برهانه باید رفت و همه را از او جلّ جلاله
باید و بید دل که محل ذکر جمیل است اگر غیر آنجا نهاده شود این را
وضع شئ در غیر محل آن یعنی ظلم میگویند بناید کرد که اَلظُّلْمُ عَادٌ
وَجَزَائُهٗ نَارٌ و تا بحدے ذکر باید که از لباس حرف و صوت
و قید عربی و فارسی و جمیع جهات مجرد شود و بمقام شجرت رسد
و طالب همه وقت از وی بر تواند خورد کما قال الله تعالے۔ تُؤْتِیْ
اُکُلَهَا کُلَّ حِیْنٍ۔ و این شجره را شجرهٔ معرفت گویند توحید صرف از این
جنبهٔ ذکر ظاهر مے شود۔ بیت

ای وید عجائبها بنگر عجب این است این	معشوق کج عاشق بی وی نه باوی نه

حقیقت قرب الله سبحانه و تعالیٰ را ادراک ممکن نیست اما تا حد سعی
باید که غفلت مرتفع شود و هو المراد مصرع با کریمان کارها دشوار نیست
تعلق بمرشد اگرچه بحقیقت غیر است در آخر نفی باید کرد اما در اول
سبب وصول مفاد۔ وَابْتَغُوْا اِلَیْهِ الْوَسِیْلَةَ است از دست نباید

داد و تعلق ماسوا را نفی کردن از لوازم است همگی وجود او و رضای او
جل وعلیٰ باید طلبید و التوفیق مع السعی بر خود لازم باید داشت دیباچے

با این همه بیحاصلی و هیچ کسی	درمانده بنارسی و بوالهوسی
دادیم تراز گنج مقصود نشان	گر ما نرسیدیم تو خواهی برسی

شرط این طریقه عالیه است که هیچ چیزے ملحوظ طالب نه بود
نه دنیا و نه عقبیٰ و نه نفس خود الا بندگی و رضای مولےٰ جل سلطانه خواص
را از غفلت احتراز بمثلیکه عوام را از معصیت اجتناب لازم
است یا الٰهی خلصنا من العوائق والملاهی وارنا
حقائق الاشیاء کما هی - و در معنی قُلِ اللّٰهُمَّ ثُمَّ ذَرْهُمْ
فرموده اند که بنفس ذات متوجه شود نه بصفات که فوائد در ذات
بحث معرّیٰ عن الصفات است و تکبر محمود که عبارت از عدم
التفات بما دون حق سبحانه و تعالےٰ است ازین توجه حصول
پذیرد و حقیقت الجمع از ماله علیه و ما لك علیك و جمع الجمع که
عبارت از اجتماع ماله و مالك علیه - است حصول پذیرد
چنانچه مولانای روم رحمة الله تعالےٰ علیه فرموده اند - ٥

ما کیم اندر جهان پیچ پیچ	چون الف او خود ندارد هیچ هیچ

اَلْفَقْرُ اِذَا تَمَّ فَهُوَ اللهُ - باهمگی همت دران باید کوشید که جز هستی حق سبحانه وتعالے در مبدأ اندیشه نماند که بوسیلهٔ این چنین اندیشه ترقی بآن اوج تواند کرد که در سر درج وظاهر وباطن مشهود غیر حق سبحانه وتعالے نباشد آیه کریمه كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ رامصداق مصداق گردد - بیت

تو در او نیست شو وصال اینجاست	خویش رامحو کن کمال اینجاست

قَدْ تَمَّتْ هِدَايَةُ الْعِرْفَان

خاتمة الطبع - اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ وَاٰلِهِ الطَّيِّبِيْنَ الطَّاهِرِيْنَ واضح ولائح باد که این ارشادات عالیه و درر شاهوار غالیه که از مدتے بحقهٔ سربستهٔ محفوظ مارون بودند - الحال برائے آویزش اہل دلان و نظران صاحب نظر کردیم - تا که هر کس و ناقص که درین راه پویان وجویان هستند بر اشهب اشارات غامضه مربوط ومضبوط شده طے منازل خود کنند - ودرین شاه راه بهر گام خود بمنتهائے مطلب قریب تر شوند - واز سر سربستهٔ محرم گردند - وَبِاللّٰهِ التَّوْفِيْقُ وَاِلَيْهِ الْمَرْجِعُ وَالْمَاٰبُ ٥

یا الٰهی بده تو توفیقم ✤ راه بنما بسوئے تحقیقم ✤ اٰمِیْن یَا رَبَّ الْعَالَمِیْنَ